

SAMMENDRAG

6. august 2007 blir Ali Farah slått ned i Sofienbergparken i Oslo. Ambulansen ankommer åstedet og sjåførene foretar en kort sjekk av pasienten, men nekter å ta med seg Farah i ambulansen. Måneder senere, etter massiv mediedekning, vurderer begge sjåførene å begå selvmord. Hva skjedde? Med utgangspunkt i et konstruksjonsperspektiv på journalistikk, der skandaler studeres som noe som blir *mediert* av journalister og redaktører, undersøker denne studien hvordan Dagbladet, VG, Dagsavisen, Aftenposten og Aften dekket ambulanseskandalen i ett år og fem måneder etter episoden i parken. Gjennom en kvantitativ analyse av 506 artikler og kvalitative intervjuer med nyhetsledere, undersøkes det hvordan tolkningsrammene i ambulanseskandalen ble etablert, hvorvidt journalistene gikk i flokk og om ambulansesjåførene ble utsatt for et karakterdrap. Et sentralt poeng i denne studien er imidlertid at mediene ikke er alene om den dramaturgiske makten, men at også kontekstuelle forhold virker inn på hvordan hendelser medieres. Analysene viser at episoden i Sofienbergparken ble mediert som en sak der rasisme var stridsspørsmålet, ambulansesjåførene sydebukkene og Ali Farah helten. Men etter A-magasinet's intervju med den ene ambulansesjåføren ble disse rollene byttet om. Studien viser også at journalistenes dramaturgiske makt i dekningen av ambulanseskandalen var sterk, men at kontekstuelle faktorer spilte en sentral rolle i etableringen av tolkningsrammene for saken.

SUMMARY

August 6 2007 Ali Farah is beaten up in Sofienbergparken in Oslo. The ambulance arrives at the scene and the drivers quickly check on the patient, but leave the park without taking Farah with them. Months later, after massive media coverage, both drivers contemplate suicide. Considering that journalism is a social construction, and that scandals are mediated by the journalists and editors, this study examines how Dagbladet, VG, Dagsavisen, Aftenposten and Aften covered the ambulance scandal for one year and five months after the events in the park. Through quantitative analyses of 506 articles and qualitative interviews with news editors, it explores how the media frames were established, if the journalists used the same frames and if the ambulance drivers experienced character assassinations. However, as a central part of this study concludes, contextual factors also contribute to the way in which events are mediated. The analyses show that the events in Sofienbergparken were mediated as a case in which racism was the controversy, the ambulance drivers was the scapegoat and Ali Farah was the hero. However, after the interview with one of the ambulance drivers in A-magasinet, these roles were reversed. The study also concludes that while the journalists play a key role in the construction of news, contextual factors also played a central role in establishing the frames.

FORORD

Jeg vil gjerne takke veileder Sigurd Allern (vår 2009 til høst 2010) for faglig inspirasjon, stor tålmodighet og kloke tilbakemeldinger. Takk til Fritt Ord og Rådet for anvendt medieforskning (RAM) for kjærkommen økonomisk støtte. Olav Fjeld Hasselknippe i Aftenposten og Sturla Smári Hanssen i Dagsavisen fortjener en takk for tidkrevende leting etter PDF-utgaver av avisene. Jeg setter også stor pris på velviljen fra informantene i studien, som har bidratt med verdifull informasjon om avisenes dekning av skandalen.

Målstreken er nær nå, men jeg hadde aldri kommet dit uten påfyll av energi ved «drikkestasjonene» og litt ekstra smurning i bratte oppoverbakker. Derfor fortjener kollokviejentene Hanne, Siri og Jade en stor takk. Også Aina, Christina, Hanne, Hedda, Helén, Miriam, Pia og familien min har bidratt til at i alle fall pausene fra masteroppgaven føltes som et «barneskirenn»; med ikke fullt så kvikke lunsjer og stadig oppmuntrende tilrop fra sidelinjen. Takk!

Jeg ønsker også å takke min **Marius**, som alltid har trua.

Oslo 10.10.2010,

Hanna Norberg

INNHold

Sammendrag/Summary	III
Forord	V
Kapittel 1: Innledning	1
1.1 En forsmak på studien	2
1.2 Oversikt over ambulanseskandalen	2
1.3 Tidslinje for ambulanseskandalen	8
1.4 Studiens problemstilling	11
1.5 Avgrensing av studien	12
1.6 Plan for studien	13
Kapittel 2: Teoretisk rammeverk	14
2.1 Norsk forskning om medierte skandaler	14
2.2 Hva er en skandale?	17
2.3 Pressens dramaturgiske makt	20
2.4 Iscenesettelsehypotesen: Pressemakten er sterkest i skandalens første dager	22
2.5 Flokkdyrhypotesen: Avisene trækker i hverandres fotspor	24
2.6 Demoniseringshypotesen: Journalister kan begå karakterdrap	28
2.7 Journalister har dramaturgisk makt, men sitter ikke på all makten alene	30
Kapittel 3: Studiens analysemetoder	34
3.1 Hvilke aviser analyseres?	34
3.2 Kvantitativt eller kvalitativt metodisk opplegg?	37
3.3 Kvantitativ innholdsanalyse	38
3.4 Kvalitative intervjuer	42
3.5 Måler jeg det jeg skal måle – og er målingen nøyaktig nok?	44
Kapittel 4: Dramaet i Sofienbergparken blir en skandale	48
4.1 Ambulansenekten som en skandaløs begivenhet	48
4.2 Ambulanseskandalen som en mediert skandale	49
4.3 Utviklet ambulanseskandalen seg som andre medierte skandaler?	50
4.4 Hva slags skandale er ambulanseskandalen?	51
4.5 Aftenposten hadde flest artikler, men Dagbladet brukte mest plass	51
4.6 Størst mediedekning i august 2007, men også mye i oktober 2008	52
4.7 Flest nyhetsartikler, men også mange debattinnlegg	53

Kapittel 5: Iscenesettelsen av ambulanseskandalen	54
5.1 Størst dekning i VG og Dagsavisen den første uken	54
5.2 Vinklet avisene på rasisme allerede den første uken?	55
5.3 Kritisk vinkling i 2/3 av dekningen	56
5.4 Hvilke tolkningsrammer ble etablert i iscenesettelsen?	57
5.5 Bildet av en blodig Ali Farah var med på å iscenesette skandalen	58
5.6 Kildene snakket Ali Farahs sak	60
5.7 Hvordan ble ambulanseskandalen iscenesatt på avisenes forsider?	61
5.8 Hvordan ble dramaet i Sofienbergparken iscenesatt?	62
5.9 Hvilke aviser iscenesatte skandalen?	63
5.10 Var det kommentatorene som iscenesatte ambulanseskandalen?	64
5.11 Journalistenes aktørrolle i iscenesettelsen	66
5.12 «En førsteklasses historie»	67
5.13 Oppsummering: Iscenesettelsen av ambulanseskandalen	71
Kapittel 6: Når avisene roper i kor – og kildene stemmer i?	73
6.1 Rasisme ble definert som problemet i ambulanseskandalen	73
6.2 Avisene brukte 100 sider på kritikk av ambulansesjåførene	74
6.3 «Årets bilde 2007» illustrerte ambulanseskandalen	75
6.4 Farah og Nordberg fikk uttale seg aller oftest	76
6.5 Hva ble frontet på forsiden?	77
6.6 Gikk avisene i flokk i dekningen av ambulanseskandalen?	77
6.7 Ble dekningen av ambulanseskandalen et mediedrev?	84
6.8 «Vi går ikke i flokk, men tar egne selvstendige vurderinger»	86
6.9 Oppsummering: Medienes flokktendenser i ambulanseskandalen	89
Kapittel 7: Ble sjåførene stemplet som rasister?	90
7.1 Hvilke perspektiver ga ikke dramaturgien plass til?	90
7.2 Begikk avisene karakterdrap på ambulansesjåførene?	96
7.3 Konsekvenser av medienes karakterdrap	101
Kapittel 8: Konklusjon	103
8.1 Et skjebnesvangert rutineoppdrag	103
8.2 Et kritisk blikk på studien	107
8.3 Hvor går veien for skandalejournalistikken?	108

Litteraturliste

Vedlegg

KAPITTEL 1: INNLEDNING

«Mann er slått i hodet, ligger nede, blør, ikke kontaktbar, puster.» Litt over klokken 17 mandag 6. august 2007 går denne meldingen ut til en ambulanse i Oslo. Mannen som er slått ned i Sofienbergparken i Oslo heter Ali Farah og er 37 år. Ambulansen ankommer åstedet, men syv minutter senere reiser ambulansesjåførene fra parken – uten å ta med seg Farah. De neste dagene eksploderer saken i pressen. En mediert skandale er født.¹

«Det gjelder bestemoren min, hun har – det har skjedd noe med henne.» Klokken 11.31 søndag 3. januar 2010 blir denne meldingen ringt inn til AMK-sentralen i Oslo.² Bestemoren som det har skjedd noe med heter Døndø Tulum, er 63 år og livstruende syk. Etter gjentatte telefoner til AMK ankommer ambulansen åstedet. Men de går ikke inn i leiligheten, fordi de opplever situasjonen som «svært truende» (Dagbladet 3. januar 2010). Tulum får ikke hjelp før det har gått 23 minutter etter det første nødanropet. Da er det for seint. Tulum's liv står ikke til å redde. De neste to dagene «eksploderer» saken i pressen. Men deretter stilner medieomtalen. En mediert skandale er *ikke* født.³

Det er kun den førstnevnte saken som er temaet for denne masteroppgaven. Men sammenlikningen er tatt med som et eksempel på hvordan to hendelser med mange av de samme ingrediensene kan få helt ulik mediedekning. Mens det ene tilfellet av svikt i helsesektoren ble en mediert skandale, ble den andre hendelsen aldri det.⁴ Poenget i forhold til denne studien er at det er mediene som sitter med makten til å velge hvilke saker som blir skandaler, og hvilke som ikke blir det.

Journalister og redaktører velger imidlertid ikke bare *hva* som skal omtales og *hvor mye* spalteplass det skal få; de velger også *hvordan* en hendelse skal dekkes. Avisredaksjoners mulighet til å velge hvilke kilder, ingresser, titler, bilder, forsideoppslag og vinkler, utgjør en

¹ Det viktigste kjennetegnet ved medierte skandaler er at de involverer private handlinger som bryter med bestemte verdier og/eller normer i samfunnet, og som blir offentliggjort og narrativisert til en fortelling gjennom media. Se kapittel 2 for en nærmere redegjørelse for medierte skandaler.

² AMK-sentralen er en forkortelse for Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral (for Oslo og Akershus). Sentralens hovedoppgave er å besvare den medisinske nødtelefonen (113) og å rekvirere ambulanser. Når det i denne studien refereres til AMK, menes altså AMK-sentralen. Organisatorisk hører både AMK og ambulansetjenesten til Ullevål universitetssykehus.

³ Et søk i mediedatabasen Retriever i 49 norske papiraviser i en periode på to måneder etter hver hendelse, viser 64 treff for «Tøyen-saken», mens ambulanseskandalen (Ali Farah-saken) får hele 258 treff. Søkeordene som ble brukt var «ambulanse* AND tøyen*» for «Tøyen-saken» (i perioden 3. januar til 3. mars 2010) og «ambulanse* AND farah» for ambulanseskandalen (i perioden 6. august til 6. oktober 2007).

⁴ Det kan være flere årsaker til dette. Blant annet kan det faktum at ambulanseskandalen skjedde i det offentlige rom med mange vitner til stede, mens «Tøyen-saken» til en viss grad utspilte seg innenfor lukkede dører (familien ble arrestert ute på gaten, men Døndø Tulum lå inne i en leilighet), ha bidratt til at ambulanseskandalen fikk så massiv omtale. En annen forklaring på dette kan være Caroline Drefvelins bilde av en blodig Ali Farah liggende på bakken, som kom til å spille en sentral rolle i dekningen av ambulanseskandalen.

ikke ubetydelig makt over konstruksjonen av virkeligheten. Sigurd Allern og Ester Pollack skriver slik om denne makten i antologien *Skandalenes markeds plass*: «Journalistene spiller her ikke bare en rolle som nyhetsrapportører, de er også skandalens fortolkere og – i varierende grad – dens regissører» (Allern og Pollack 2009:9). Et sentralt poeng i denne studien er imidlertid at det ikke er mediene *alene* som avgjør hvilke hendelser som blir medierte skandaler; også kontekstuelle forhold virker inn på hvordan hendelser medieres.

1.1 En forsmak på studien

Nettopp dette, at journalister og redaktører er regissører og fortolkere av hendelser, er hovedtemaet i denne oppgaven. Skandaler er ikke bare noe som «skjer», men noe som aktivt blir *mediert* av avisenes journalister og redaktører.⁵ Studien har som målsetting å redegjøre for hvordan tolkningsrammene i ambulanseskandalen ble etablert,⁶ hvorvidt journalistene gikk i flokk og i hvilken grad hovedpersonene ble utsatt for et karakterdrap (demonisert)⁷. Studien vil i tillegg drøfte i hvilken grad journalister faktisk har dramaturgisk makt, hvilke mekanismer som demper denne makten og hvilke konsekvenser en slik makt kan ha for hovedpersonene i en mediert skandale.

Disse temaene vil bli belyst gjennom en analyse av dekningen av ambulanseskandalen i fem norske aviser (Dagbladet, VG, Dagsavisen og morgen- og aftenutgaven av Aftenposten⁸) i perioden 7. august 2007 til 31. desember 2008. Studien inneholder en kvantitativ innholdsanalyse av 506 avisartikler, og kvalitative intervjuer med noen av de involverte aktørene i dekningen av skandalen. Studien vil i all hovedsak struktureres etter de tre hypotesene som skal undersøkes; iscenesettelse-, flokkdyr- og demoniseringshypotesen. Undersøkelsen er i sin helhet en deskriptiv analyse av dekningen av ambulanseskandalen.

1.2 Oversikt over ambulanseskandalen

Hva skjedde egentlig i Sofienbergparken mandag 6. august 2007? Hva hendte med Ali Farah, og hvordan opptrådte ambulansesjåførene? Hvilke granskinger ble gjennomført av

⁵ For å flytte søkelyset fra et perspektiv der mediene betraktes som abstrakte institusjoner til et perspektiv som hensyntar journalisters aktørrolle, er begrepet *mediert* valgt. I denne studien viser begrepet til hvordan skandaler medieres gjennom journalisters iscenesettelse og bruk av tolkningsrammer, og bygger nettopp på forståelsen av journalistikk som en sosial konstruksjon (Allern og Pollack 2009:10). Jeg vil gjøre nærmere rede for mediering av skandaler i kapittel 2.

⁶ Begrepene tolkningsramme og medieramme brukes gjerne om det samme fenomenet. En nærmere definisjon og redegjørelse for begrepet finnes i kapittel 2.5.

⁷ Demonisering innebærer blant annet at en person blir fratatt all ære og redusert til sine verste sider (Allern og Pollack 2009:203). Se kapittel 2.6 for en nærmere redegjørelse for dette begrepet.

⁸ I studien vil morgenutgaven av Aftenposten heretter bli omtalt som Aftenposten, og aftenutgaven som Aften.

hendelsen og hva ble konklusjonene av disse granskingene? Dette avsnittet inneholder en oversikt over hva som skjedde i Sofienbergparken, og hvordan ting artet seg i dagene og månedene etterpå. Deretter følger en skjematisk oversikt over de viktigste hendelsene i ambulanseskandalen, fra august 2007 til august 2010.

Minuttene i parken

Det er sommer, det er sol og det er mandag. Det er 6. august 2007. Norsksomalieren Ali Farah har tilbrakt ettermiddagen i Sofienbergparken sammen med samboeren Mari Kohinoor Nordberg, deres syv uker gamle datter Shadia og noen venner. Like ved den lille familien spiller en 23 år gammel mann fotball. Plutselig suser ballen rett forbi hodet til Shadia, og Ali Farah blir bekymret for at den lille babyen skal bli truffet av ballen. Han ber derfor 23-åringen om å være litt forsiktig. Det faller ikke helt i god jord, og ordveksling oppstår. Sekunder senere får Farah kjenne mannens knyttneve i ansiktet. Slaget er så kraftig at Farah faller bakover og slår hodet i bakken. Ambulanse blir tilkalt.⁹

Noen hundre meter unna, på hovedstasjonen til ambulansetjenesten i Oslo, hører to ansatte nødmeldingen på radiosambandet. De setter seg i bilen, og seks minutter senere ankommer ambulansesjåførene Erik Schjenken og Espen Smith Sofienbergparken. Fra dette øyeblikket eksisterer det ulike oppfatninger av hva som skjer. Jeg vil derfor beskrive de skjebnesvangre minuttene i Sofienbergparken sett både fra Schjenkens og fra vitnene og Kohinoor Nordbergs ståsted.

I boken *Jeg er ingen rasist* beskriver Erik Schjenken minuttene slik:

«Vi ser at flere personer holder en person nede. Personen har blod i ansiktet. Før vi stopper bilen, observerer vi åpenlyse forhold som at mannen puster, har blod i ansiktet, er våken (om enn ikke klar) og beveger armer og ben. Jeg vurderer ham (feilaktig) som ruset, og tenker at han har tatt GHB, fordi personer på GHB ofte har en oppførsel lik den jeg observerer nå. (...) Vi går ut av bilen og bort til pasienten. Ber de som holder ham om å slippe, og setter oss på huk på hver vår side av ham. (...) Min kollega og jeg trenger ikke å kommunisere høyt med hverandre. Vi har begge observert nok til at vi mener pasienten bør til sjekk på Legevakten. Det fantes ingen grunner til at pasienten skulle direkte til Ullevål sykehus. (...) Vi ser ingen grunn til at ikke pasienten kan gå selv, så vi hjelper ham opp på bena. Nesten i samme øyeblikk som vi får ham opp i stående, trekker pasienten ned buksen og begynner å urinere. (...) Strålen, eller spruten, treffer min kollega på benet. Han reagerer spontant med å ta et skritt bakover, og sier blant annet: 'Din jævla gris' og 'din tulling'. Pasienten tar da noen skritt lenger frem og fortsetter urineringsen på ambulansens bakskjerm. Både min kollega og jeg oppfatter dette som en bevisst, provoserende handling rettet mot oss. Etter feilaktig å ha

⁹ Fremstillingen av hva som skjedde i Sofienbergparken før ambulansepersonellet ankom er basert på uttalelser fra Kohinoor Nordberg og øyenvitner til hendelsen, slik det er referert i flere artikler i Aftenposten, VG og Dagbladet.

vurdert pasientens tissing som en bevisst handling, sier jeg til en av polititjenestemennene på stedet: 'Nå har toget gått for denne mannen.' Med det mente jeg at vi ikke ville transportere mannen til Legevakten selv. Jeg tok det som en selvfølge at polititjenestemennene ville forstå transporten, og ba dem derfor ikke selv om det. Dette skulle jeg ha gjort, og forsikret meg om at de faktisk gjorde det. (...) At politiet transporterer pasienter er langt ifra uvanlig. (...) Stemningen på stedet eksploderer når publikum forstår at vi ikke vil transportere pasienten, og jeg oppfatter flere som truende. Rasismebeskyldningene ytres fra flere, og jeg føler at det hele eskalerer til å bli utrygt. (...) Vi reiser fra parken uten pasient» (2009:45-49).

De viktigste punktene i Kohinoor Nordbergs, fotograf Caroline Drefvelins og de andre øyenvitnenes beskrivelse av ambulansesjåførenes opptreden i parken likner til forveksling på det Erik Schjenken beskriver. Partene er enige om at ambulansen forlot parken uten Ali Farah, at ambulansesjåførene uttrykte fraser som «din jævla gris» og «nå har toget gått for denne mannen», at urineringen ikke var viljestyrt og at stemningen i parken var oppkavet. Partene er imidlertid uenige om hvorvidt ambulansesjåførene utførte en tilstrekkelig undersøkelse av Farah, og om avgjørelsen om ikke å ta ham med i ambulansen var motivert av rasisme eller ikke. I et intervju med Dagbladet beskriver sykepleier og øyenvitne Karianne Østensen situasjonen slik:

«Det tar tre-fire minutter før Ali våkner. Han er først helt bevisstløs. (...) Den ene ambulansarbeideren sa 'bare la ham ligge der og sprelle'. (...) Hadde de satt seg ned ved han [sic], og prøvd å få kontakt, hadde de skjont at han var helt borte. Det er helt ubegripelig at de prøver å bortforklare dette. (...) Jeg sa at dere må være profesjonelle nok til å se at han er skadet» (Dagbladet 26. august 2007).

Fotograf og øyenvitne Caroline Drefvelin, som tok bildet som senere ble kåret til «Årets bilde 2007», forteller dette til Dagbladet dagen etter hendelsen:

«Han falt bakover i asfalten med et skikkelig smell. Flere begynte å løpe til og skrike høyt. (...) Han var helt i ørska, og greide ikke å holde på urinen. Plutselig kaller ambulansesjåføren ham for 'din jævla gris'. Jeg fatter det ikke. Like etterpå blir det klart at ambulansen ikke vil ta med seg mannen. De lot seg heller ikke overtale» (Dagbladet 7. august 2007).

Til VG sier Kohinoor Nordberg følgende om sjåførenes opptreden i parken:

«Ambulansepersonellet tok ikke engang på ham, og to politimenn så på ham, men gjorde ingenting. Det er diskriminerende. Flere vitner så at han traff asfalten med hodet først, noe de også sa til ambulansesjåførene. Da bør de undersøke ham. (...) Den ene ambulansesjåføren sa: 'Det svinet skal ikke jeg ha inn i bilen min'» (VG 8. august 2007a).

Etter Ullevåls pressekonferanse uttaler Nordberg følgende til NTB:

«Det er ikke troverdig når Ullevål sykehus sier noe annet. Uansett er det helt umenneskelig å kalle en skadet person 'svin' fordi han tisser. Og hvis de mener at uttalelsene ikke er rasistiske, så er handlingen rasistisk» (sitert i Dagbladet 9. august 2007b).

Farah og Nordbergs advokat, Abid Q. Raja, går også rett på sak:

«Det er trist å si det, men det er ikke tvil om at dette handler om hudfarge» (VG 8. august 2007b).

Omtrent ti minutter etter at ambulansesjåførene ankom Sofienbergparken, drar de tomhendt tilbake. De etterlater seg en hardt skadet og forvirret Ali Farah – stående oppreist med sekken på ryggen (Aftenposten 3. oktober 2008b). Noen geleider Farah bort til gresset og legger ham ned på bakken. Han er blodig og tilsynelatende bevisstløs. Det er først nå Caroline Drefvelin tar «Årets bilde 2007», der motivet nettopp er en blodig og forslått Farah liggende i gresset, med politiet, vitner og en tydelig opprørt samboer stående rundt seg. Politiet bestiller en stor bil for å frakte Farah til Legevakten i Oslo, men en taxi kommer den i forkjøpet. Fem minutter etter at ambulansen dro, er Farah på vei til Legevakten i en taxi. Der blir det konstatert at han har hjerneblødning, og ambulansetjenesten blir derfor bedt om å frakte Farah til Ullevål universitetssykehus. Men til tross for at Legevakten tilkaller ambulanse med hastekode, må de purre på AMK flere ganger før en ambulanse kommer for å hente pasienten. Ifølge lydloggen fra samtalen mellom Legevakten og AMK-operatøren, var sistnevnte skeptisk til å kjøre Farah til Ullevål uten politibeskyttelse, fordi han «ikke kan gå på akkord med sikkerheten på personalet han sender ut» (TV2 9. april 2008). Det skal gå hele to timer fra Farah ankom Legevakten og til han er fremme ved Ullevål. Først syv timer etter det første nødanropet til AMK, blir Farah operert for hjerneblødning (ibid, Aftenposten 3. oktober 2008b og VG udatert).

Skandalen når mediene

VG Nett er først ute med nyheten. De har saken «Slått til blods – fikk ikke være med ambulansen» i 22-tiden samme kveld (VG 6. august 2007). De andre nettavisene følger snart etter, og de neste dagene blir saken behørig omtalt i papir- og nettaviser, i nyhetssendinger og debattprogrammer på tv og i radio. Journalistene følger Ali Farahs tilstand nøye. Kohinoor Nordberg gjør det klart at hun kommer til å anmelde gjerningsmannen, ambulansepersonellet og politiet for det hun opplever som «veldig diskriminerende oppførsel». Et nesten enstemmig arsenal av vitner forteller hvordan de opplevde hendelsen i parken.¹⁰ Både Nordberg og flere av vitnene viser til ambulansesjåførenes tilrop til Farah. Ordet rasisme blir nevnt.

Etter bare et par dager går det politikk i skandalen. Daværende finansminister Kristin Halvorsen bruker SVs valgkampåpning til å kommentere hendelsen: «Vi må spørre oss selv:

¹⁰ Ifølge Aftenposten-journalist Kjetil Østlis innsendte metoderapport til Stiftelsen for en Kritisk og Undersøkende Presse (SKUP) viser vitneavhørene som politiet har gjort at det er mer sprik i vitnenes oppfatning av hendelsen enn det vitneutsagnene i mediene skulle tilsi (Østli 2008:6-7).

Kunne dette skjedd i Frognerparken? Kunne dette skjedd hvis det var en hvit småbarnsfar? Sannsynligvis ikke» (VG 9. august 2007b). Daværende helse- og omsorgsminister, Sylvia Brustad, går derimot noe varsommere til verks: «Alle mennesker har krav på samme behandling i Norge, enten man er svart, hvit, kvinne eller mann. Dersom det som har kommet fram i denne saken stemmer, er det totalt uakseptabelt» (VG 7. august 2007).

De neste dagene ruller skandalen videre. Statens helsetilsyn starter gransking, det samme gjør Fylkeslegen i Oslo. Diskrimineringsombudet uttaler seg, og politiet gjør avhør av vitner til hendelsen. Mediene intervjuer ofte Kohinoor Nordberg.¹¹ Støttekonsert for Farah blir avholdt, mens hovedpersonen selv svever mellom liv og død på sykehuset. De eneste vi ikke hører noe fra er de to ambulansesjåførene. De har nemlig taushetsplikt, og er bedt av ledelsen ved Ullevål, deres arbeidsgiver, om ikke å uttale seg (Aftenposten 3. oktober 2008b). Presset på sjåførene øker; det kommer blant annet frem at den ene av sjåførene (Espen Smith) var med i den nynazistiske grupperingen Boot Boys en kortere periode.¹²

Ledelsen ved sykehuset vakler i sine uttalelser. To dager etter hendelsen holder de en pressekonferanse, der de avviser beskyldningene om rasisme og hevder at Ali Farah fikk tilfredsstillende medisinsk vurdering på stedet. Men ledelsen beklager den «uhensiktsmessige språkbruken» (Aftenposten 3. oktober 2008b og Aftenposten 11. august 2007). I likhet med sjåførene har også Ullevål taushetsplikt, og kan derfor ikke uttale seg om detaljene i saken, for eksempel om hvorfor ambulansesjåførene skjelte ut Ali Farah eller hvilke vurderinger ambulansesjåførene gjorde av Farahs tilstand.

Men to dager senere er tonen en annen: «Sykehuset erkjenner at det ble gjort feilvurderinger i forbindelse med hendelsen i Sofienbergparken. Dette beklager vi sterkt. Sykehusledelsen beklager også at tidligere utsagn har gitt et annet inntrykk» (Aftenposten 11. august 2007). Ledelsen sier videre at de lover å starte en gransking av om det kan finnes en ukultur i ambulansetjenesten.¹³ Tre dager senere er det regjeringens tur til å love at omfanget av rasisme og diskriminering i offentlig sektor skal granskes (VG 14. august 2007).

¹¹ Et søk i Retriever på «'Kohinoor Nordberg' AND ali» f.o.m. 6. august 2007 t.o.m. 6. september 2007 gir 107 treff.

¹² I et intervju med Drammens Tidende sier Espen Smith følgende om sitt forhold til Boot Boys: «Jeg har aldri lagt skjul på at jeg festet med de gutta da jeg var 17 år. Det var det.» (Drammens Tidende 16. mars 2009).

¹³ Granskingen blir gjennomført i samarbeid med en rekke organisasjoner, blant andre Antirasistisk Senter og Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering (OMOD), og ble ledet av selskapet Muusman Research & Consulting (Fædrelandsvennen 14. august 2007)

Ambulanseskandalen blir en symbolsak

I løpet av få dager har Erik Schjenken og Espen Smith gått fra å være to anonyme ambulansesjåførere, til å bli blant Norges mest omtalte personer.¹⁴ Etter hvert som medieomtalen øker i omfang, får de to sjåførene tilbud om politibeskyttelse og blir bedt om å flytte til hemmelig adresse. De er allerede tatt ut av tjenesten som ambulansesjåførere. Også den medisinske ansvarlige for ambulansesjåførene får kjenne presset på kroppen. Hun har forsvart sjåførenes opptreden offentlig og uttalt at de handlet i henhold til prosedyrene. Nå blir hun drapstruet som en følge av disse uttalelsene (Aftenposten 3. oktober 2008b). I tillegg blir Smith og Schjenkens kolleger i ambulansetjenesten spyttet på og ropt etter, og ambulanser blir forsøkt hindret i utrykning (ibid).

Ganske snart blir ambulansesjåførenes avgjørelse om ikke å ta med Farah i ambulansen en symbolsak. Var det et utslag av rasisme vi så der i parken? Det er et brennhett og følelsesladet tema som fyller avisspaltene i august 2007. På debattsidene diskuteres det heftig. Faktisk stilner ikke debatten før i september 2007, for så å blusse opp igjen våren 2008. Ett år etter episoden i Sofienbergparken skriver debatt- og kronikkredaktør i Aftenposten, Knut Olav Åmås, en kommentar om det han kaller «tidenes største norske rasismedebatt». Åmås har funnet ut at det har blitt skrevet omtrent 6000¹⁵ saker om ambulanseskandalen i norske medier i løpet av året som har gått, og mener debatten om hva som skjedde i Sofienbergparken ennå ikke er avsluttet (Aftenposten 6. august 2008). Det skal han få rett i.

Mediedramaturgien snus på hodet

Ett år etter episoden i Sofienbergparken fylles ikke lenger spaltene av journalistikk om ambulanseskandalen. Ikke før fredag 3. oktober 2008. Da bruker Aftenposten avisens forside, A-magasinet forside og åtte av A-magasinetts innsider til artikkelen «En stemplet mann», der journalist Kjetil Østli forteller hvordan Erik Schjenken, barnefaren, treningsentusiasten og en av ambulansetjenestens mest erfarne menn, med over 10 000 oppdrag uten anmerkninger, sakte men sikkert har gått til grunne. «Jeg var så i oppløsning at jeg ikke så noen grunn til å leve lenger», sier han og forteller at han også har hatt problemer med å sove, at han etter hvert ikke maktet å stå opp og at han til slutt måtte få hjelp av en psykiater (Aftenposten 3. oktober 2008b). Han karakteriserer enkelt og greit det

¹⁴ Ambulansesjåførene ble imidlertid anonymisert i pressen. Erik Schjenken valgte å stå frem med navn 8. april 2008 (med bilde 3. oktober 2008), mens Espen Smiths navn og ansikt først ble kjent i mars 2009.

¹⁵ Ved første øyekast ser dette tallet ut til å være veldig høyt. Jeg kontaktet derfor Knut Olav Åmås for å få innsyn i hvordan han har kommet frem til antallet artikler. Det kunne ikke Åmås huske. Tallet er imidlertid ikke høyt dersom det for eksempel sammenliknes med mediedekningen av Valla/Yssen-saken, der det i løpet av to måneder ble skrevet 14 359 artikler om skandalen (Allern 2007b).

siste året som et «helvete» (ibid). I samme artikkel trykker A-magasinet et bilde som de mener aldri har vært på trykk tidligere; et bilde fotograf Øyvind Låte har tatt av Ali Farah stående med ryggsekken på idet ambulansen skal forlate Sofienbergparken.

Den påfølgende fredagen trykker nyhetsmagasinet Ny Tid en kronikk skrevet av Ali Farah. Der retter Farah til dels sterke angrep mot Schjenken. Farah skriver blant annet: «For meg fremstår du som en selvopptatt mann som leker russisk rulett med livet til andre mennesker og familier» (Ny Tid 9. oktober 2008). Reaksjonene lar ikke vente på seg. Noen få er av positiv art, men overraskende mange stiller seg spørrende til Ali Farahs debattinnlegg. Etter 14 måneder med noe som ser ut til å ha vært en ufordelaktig mediedekning av de to ambulansesjåførene, er det nå disse to som vinner sympati, mens Ali Farah stilles de kritiske spørsmålene. En ny tolkningsramme ser ut til å være etablert, og journalistene er kanskje ikke lenger like enige om hvem som er skurk og hvem som er helt i ambulanseskandalen.

Etter intervjuet i A-magasinet tar også mediedekningen en annen vending:

Kommentatorene i avisene begynner å stille spørsmål til journalistikken om denne saken.¹⁶

Aftenposten-kommentator Hilde Haugsgjerds «Lærdommer fra parken» er ett eksempel:

«Når dramatikk og fiendebilder setter en spiss på historien og en vesentlig konflikt avdekkes, er mediedramaturgien perfekt. Da kreves styrke og integritet for å rette blikket en annen vei. Få, om noe medium, ettergikk kritisk de fakta og forklaringer som sannsynliggjorde at ambulansesjåførenes avvisning av Ali Farah var rasistisk motivert» (Aftenposten 24. november 2008).

1.3 Tidslinje for ambulanseskandalen

6. august 2007: Ali Farah blir slått ned i Sofienbergparken og forlatt av ambulansen.

28. august 2007: Det blir opprettet tilsynssak mot en AMK-operatør, med bakgrunn i at Fylkeslegen i Oslo mener at rutinene rundt rekvirering av ambulanse ikke er gode nok.

29. august 2007: Helsetilsynet i Oslo og Akershus (Fylkeslegen i Oslo) legger frem rapporten fra sin gransking. Konklusjonen er at ambulansepersonellet har hatt «klart diskriminerende oppførsel som kan forstås med rasistiske overtoner». Rapporten fastslår også at «Fylkeslegen fester liten tvil til ambulansepersonalets versjon av saken. De har ikke funnet vitner som bekrefter at ambulansepersonellet var i fysisk kontakt med pasienten, slik de hevder» (Aftenposten 30. august 2007). Den tidligere nevnte AMK-operatøren får også kraftig kritikk, og blir tatt ut av tjeneste.

14. september 2007: Helsetilsynet i Oslo og Akershus fastslår at AMK-operatøren som nølte med å rekvirere ambulanse til Farah (fra Legevakten til Ullevål) ikke brøt loven (VG 15. september 2007).

¹⁶ Kodingen av datamaterialet viser at alle artiklene om mediedekningen av ambulanseskandalen som sto på trykk før 3. oktober 2008, var debattinnlegg som var skrevet av lesere og/eller eksterne skribenter.

24. oktober 2007: Espen Smith sier opp jobben sin, på grunn av belastningen saken har medført (Aftenposten 3. oktober 2008b).

Desember 2007: Kohinoor Nordberg blir kåret til «Årets nordmann» av Ny Tid. Dagbladet kårer henne til «Årets navn 2007» for hennes innsats mot den offentlige rasismen.

6. februar 2008: Ambulansesjåførene får varsel fra Statens helsetilsyn om at de vil få en advarsel for brudd på helsepersonelloven (Aftenposten 7. februar 2008). Helsetilsynet uttaler at dette er en alvorlig reaksjonsform, at ambulansesjåførene har brutt loven og at handlingene var uforsvarlige – men at disse handlingene ikke var rasistisk motivert (VG 6. februar 2008).

27. mars 2008: Likestillings- og diskrimineringsombudet konkluderer med at det ikke foreligger enkeltstående hendelser som i seg selv gir grunn til å tro at etnisitet ble vektlagt av ambulansesjåførene, men at helheten «under tvil gir grunn til å tro at etnisitet har vært medvirkende» og at sjåførene dermed handlet i strid med diskrimineringslovens paragraf fire (NRK 27. mars 2008). I disse dager skal Erik Schjenken «innfases» i jobben igjen, noe blant annet OMOD stiller seg svært negative til (i et brev til daværende helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad) (Østli 2008:9).

8. april 2008: Erik Schjenken står for første gang frem med fullt navn i debattinnlegget «Hva som skjedde i Sofienbergparken» (Aftenposten 8. april 2008).

23. april 2008: Statens helsetilsyn utsteder advarselen til ambulansesjåførene. Samme dag publiserer Ullevål universitetssykehus en pressemelding på nettsidene sine, der divisjonsdirektør Arild Østgaard uttaler at Erik Schjenken ikke skal tilbake til pasientrettet virksomhet (Aftenposten 3. oktober 2008b).

2. mai 2008: Spesialenheten for politisaker illegger ambulansesjåførene en bot på 6000 kroner hver for brudd på straffeloven. Spesialenheten mener at sjåførene handlet arrogant, avvisende og krenkende mot Farah, men ikke rasistisk. Espen Smith velger å vedta boten, mens Erik Schjenken nekter (ibid).

Juni 2008: Espen Smith klager TV2 inn for PFU for forhåndsdømming (klipping av lydloggen), for identifisering og for brudd på retten til samtidig imøtegåelse (Pressens Faglige Utvalg, PFU-sak 140/08).

18. juni 2008: Erik Schjenken klager på vedtaket til Statens helsetilsyn. I løpet av sommeren anker han også likestillings- og diskrimineringsombudets konklusjon (ibid). Samme dag blir den 23 år gamle mannen som slo ned Ali Farah dømt til fengsel i ett år og fem måneder. Han må også betale erstatning til både Farah og Kohinoor Nordberg.

24. juni 2008: Erik Schjenken klager uttalelser fra fire ulike statsråder inn til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité (ibid).

26. juni 2008: Erik Schjenken klager «pressens samlede dekning» til PFU (Schjenken 2009:112-113). Etter samtaler med Per Edgar Kokkvold, generalsekretær i PFU, og Kjersti Løken Stavrum, redaktør for A-magasinet og Aftenposten Aften, bestemmer Schjenken seg for å trekke klagen, fordi

«i utgangspunktet føltes det nærmest urettferdig å klage på enkelte medier fremfor andre, da alle i utgangspunktet skrev det samme» (ibid). Schjenken valgte i stedet å presentere sine synspunkter for Oslo Redaktørforening i et møte 30. oktober 2008.

Oktober 2008: Erik Schjenken er tilbake på Ullevål for å diskutere fremtidige arbeidsoppgaver (Aftenposten 3. oktober 2008b). Ifølge Kjetil Østlis metoderapport til SKUP var Erik Schjenken «blitt en så stor belastning for sykehusets omdømme at han ikke skulle få tilbake jobben, selv om Helsetilsynet hadde frikjent ham for rasismeanklagene». Schjenken hevder at han fikk tilbud om å kjøre postbil (Østli 2008:9).

3. oktober 2008: A-magasinet intervju med Erik Schjenken står på trykk.

28. oktober 2008: PFU konkluderer med at TV2 ikke har brutt god presseskikk (Pressens Faglige Utvalg, PFU-sak 140/08).

4. desember 2008: Erik Schjenken blir frifunnet i Oslo tingrett for utilbørlig oppførsel mot Ali Farah (Dagsavisen 4. desember 2008). Tingretten tok ikke stilling til rasismelaspektet i saken, de avgjorde kun om Erik Schjenken har brutt straffelovens §325 første ledd nr. 3 om utilbørlig oppførsel overfor noen under utførelse av offentlig tjeneste (VG 4. desember 2008).

6. februar 2009: Statens helsepersonellnemnd har behandlet Schjenkens klage på advarselen fra Statens helsetilsyn. Konklusjonen blir at advarselen opprettholdes, men det presiseres at ambulansesjåførene ikke handlet rasistisk da de unnlot å ta med seg Farah (Aftenposten 6. februar 2009).

27. februar 2009: Likestillings- og diskrimineringsnemnda gjør et enstemmig vedtak om at ambulansesjåførene ikke har diskriminert Ali Farah på bakgrunn av etnisitet eller hudfarge (de har dermed ikke brutt diskrimineringslovens paragraf fire). Nemnda kritiserer samtidig likestillings- og diskrimineringsombudets behandling av saken (Likestillings- og diskrimineringsnemnda, sak 31/2008).

Mars 2009: Espen Smith står for første gang frem med navn og bilde i artikkelen «Marerittet tar aldri slutt» (Se og Hør nr. 21 2009).

10. mars 2009: Erik Schjenken får 100 000 kroner fra det nyopprettede Medieofferfondet (opprettet av Øystein Stray Spetalen).

18. mars 2009: Sivilombudsmannen avslutter Schjenkens klagesak mot de fire statsrådene, uten å rette kritikk mot dem for deres uttalelser om ambulanseskandalen (VG 18. mars 2009).

28. april 2009: Riksadvokaten overprøver Spesialenheten for politisaker ved å ugyldiggjøre boten de ila Espen Smith (Schjenken ble frifunnet i tingretten) (Aftenposten 28. april 2009).

Mai 2009: Aftenposten-journalistene Kjetil Østli og Astrid Hexeberg mottar Schibsted Journalism Award for sin reportasje i A-magasinet om Schjenken («En stemplet mann»).

August 2010: Erik Schjenken saksøker Dagbladet for injurier og ærekrenkelser. Schjenkens advokat, Carl Bore, sier de reagerer på «helheten i artiklene i avisen, som billedbruk, tekst, overskrifter, gjentatte faktafeil» og at det også vurderer å saksøke VG og TV2 (TV2 12. august 2010).

1.4 Studiens problemstilling

Denne studiens forståelse av journalistikk er blant annet inspirert av perspektivskiftet i forskningen når det gjelder synet på journalisters yrkesutøvelse (Eide 2001:42-45).

Professor Martin Eide mener nyhetsforskningen har beveget seg fra et utvalgsparadigme til et konstruksjonsparadigme, fra å «tenke nyhetsjournalisten som en som velger ut hva som skal bli nyheter» til å «tenke journalister og kilder som aktører som ved aktivt formidlings- og fortolkningsarbeid produserer nyheter» (ibid). Også sosiologen og forfatteren av boken *Den politiske skandale*, John B. Thompson, fremhever aktørperspektivet i journalistikken. Ifølge ham kan det «(...) ikke herske tvil om at producenter og distributører af medierede kommunikationsformer hører til de aktører og organisationer som spiller en central rolle for at skandaler opstår og udvikler sig» (Thompson 2002:87-88).

Denne regimakten gjør seg spesielt gjeldende i medienes bruk av tolkningsrammer. I boken *Flokkdyr på Løvebakken* skriver Sigurd Allern at mediene er nødt til å presentere nyhetene i en innramming; faktisk er all menneskelig kommunikasjon avhengig av tolkningsrammer, fordi de bidrar til å gjøre isolerte hendelser begripelige (2001a:53). Sosiologen Todd Gitlin oppsummerer medierammenes funksjon på denne måten: «Frames enable journalists to process large amounts of information quickly and routinely, to recognize it as information, to assign it to cognitive categories, and to package it for efficient relay to their audiences» (Gitlin sitert i Allern 2001a:53). Rent praktisk er tolkningsrammer rett og slett den måten nyhetene vinkles og presenteres på: «Medienes tolkningsrammer handler til sjunde og sist om valg av ståsted og perspektiv» (ibid:57).

Problemstillingen i denne undersøkelsen er:

Hvordan ble ambulanseskandalen mediert i VG, Dagbladet, Dagsavisen, Aftenposten og Aften i 2007 og 2008?

Denne problemstillingen er operasjonalisert i tre hypoteser; som på ulike måter påstår at journalister har makt til å regissere mediedekningen av en skandale, både gjennom iscenesettelsen av dramaet, bruken av tolkningsrammer og hvordan pressens bruk av dramaturgi kan føre til karakterdrap på skandalens hovedpersoner. Mens den første hypotesen er inspirert av John B. Thompsons påstand om journalistenes sterke makt i den medierte skandalens spede begynnelse (2002:84-85), er de to andre påstandene hentet fra Allern og Pollacks *Skandalenes markeds plass* (2009:23-24).

Iscenesettelseshypotesen: Den dramaturgiske makten er særlig sterk i iscenesettelsen av en skandale. Det er da avisene kan velge hva de skal ha fokus på og hvilke aktører som skal spilles ut mot hvem.

Flokkdyrhypotesen: Når skandalen og tolkningsrammen for den er lansert, vil et stort antall redaksjoner delta i nyhetsløpet og følge samme spor, samt gjensidig bekrefte hverandre. Både nyheter og meninger resirkuleres. Ingen tar ansvar for proporsjonene. Dekningen fremstår som et mediedrev der journalistflokken jager byttet.¹⁷

Demoniseringshypotesen: Medieskandaliseringens tolkningsrammer og narrativer fører til en demonisering av den som kritiseres og anklages. Han eller hun representerer det onde mot det gode, overgriperen mot offeret.

1.5 Avgrensning av studien

Temaene for denne studien er omfattende, og det er derfor nødvendig med en klar avgrensning av hva denne masteroppgaven skal handle om. Det gjøres tydeligst med en kort gjennomgang av hva den *ikke* skal si noe om. For det første forsøker ikke studien å plassere ambulanseskandalen i et historisk perspektiv, ei heller i et komparativt perspektiv.

Referanser til andre medierte skandaler vil naturligvis nevnes, men dette er ikke noe hovedtema i oppgaven. For det andre konsentrerer ikke studien seg om «rasisme-perspektivet» i ambulanseskandalen; i den forstand at det ikke vil bli redegjort for hvordan mediene fremstiller innvandrere. Riktignok ble ambulanseskandalen en del av en generell antirasistisk diskurs, der den blant annet gikk inn i en lengre fortelling om det offentliges behandling av innvandrere. Her er det for eksempel naturlig å trekke paralleller til mediedekningen av Eugene Obiora-saken, som døde under politiets pågripelse av ham i 2006. Poenget med denne studien er imidlertid å undersøke journalistenes dramaturgiske makt, og ikke medienes behandling av rasisme- og innvandrerspørsmål.

For det tredje vil studien kun omhandle de fem papiravisenes dekning av ambulanseskandalen. Grunnet begrensninger i masteroppgavers omfang vil dekningen i nettavisene, på tv og i radio ikke bli analysert eller drøftet. For det fjerde er det viktig å minne om at dette ikke er en studie der *fenomenet* medierte skandaler er hovedfokuset. Skandale-journalistikk vil naturligvis være en viktig del av studien, men valget av en skandale som studieobjekt er fortrinnsvis gjort på bakgrunn av at medienes makt vises særlig eksplisitt i medierte skandaler; faktisk er medierte skandaler utenkelige uten journalistisk makt (Eide

¹⁷ Se kapittel 2.5 for en nærmere redegjørelse for hvordan mediedrev oppstår.

2001:51). Medierte skandaler er derfor et utmerket analyseobjekt når pressens dramaturgiske makt og dens konsekvenser skal undersøkes. Helt til slutt må det nevnes at studiens hovedfokus i forhold til den enkle kommunikasjonsmodellen først og fremst er rettet mot produsentene av journalistikken og det faktiske innholdet i medietekstene (budskapene), og ikke mot mottakerne (resepsjonsforskning). Det er i all hovedsak de empiriske funnene i den kvantitative analysen av innholdet i artiklene som vil danne grunnlaget for å si noe om journalistenes dramaturgiske makt, i tillegg til informantenes informasjon om hvilke kontekstuelle forhold som kan ha begrenset denne makten. Drøftingen av hva som påvirket journalistenes dramaturgiske makt i dekningen av ambulanseskandalen er avgrenset til å omfatte journalistikkinstitutionen og kildenes påvirkning, mens kommersielle hensyn og andre faktorer i liten grad vil bli omtalt.

1.6 Plan for studien

I det neste kapitlet redegjør jeg for og drøfter teoretiske perspektiver på medierte skandaler og journalisters regimakt. Kapitlet åpner med en oversikt over forskningen på medierte skandaler, for deretter å handle om skandalers kjennetegn og forløp. Deretter presenteres relevant faglitteratur i forhold til de tre hypotesene om iscenesettelse, flokkjakt og demonisering. Til slutt i kapitlet ser jeg på hvilke kontekstuelle faktorer som kan begrense journalistenes dramaturgiske makt.

Kapittel 3 er en gjennomgang og drøfting av de metodiske verktøyene som er brukt i studien: Kvantitativ innholdsanalyse og kvalitative intervjuer. Her gjør jeg rede for hvordan jeg gikk frem i de ulike metodiske prosessene, hvilket datamateriale som undersøkes i denne studien og hvilke informanter som har blitt intervjuet. Sist i kapitlet drøfter jeg studiens reliabilitet og validitet. **Kapittel 4** har som formål å gi en innledende oversikt over omfanget av dekningen i de fem avisene, og hvordan den fordelte seg på de 17 månedene i analyseperioden og på de ulike journalistiske sjangrene. Men først blir ambulanseskandalen vurdert i forhold til de kriterier for skandaler som blir presentert i kapittel 2.

I kapittel 5, 6 og 7 utgjør analysedelen i denne studien. Her vil funnene bli presentert i forhold til hvilken hypotese de kan si noe om – og ikke etter hvilket metodisk verktøy som har blitt brukt for å få resultatet. I hvert kapittel vil funnene også bli drøftet i forhold til informantenes holdninger og innspill. **Det siste kapitlet** oppsummerer hovedfunnene fra de tre analysene, i tillegg til å «svare» på problemstillingen. Her vil også konsekvensene av skandalisering av enkeltpersoner bli drøftet, og nye spørsmål vil bli stilt – som forhåpentlig kan inspirere til ytterligere skandaleforskning.

KAPITTEL 2: TEORETISK RAMMEVERK

Hva er egentlig en mediert skandale? Hva innebærer det at journalister har dramaturgisk makt? I dette kapitlet vil det bli redegjort for disse og andre begreper som er sentrale for denne studien. Kapitlet starter med en gjennomgang av tidligere forskning om hvordan skandaler dekkes og regisseres av mediene. Videre vil dette kapitlet bli delt inn i tre deler. Først vil jeg redegjøre for hva som kjennetegner en skandale og hvilke typer skandaler som finnes. Deretter vil jeg gå nærmere inn på hvilke muligheter journalister har til å konstruere virkeligheten, både når det gjelder makten til å iscenesette en skandale, til å definere tolkningsrammene og til å sette premissene for det videre forløpet i saken. Hypotesene forutsetter at journalister har aktørmakt, men et viktig poeng i denne studien er at aktørmakten blir begrenset av ulike kontekstuelle forhold, som for eksempel den journalistiske institusjon og andre samfunnsaktører. Dette vil bli redegjort for i siste del av kapitlet. Når det er relevant vil de teoretiske poengene bli knyttet opp mot ambulanseskandalen og andre relevante medierte skandaler.

2.1 Norsk forskning om medierte skandaler

Skandaler er ikke noe nytt fenomen, de har eksistert gjennom mange hundre år. Selve begrepet er faktisk like gammelt som det eldste av testamentene (Allern og Pollack 2009:3). Noe mer overraskende er det kanskje at også *medierte* skandaler har eksistert i flere hundre år; de ble «oppfunnet» på slutten av 1700-tallet og begynnelsen av 1800-tallet (Thompson 2002:64). Riktignok var det først på 1900-tallet at fenomenet bredte om seg, og i dag er skandaler en helt naturlig og slett ikke ukjent del av den norske og internasjonale medievirkeligheten. Den er heller ikke helt ukjent for medieforskerne. De siste årene har vi sett en økende tendens til at det forskes på medierte skandaler, deres dramaturgi, aktører og konsekvenser.¹⁸ Likevel er både den norske faglitteraturen og den empiriske forskningen på norske skandaler begrenset (Allern og Pollack 2009:10).

Sigurd Allern og Ester Pollack er redaktører for *Skandalenes markeds plass*, som er en samling casestudier av *mediedrevene* i flere av de største politiske skandalene i både Norge og Sverige de siste årene, blant andre den norske Valla/Yssen-saken og den svenske

¹⁸ Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at den empiriske forskningen på medierte skandaler hittil nesten utelukkende har vært på *politiske* skandaler, noe ambulanseskandalen ikke umiddelbart kan karakteriseres som (se kapittel 4). Forskningsresultatene er uansett interessante for denne studien, fordi det er medienes dramaturgiske makt og den journalistiske deknningen av skandalen som studeres, og ikke selve fenomenet skandaler.

ministerskandalen i 2006.¹⁹ Redaktørene av boken har som siktemål å teste syv hypoteser om politiske skandaler, deriblant flokkdyrhypotesen og demoniseringshypotesen.

Konklusjonen er at begge disse hypotesene blir styrket av bokens ulike casestudier (Allern og Pollack 2009:199-203).²⁰ Blant de andre studiene i boken finner vi medieforsker Gunn Sara Enlis undersøkelse av kommentarjournalistikken i Manuela Ramin-Osmundsen-saken, og professor Ragnar Waldahls analyse av tolkningsrammene og journalisters aktørrolle i omtalen av Oslo-ordfører Per Ditlev-Simonsens sveitsiske bankkonto.

Blant bidragene til skandaleforskningen finner vi også Tor Midtbøs *Skandaler i norsk politikk*, der Midtbø anlegger et komparativt perspektiv på sin analyse av norske og internasjonale skandaler. Statsviteren gjør blant annet greie for hvilke typer overtramp som skaper politiske skandaler, og hvilke strategier som brukes av politikerne for å unngå å havne i en skandale. Boken inneholder også en analyse av hvilke konsekvenser politiske skandaler har hatt for oppslutningene til de skandaliserte politikernes partier, og fastslår at de største politiske skandalene i Norge bare har kortvarige negative konsekvenser for de berørte partiene, og at det til og med i noen tilfeller kan være positivt for partioppslutningen å være innblandet i en politisk skandale (Midtbø 2007:151). Også Ivar Andenæs, medieforsker ved Institutt for Journalistikk, har studert mediering av skandaler, nærmere bestemt pressens dekning av Manuela Ramin-Osmundsens og Åslaug Hagas overtramp og avganger (2008). Her ser Andenæs særlig på aviskommentatorenes rolle som skandalens fortolkere, og merker seg at noen av dem hadde en dobbeltrolle i disse sakene: I enkelte aviser opptrådte nyhetsjournalistene også som kommentatorer (ibid). Et annet viktig bidrag til skandaleforskningen er rapporten om Tore Tønne-saken («3 uker i desember»), der forfatterne konkluderer med at mediedekningen av denne saken var for massiv, ensrettet og personfokuset (Hjeltnes, Syse og Brurås 2003). Det har også blitt skrevet dokumentariske bøker om noen av de største skandalene i nær historie, blant annet *Mektig og avmektig: Tore Tønne, media og maktspeilet bak kulissene* (2003) av Ivar Hippe, *Jeg er ingen rasist* (2009) av Erik Schjenken, *Vallas fall* (2007) av Torstein Tranøy og *Prosessene* (2007) av Gerd-Liv Valla.

¹⁹ Allern har analysert mediedrevet i Valla/Yssen-saken i ni norske aviser. Pollack har undersøkt dekningen av den svenske ministerskandalen i fire Stockholm-aviser (etter omfattende mediedekning gikk de to kvinnelige statsrådene Maria Borelius og Cecilia Stegö Chilò av, etter at Reinfeldt-regjeringen tok over makten i Sverige i 2006).

²⁰ Se kapittel 2.5 og 2.6 for en nærmere gjennomgang av disse hypotesene.

Til tross for at den norske forskningen på medierte skandaler er begrenset, har det – som Allern og Pollack skriver – blitt publisert en rekke hovedfags- og masteroppgaver på feltet.²¹ Det er særlig tre av disse som er relevante for denne studien. Den første er en statsvitenskapelig masteroppgave fra 2008 av Bente H. Gundelsby om politiske kommentatorers tolkningsrammer i Valla/Yssen-saken. I denne studien drøfter Gundelsby blant annet i hvilken grad de politiske kommentatorene i VG, Dagbladet, Dagsavisen og Aftenposten gikk i flokk i denne saken, og konkluderer med at kommentatorene i liten grad presenterte alternative virkelighetsbilder (2008:64-66).²² Også Audun Fladmoe's statsvitenskapelige studie om skandalisering som et politisk maktmiddel (2008), er relevant. Fladmoe undersøker blant annet hypotesen om journalisters flokktendenser i skandaler, og om denne flokken har en anfører eller ikke, altså om store mediebedrifter går i front i skandaledekningen.²³ Om gyldigheten til disse hypotesene skriver Fladmoe at flokkdyrhypotesen i noen grad må nyanseres; i hans datamateriale viste det seg å være store variasjoner mellom avisene. Anførerhypotesen blir imidlertid i stor grad bekreftet; studien viser at de store mediene (særlig tabloidavisene) gikk i front i tre av de fire analyserte sakene (ikke i Jagland-saken). Fladmoe konkluderer med at mediene plasserer seg i en hierarkisk struktur – dersom dette passer inn i mediets redaksjonelle prioriteringer (ibid:84-89).²⁴ Den tredje relevante oppgaven er Målfrid Bye Haugens studie (2009) av pressens rolle i stormen rundt Åslaug Hagas avgang som minister i 2008.²⁵ Haugens studie søker å bygge videre på Audun Fladmoe's konklusjoner om flokktendenser og mediehierarki i avisenes skandaledekning. Haugens resultater viser at pressen i stor grad gikk i flokk i deknningen av Haga-saken, og at det var de store avisene som ledet an i skandaliseringen (unntatt Aftenposten) (2009:92).

²¹ Noen av disse er Elin Strand Hornnes' masteroppgave om retoriske forsvarsstrategier i Valla/Yssen-saken (2008), Lene Moen Tønnesens masteroppgave om medienes presentasjon av skandaler innenfor sportens verden (2008), Eivind Kalvatns masteroppgave om VG og Dagbladets mediering av Syse- og Tønne-saken (2006), Ellen Midtjelds masteroppgave om pressens dekning av Jagland-saken (2005), Kai Magne Melhus' masteroppgave om medienes ansvarliggjøring av politiske ledere i Victor D. Norman-skandalen (2005), Kjersti Thorbjørnsruds hovedoppgave om politiske journalisters yrkesrolle i Jagland-saken (2001), Mette Stordalens hovedoppgave om politiske journalisters aktørrolle i Rød-Larsen-saken (2001) og Kristin Fjelds hovedoppgave om medienes makt i Rød-Larsen-saken (2000).

²² Datamaterialet i Gundelsbys masteroppgave består av totalt 25 kommentarer fra januar, mars og april 2007.

²³ Med utgangspunkt i Niccolò Machiavellis teser om politisk makt undersøker Fladmoe VG, Aftenposten, Dagens Næringsliv, Dagsavisen og Romsdals Budstikkens dekning av fire ulike skandaliseringsprosesser; Jagland-saken (1999-2000), Kristin Krohn Devold-saken (2005), Yssen/Valla-saken (2007) og Per Ditlev-Simonsen-saken (2007).

²⁴ I studien skiller Fladmoe for øvrig mellom begrepene skandale og skandalisering, der skandale viser til det faktiske overtrampet, mens skandalisering viser til hvordan politiske aktører kan bruke mediene som verktøy til å skandalisere sine motstandere. Fladmoe presenterer en modell, to «skandalehjul» som går i hver sin retning, som illustrerer hvordan en slik skandaliseringsprosess kan eskalere etter at selve skandalen er blitt kjent i offentligheten, i tillegg til hvilke motkrefter som kan begrense skandaliseringen (2008:91-94). Denne modellen er interessant, men ikke så relevant for denne studien, fordi den i hovedsak ser på hvordan politikere kan skandalisere hverandre.

²⁵ Haugen analyserer deknningen i VG, Dagbladet, Dagens Næringsliv, Aftenposten, Dagsavisen og Nationen gjennom åtte dager i juni 2008.

2.2 Hva er en skandale?

Hva gjør en begivenhet til en skandale? Er det for eksempel en skandale hver gang mediene skriver at det er en skandale? Redaktørene av *Media scandals*, James Lull og Stephen Hinerman, mener at det å gi en hendelse merkelappen «skandale» er å gi den en «bisarr journalistisk appell og integritet» og at ikke alle kontroversielle hendelser kan karakteriseres som skandaler (1997:9). I dette kapitlet vil jeg derfor redegjøre for hvilke kriterier som skiller en skandale fra en ikke-skandale, i tillegg til å redegjøre for ulike typologiseringer av skandaler.

Hva skiller en skandale fra en ikke-skandale?

John B. Thompson, forfatteren av *Den politiske skandale*, definerer en moderne skandale på denne måten: «'Skandale' henviser til handlinger og begivenheder der indebærer særlige former for overtrædelser som andre bliver bekendt med og som er tilstrækkeligt alvorlige til at fremkalde en offentlig reaktion» (2002:25).²⁶ Videre lister Thompson opp fem ulike egenskaper som bør være på plass for at en begivenhet skal kunne bli karakterisert som en skandale (ibid:25-35). For det første bør hendelsen innebære en overtredelse av visse verdier, normer eller moralske regler. Hvor alvorlig overtredelsen må være og hvilke normer som må være brutt for at det skal kalles en skandaløs oppførsel vil variere; det som i én kultur anses som skandaløst, kan være godt innenfor normene i en annen kultur. Thompson fremhever likevel tre ulike normtyper som ofte fører til skandaler: seksuelle forhold, økonomiske transaksjoner (spesielt korrupsjon og bedrageri) og politisk makt. Det er også noen mennesker som er mer utsatt for skandaler enn andre. Særlig vil personer som er synlige i offentligheten på grunn av sin makt, i tillegg til personer med en posisjon som representerer visse verdier, være spesielt sårbare for skandalisering. Et typisk eksempel er kritisk omtale av personer som lever annerledes enn de prediker, for eksempel en politiker som leier ut et stabbur uten å ha fått dette godkjent først (det ville neppe blitt en skandale dersom for eksempel en avisredaktør hadde gjort det samme). Thompson peker også på at mange skandaler oppstår fordi et mindre moralsk overtramp, som ikke er noen skandale i seg selv, kan føre til et handlingsforløp som er skandaløst, for eksempel ved forsøk på fortieelse av det første overtrampet, noe Thompson kaller annengangsovertredelser. En slik annengangsovertredelse kjenner vi blant annet fra Valla/Yssen-saken, der Gerd-Liv Valla

²⁶ På tross av tittelen på Thompsons bok, *Den politiske skandale*, handler ikke boken bare om politiske skandaler. Den drøfter også forhold som gjelder for alle typer skandaler.

selv bidro til å eskalere konflikten på grunn av det som ble oppfattet som en avvisende og arrogant håndtering av kritikken fra Ingunn Yssen (Allern 2009:59-62,81).

Et annet kjennetegn ved en skandale er at hendelsen innebærer et element av hemmeligholdelse – men at én eller flere utenforstående har kjennskap til at et overtramp har forekommet. Et tredje forhold som må være til stede ved en skandale er offentlig misnøye i større eller mindre grad; noen må oppfatte overtrampet som moralsk forkastelig. Thompson hevder at skandalene i den vestlige verden stadig blir mindre innholdsløse moralsk sett, fordi flere og flere mennesker har et løselig forhold til de moralske reglene, noe som igjen fører til at vi får skandaler som underholder oss, i stedet for skandaler som sjokkerer og forarger. Et fjerde kjennetegn ved en skandale er at noen utenforstående har fordømt overtrampet i offentligheten; noen må ha *reagert* på overtredelsen og gjort reaksjonen kjent for et stort publikum. Her er naturligvis mediene et velegnet redskap – ikke bare når de ut til mange, men de gir også autoritet til uttalelsen. Det femte og siste kjennetegnet er, ifølge Thompson, ikke et nødvendig kjennetegn for at en skandale skal finne sted, men et trekk som kan forekomme: At den eller de involverte får sitt omdømme svekket – eller i alle fall at omdømmet står på spill. Når det eksisterer en risiko for tap av anseelse forsøker gjerne den angrepne part å begrense dette tapet, ved for eksempel å avvise beskyldningene, hevde at det lå en moralsk hensikt bak handlingen eller innrømme overtredelsen – og håpe på sympati ved å be om unnskyldning (det som har blitt kjent som «å ta en puddel» på PR- og kommunikasjonsspråket). Som nevnt tidligere i dette kapitlet har imidlertid Tor Midtbøs analyser vist at en skandale også kan føre til en styrking av omdømme, men dette gjaldt omdømmet til partier, ikke personer (Midtbø 2007:150-151). For øvrig bruker også Midtbø Thompsons fem kjennetegn for å skille skandaløse hendelser fra andre hendelser. Han påpeker samtidig at det er tvilsomt om et slikt skille er mulig å etablere, og foreslår at vi heller bør nøye oss med å konstatere om vi har med en liten eller stor skandale å gjøre (2007:15-17).

Når en skandale når mediene

De ovennevnte kjennetegnene skiller skandaler fra ikke-skandaler. Men hva kjennetegner *medierte* skandaler? John B. Thompson definerer en moderne, mediert skandale på denne måten: «Det vil sige skandalen som en begivenhed der involverer afsløringer i medierne af hidtil skjulte og moralsk betænkelige aktiviteter, og hvis afsløring sætter en yderligere begivenhedsrække i gang» (2002:64). Videre trekker Thompson frem seks ulike kjennetegn ved en mediert skandale (ibid:71-82). For det første omfatter ofte medierte skandaler en blanding av første- og annengangsovertredelser; de konsentrerer seg ikke bare om selve

overtredelsen av normer eller regler, men har også søkelys på hvordan hovedpersonen(e) forsøker å skjule overtrampet. For det andre utspiller slike skandaler seg i all hovedsak i massemedier, og slik oppnår de en offentlighet som er uavhengig av tilstedeværelse og tid. For det tredje avsløres skandalen gjennom mediert kommunikasjon, ofte med bakgrunn i den stadig voksende synlige offentligheten. For det fjerde uttrykkes alle negative vurderinger av overtredelsen i mediene, noe som ofte skaper et svært kritisk klima – og som kanskje ikke alltid er uttrykk for den allmenne borgers mening. For det femte bygger medierte skandaler som regel på relativt gode bevis, blant annet fordi mediene har som hovedregel ikke å viderebringe rykter.²⁷ Det sjette og siste kjennetegnet ved medierte skandaler er at de strekker seg over tid og rom; de kan blant annet spres raskt over store geografiske avstander (ibid).

James Lull og Stephen Hinerman lister også opp spesifikke kriterier for hvilke overtramp de mener karakteriserer en mediert skandale. De skriver at følgende syv kriterier skiller en skandale fra en ikke-skandale: Det må ha vært en overtredelse av sosiale normer som er en del av den dominerende moralen, overtrampet må ha blitt utført av spesifikke personer, disse personenes handlinger må være et resultat av egeninteresse eller ønsker som overgår den dominerende moralen, personene må bli identifisert som normovertrederne, handlingen må ha vært intensjonell, de må bli holdt ansvarlige for sine handlinger og episoden må ha konsekvenser for de involverte (Lull og Hinerman 1997:9-11).

Ikke alle skandaler handler om penger, sex eller makt

Ifølge Thompson gjelder de seks ovennevnte kjennetegnene for alle typer medierte skandaler. Men spennvidden på de skandaløse overtrampene er stor, og visse typer overtredelser av normer går oftere igjen enn andre. Disse overtrampene kan inngå i flere ulike typer skandaler, og i norsk sammenheng preges både mediene og forskningen i stor grad av *politiske* skandaler. Thompson definerer en politisk skandale som «en skandale der omfatter personer eller handlinger der befinner sig i et *politisk felt* og har følger for relationerne inden for dette felt» (2002:106). Ordet *felt* henviser til Pierre Bourdieus begrep og betegner avgrensede deler av samfunnet der det konkurreres om spesielle goder (feltets kapital), for eksempel de dominerende posisjonene innenfor feltet (Slaatta 2003:19). I Thompsons klassifisering av skandaler utgjør sexskandaler, økonomiske skandaler og maktskandaler de tre grunnleggende typene politiske skandaler (2002:129). Til denne

²⁷ Denne grensen er imidlertid stadig under press, og ble blant annet utfordret i omtalen av utroskapsskandalen rundt den svenske prinsessen Madeleine, da Se og Hør (og senere en rekke norske og svenske aviser) viderebragte ryktene om utroskap mellom Tora Uppström Berg og prinsessens forlovede Jonas Bergström.

typologiseringen tilføyer Tor Midtbø såkalte sammensatte skandaler, altså skandaler der det har blitt begått overtramp innenfor flere av de tre områdene. Et eksempel på en slik skandale er Victor D. Norman-saken, som inneholdt overtredelser både på det seksuelle og det økonomiske området (Midtbø 2007:39-40).

Mens Thompson og Midtbø i all hovedsak konsentrerer seg om politiske skandaler, benytter James Lull og Stephen Hinerman en noe annerledes typologisering av skandaler. De skiller mellom institusjonelle skandaler, kjendisskandaler og psykodramatiske skandaler (1997:20). Forfatterne definerer en institusjonell skandale som en skandale som «develops when actions that disgrace or offend the dominant morality take place in settings such as government offices or corporate suites» (ibid). Videre skriver de at personene som utgjør institusjonene ikke bare er motivert av profesjonelle mål, men også av personlige ønsker – som noen ganger kommer i konflikt med den gjeldende moralen. Handlingene blir skandaløse fordi disse personene ikke bare representerer seg selv, men også institusjonen de er en del av. Som eksempler på institusjonelle skandaler nevner Lull og Hinerman prins Charles' utroskap (som skandaliserte monarkiet) og pedofile katolske prester (som lagde trøbbel for kirken). Nettopp denne individualiseringen av institusjonelt ansvar er et av de viktigste trekkene ved den institusjonelle skandalen (ibid).

2.3 Pressens dramaturgiske makt

Fredag 24. august 2007 – to dager etter at Per Ditlev-Simonsen gikk av som ordfører – sto følgende kommentar på trykk i Dagbladet: «Det er bare når sakene er alvorlige og opplagte at det blir såkalt mediestorm. Og det er som regel bare da at mediene klarer å bidra til at saken får konsekvenser» (Dagbladet 24. august 2007). Her peker kommentator Stein Aabø på et viktig og omdiskutert element ved moderne medier: journalister som aktører.

Denne studiens konstruksjonsperspektiv på journalistikken forutsetter nettopp at journalister er *aktører*, fordi de tre hypotesene fastslår at journalister kan iscenesette, ramme inn virkeligheten og demonisere skandalens hovedperson(er). Sigurd Allern og Ester Pollack er blant de forskerne som har dette perspektivet på journalistikk: Etter at partipressen gradvis ble avskaffet i løpet av 1970- og 1980-årene og de journalistiske profesjonsverdiene ble styrket, har nyhetsorganisasjonene i stadig større grad blitt uavhengige *politiske* aktører (Bjørklund sitert i Allern og Pollack 2007). Fra å ha vært en kanal for de politiske partiene i de første 40 årene etter 2. verdenskrig, til gradvis å bli en arena for debatt og konkurranse mellom partiene, har medienes rolle utviklet seg til å bli en aktørrolle, mener medieforskerne. Om de er *politiske* aktører eller ikke, er ikke så relevant

for denne studien, fordi ambulanseskandalen ikke var noen typisk politisk skandale (jf. kapittel 4). Hovedpoenget er at journalister *har* en påvirkning på hvordan hendelser medieres. Allern argumenterer imidlertid for at det eksisterer et skille mellom aktørmakten til journalistene og kommentatorene, der kommentatorene er de som tydeligst og mest aktivt tar i bruk sin definisjonsmakt gjennom bruken av tolkningsrammer (2001a:63, Allern og Pollack 2007).²⁸ Mens kommentatorene har en legitim rolle som politiske stemmer, hvis oppgave er å kritisere, evaluere, tolke og gi råd, hevder ofte redaktører at nyhetsjournalistenes rolle er å være *nøytrale* formidlere av en objektiv sannhet. Et argument mot denne snevre og naive definisjonen av journalisters rolle, skriver Allern og Pollack, er at journalister innehar dramaturgisk makt (mer om dette i kapittel 2.4).

Dette aktør- og konstruksjonsperspektivet er svært utbredt innenfor medieforskningen. Likevel er skepsisen mot påstanden ofte sterk innenfor mediens egne sfærer. I boken *Governing with the News* formulerer den amerikanske statsviteren Timothy E. Cook denne skepsisen slik: «One reason we don't think of journalists as political actors is because journalists themselves are reluctant to think of themselves in those terms» (2005:4). Men også Cook hevder at journalister er politiske aktører; faktisk mener han at journalister er nøkkelspillere når avgjørelser tas og at (de amerikanske) nyhetsmediene utgjør en del av den politiske makten (ibid:3). Cook mener at det tydeligste beviset på dette er den stadig økende oppmerksomheten mediene får fra andre politiske aktører, i tillegg til at mediekontakt har blitt en naturlig del av de fleste andre institusjoner (ibid:165).

Journalisters dramaturgiske makt må imidlertid ikke blandes sammen med en påstand om at journalistene *planlegger* dekningen av en skandale. Til tross for at avsløringen og den første oppfølgingen av en skandale kan være velregissert, som vi blant annet så i VGs iscenesettelse av Valla/Yssen-saken (Allern 2009:50-57), er det som regel ikke knyttet noen bestemt plan eller noe politisk formål til publiseringen (Allern 2001a:64). Allern skriver at det jevnlig vil «gå politikk» i vanlige nyhetssaker, for eksempel kan politikere ønske å markere et standpunkt når mediene rapporterer om kriminalitet. Slikt «ikke-politisk» nyhetsstoff kan derfor få politiske konsekvenser, men dette er i svært mange tilfeller *utilsiktet* fra pressens side (ibid). Innenfor pressemiljøet eksisterer det en viss skepsis mot påstanden om journalisters aktørrolle, der VG-kommentator Eirik Mosveens uttalelser til

²⁸ De politiske kommentatorenes rolle som overdommere ble gjenstand for debatt i 2008, utløst av en artikkel i tidsskriftet *Samtiden* (senere gjengitt i en forkortet versjon i *Dagbladet* 3. mars 2008). Artikkelen bar tittelen «Kommentariatets diktatur» og var skrevet av Torbjørn Røe Isaksen (Høyre) og Audun Lysbakken (SV). De to politikerne fastslo blant annet at norsk politikk er syk, og at en del av kuren for å bli frisk er å «få færre ekspertjournalister som skal gi folk sannheten med teskje».

fagbladet Journalisten om VGs meget begrensede makt i skandaler er et av de nyeste eksemplene (Journalisten 23. september 2010). En slik skepsis går også igjen i mange av svarene fra informantene i denne studien (jf. kapittel 5). Det synes derfor å være en sterk motsetning mellom det journalistiske suksesskriteriet «at journalistikken får konsekvenser» (som journalist Stein Aabø viser til i den ovennevnte artikkelen), og medienes syn på sin egen aktørrolle i dekningen av en sak. Senere i kapitlet skal vi imidlertid se at også pressens *kilder* kan opptre som aktører i en skandale, og at makten over mediedekningen av en skandale alltid vil være en forhandling mellom de ulike aktørene om hvem som skal ha kontrollen over tolkningsrammene.

2.4 Iscenesettelsehypotesen: Pressemakten er sterkest i skandalens første dager

De tre hypotesene i denne studien bygger alle på en påstand om at avisredaksjonene hadde makt til å regissere dekningen av ambulanseskandalen. Men hva innebærer egentlig denne påstanden? Den første hypotesen, om avisenes iscenesettende makt, gir et innblikk i hva som menes med pressens dramaturgiske makt, i tillegg til å fastslå at denne makten er sterkest i skandalens aller første dager. I dette avsnittet vil jeg gjøre rede for de teoretiske perspektivene som danner grunnlaget for en slik påstand.

Aktørmakten er sterkest i den andre skandalefasen

Alle medierte skandaler er forskjellige, og når det stormer som verst er det ofte vanskelig å spå utfallet av en skandale, skriver Thompson. Men til tross for at hovedtrekket ved medierte skandaler er at de er uforutsigbare, ser de fleste medierte skandaler i all hovedsak ut til å følge den samme dramaturgien. Thompson deler derfor skandalens typiske forløp inn i fire ulike faser (2002:82-87). Mens en skandale utenfor mediene starter med selve overtredelsen, begynner den *medierte* skandalen ved avsløringene av eller beskyldningene om at noen har begått et overtramp. Denne første fasen, preskandalefasen, handler ofte om undersøkelser av sannhetsgehalten i overtrampet, utført av for eksempel journalister og/eller politi. Fasen kjennetegnes også gjerne av spredning av sladder og rykter i det aktuelle miljøet og blant journalistene; et skandaletrekk som vi blant annet kjenner fra Valla/Yssen-saken, der VG skal ha kjent til Vallas tøffe lederstil i lang tid før Yssens oppsigelse ble publisert (Allern 2009:51). Først i den andre skandalefasen avsløres selve overtrampet i offentligheten, noe som ofte utløser en hel rekke begivenheter. Det er i denne fasen at journalistenes dramaturgiske makt er særlig sterk, fordi det er nå dramaet iscenesettes. Fra og med denne fasen har ikke lenger personene som er involvert i skandalen, deres advokater eller rådgivere noen kontroll på begivenhetene, de blir fanget i

et strategisk spill der ethvert videre trekk kan bli møtt med nye beskyldninger, avsløringer eller trusler om avsløringer, skriver Thompson (2002:84-85). Hvordan de neste dagenes avsløringer og påstander blir håndtert av journalistene, er i stor grad med på å bestemme skandalens videre forløp. Hva retter de fokus mot, og hva defineres som problemet? Hvem de lar få snakke, hva får disse kildene si og hvilke bilder blir brukt til å illustrere hendelsen?

I den tredje skandalefasen, klimakset, får vi en avslutning på skandalen. Eksempler på typiske avslutninger er at hovedpersonen trekker seg fra sin stilling eller at noen innrømmer skyld. Den kan også avsluttes med en *mediebegivenhet* (pseudobegivenhet), altså en hendelse som er planlagt på forhånd og som gjerne avbryter begivenhetenes «naturlige» forløp, for eksempel en pressekonferanse. Den siste skandalefasen, ettervirkningene, er ofte preget av en debatt om begivenhetene og om pressedekningen av skandalen, der mediene ofte bruker plass på refleksjon rundt sin egen rolle (ibid:85-87).

Den iscenesettende makten innebærer definisjons- og premissmakt

Når en skandale blir mediert har altså avisredaksjonene en finger med i spillet. Mediene kan blant annet velge om de skal offentliggjøre avsløringer eller ikke, hvilke typer overtredelser de skal fokusere på (første- eller annengangsovertredelser) og hvilke personer som skal få uttale seg om hendelsen. Disse valgene utgjør sentrale elementer i medienes konstruksjonsmakt. Som nevnt i innledningen oppfordrer Martin Eide til et perspektivskifte i medieforskningen; fra et perspektiv der man analyserer hvordan journalistene velger hvilke deler av virkeligheten de skal skrive om, til et perspektiv der man analyserer journalistene som aktører som konstruerer virkeligheten (Eide 2001:44). Konstruksjonsperspektivet står blant annet i kontrast til begrepet dialogjournalistikk, som reduserer journalistens oppgave til å være en møteleder som bringer kilder i dialog med hverandre (Pedersen og Horst sitert i Eide 2001:41-42). Eide hevder at denne tilnærmingen til journalistikk bygger på en altfor ideell forståelse av situasjonskonteksten, og at den underspiller hvilke interesser aktørene har – inkludert journalistenes egne interesser. Tvert imot, mener Eide, er det slik at journalister regisserer; de har dramaturgisk makt (Eide 2001:42-44).

I skandalesammenheng innebærer en slik dramaturgisk makt at mediene regisserer forløpet i skandalene, både med sin definisjons- og premissmakt (ibid). Med definisjonsmakt menes medienes makt til å definere hva som skal utpekes som problemene i samfunnet, i tillegg til å legitimere disse temaene som reelle problemer – noe de blant annet har muligheten til å gjøre gjennom bruken av tolkningsrammer (se kapittel 2.5 for en nærmere redegjørelse for medierammer). Med premissmakt menes medienes mulighet til å sette premissene for hvem som kan handle når og hvordan. Journalistene har for eksempel det privilegiet at de kan

provosere andre aktører og institusjoner til å reagere på hverandre, og på den måten kan de gjøre bestemte grupper til parter i konflikter (ibid). Denne muligheten til å *medievri* samfunnet er blant annet redegjort for i boken *Død og Pine!* av Gudmund Hernes og Martin Eide. De skriver at journalister kan sette premissene for hvem som skal spilles ut mot hvem, og at de kan gjøre det på følgende måte: Først kan de invitere en av partene til å presentere noe offentlig, for eksempel kritikk, dermed har de skapt en ubalanse – som igjen fører til at en annen aktør er tvunget til å svare (Hernes og Eide 1987:28-32). På denne måten har mediene forandret de andre aktørenes handlingsrom, og satt premissene for de påfølgende handlingene. De har samtidig – ved å gjøre de andre aktørene til motspillere – gjort de førstnevnte aktørene til sine egne medspillere. Denne «kampen» som oppstår når mediene setter ulike aktører opp mot hverandre, kan i noen tilfeller utarte seg til å bli vel så dramatisk som de faktiske avsløringene (ibid, Eide 2001:43).

2.5 Flokkdyrhypotesen: Avisene trækker i hverandres fotspor

Et særlig viktig element i den dramaturgiske makten er medienes mulighet til å bestemme hvilke virkelighetsbeskrivelser som skal få dominere i dekningen av en skandale. I den andre hypotesen i denne studien, flokkdyrhypotesen, påstås det at alle aviser skriver om skandalen innenfor de samme tolkningsrammene som ble etablert i iscenesettelsen, og følger i hverandres spor. Hva innebærer dette?

Journalistene konstruerer virkeligheten gjennom tolkningsrammer

I partipressens tid var ikke journalister i flokk noe tema for forskningen; avisenes ulike politiske eierskap sikret ulike politiske vinklinger og tolkningsrammer. Etter avpartifiseringen av pressen i løpet av 1980- og 90-årene ble imidlertid flokktendenser blant journalistene et tema både blant journalistene og forskerne (Allern 2001a:10, 17-23). Spørsmålet var hvilke verdier og profesjonsideologier som erstattet partipressens lojalitet til politiske partier. Journalistrollen og dens profesjonsideologi er ikke noe sentralt tema for denne studien, men det kan bare kort nevnes her at profesjonaliseringen av pressen har bidratt til økt fokus på kritisk journalistikk og uavhengighet i forhold til makten, der idealet er å informere om virkeligheten på en objektiv og nøytral måte, og der det eksisterer et ønske om å sette dagsorden. I kontrast til denne ideologien står konstruksjonsperspektivet, der journalistene *ikke* blir analysert som objektive og nøytrale referenter som speiler virkeligheten i sine artikler, men som aktører som konstruerer et spesifikt bilde av verden. Hver eneste avisartikkel, TV-reportasje eller radionyhet er utvalgte fragmenter av det fullstendige bildet, fordi de journalistiske redaksjonene i sitt daglige virke tar *valg* – de

velger blant annet hvilke saker de skal skrive om, hvilke kilder som skal få komme til orde og hva de skal få si, hvilke bilder som skal på trykk og hvor store de skal være, og hvilke opplysninger som skal hentes frem til tittel, ingress og en eventuell førstesidehenvisning. Selv ikke fotografiet er en nøytral gjengivelse av virkeligheten; også fotojournalistene velger sine perspektiver, motiver og vinkler.

Hvilke tolkningsrammer som brukes i deknningen av en sak, er et resultat av alle disse valgene, mener medieprofessor Robert Entman:

«To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described» (1993:52).

Entman hevder altså at resultatet av at journalistene kan velge hvilke deler av virkeligheten de ønsker å dekke (utvalgsperspektivet), er at det er visse problemer, årsaksforklaringer, moralske vurderinger og løsninger som får mer oppmerksomhet enn andre. Gjennom å gjøre visse sider ved en sak mer synlig og påfallende for publikum, bidrar journalistene til å konstruere virkeligheten (konstruksjonsperspektivet). Også Sigurd Allern mener avisene rammer inn virkeligheten på denne måten: «Denne innrammingen skjer både gjennom valg av fokus, kilder, nyhetsvinkel, presentasjonsform og språk» (2001c:68).

«Nyheter er et vindu til verden». Slik åpner sosiologen Gaye Tuchman boken «Making news» (1978:1). Denne metaforen er en påminnelse om at nyheter ikke er en nøytral gjengivelse av virkeligheten. Hva journalistene rapporterer om er blant annet avhengig av sikten gjennom vinduet, hvor stort vinduet er, hva som er på den andre siden, hvor man befinner seg i rommet og om vinduet har klart eller farget glass. Metaforen kan også fungere som et bilde på hvordan tolkningsrammene virker; det er innenfor rammene av vinduet journalistenes beskrivelser av virkeligheten skjer – og det som befinner seg utenfor vinduskarmene, i tillegg til det journalistene ikke får øye på gjennom ruta (bevisst eller ubevisst) – det kommer heller ikke på trykk.

Hvilke deler av virkeligheten utenfor vinduet journalistene velger å rapportere om har ikke bare betydning for skandalens hovedpersoner, det vil også spille en sentral rolle i mottakernes oppfatning av skandalen. Tuchman beskriver hvordan målet med nyheter er å fortelle oss hva vi vil vite, hva vi må vite og hva vi bør vite, og at det er gjennom nyhetenes tolkningsrammer at mediekonsumentene lærer om seg selv og sine omgivelser (ibid). Medierammene fungerer slik at de veileder mottakernes tenkning om den enkeltstående nyheten og gjør den mer gjenkjennelig, skriver Sigurd Allern i *Nyhetsverdier* (2001c:68).

Årsaker til og konsekvenser av mediedrev

Hvilke deler av virkeligheten som synliggjøres er altså ikke et resultat av en nøytral og objektiv formidling av hendelser, men av subjektive valg og tolkninger. Journalister *kan* ikke være nøytrale formidlere, fordi de – som alle andre – forstår verden gjennom sine «briller». Dette er blant annet i tråd med hermeneutisk teori om at alle mennesker har en forforståelse av verden rundt seg (Krogh m.fl. 2003:242-244). Det kan vanskelig unngås at journalisters forståelseshorisont har en innvirkning på hva de velger å fokusere på, hvem de lar slippe til som kilder og hvilke bilder de illustrerer artiklene med. Dermed blir journalistikken de produserer sosiale konstruksjoner av virkeligheten.

Problemene med konstruksjonsmakt oppstår når mange journalister rammer inn en sak i de samme tolkningsrammene, fordi det er da mediedrev oppstår. Allern og Pollack definerer et mediedrev på denne måten:

«1) Et mediedrev er en omfattende, intens og kritisk rapportering rettet mot én eller flere personer, organisasjoner eller institusjoner 2) med personfokuserte anklager om normbrudd som karakteriseres som en skandale, 3) der flere dominerende redaksjoner og nyhetsmedier deltar over en viss tid 4) med samme perspektiv, journalistiske hovedvinkling og dramaturgi, og 5) der utgangen på saken er uviss» (Allern og Pollack 2009:11).

For at en mediedekning av en sak skal kalles et mediedrev må det altså handle om en flokkjakt der mange redaksjoner bruker de samme (kritiske) vinklene, perspektivene og dramaturgien over en viss tid, og der anklagene er personfokuserte. Et slikt drev kan både utløses av mediene og av utenforstående aktører som bruker mediene som arena.

Det er når dekningen av en skandale blir et mediedrev, at det med ett blir alvorlig hvilke forhold tolkningsrammene synliggjør – og hvilke de neglisjerer. «Det er egentlig ganske skummelt. Høyskolerte, innflytelsesrike grupper som synger den samme sangen, enten det er journalister, forskere eller politiet,» sier Helge Øgrim, redaktør av fagbladet Journalisten, om den «moralske panikken» som kan bre seg i store mediesaker (ABCNyheter 24. oktober 2007). I ytterste konsekvens kan mediedrev føre til en innskrenking av ytringsfriheten, fordi pressen i slike tilfeller ikke ser ut til å ta ansvaret for å bringe ulike syn til uttrykk. Motsatt kan synliggjøring av visse kilder og vinkler ha enorme konsekvenser for skandalens hovedpersoner, fordi massiv negativ medieomtale over lang tid kan føre til både psykiske og fysiske helseproblemer. Disse problemstillingene vil bli diskutert nærmere i kapittel 7.

Et av kjennetegnene ved mediedrev er at utgangen på saken er uviss. Denne uvissheten om sakens konsekvenser bidrar til å øke spenningen og oppmerksomheten om den, skriver Allern og Pollack (2009:12). Dette uforutsigbarheten harmonerer godt med den tidligere

redegjørelsen for at dekningen av skandaler ikke kan planlegges, fordi usikkerhetsmomentene alltid vil være for mange (ibid). En av disse usikkerhetsmomentene er hvilke tolkningsrammer som kommer til å dominere i dekningen: Vil tolkningsrammene som ble etablert i iscenesettelsen også prege den videre dekningen? En lansering av nye rammer kan bidra til at skandalen blir *ominnrammet* (reframing). En slik ominnramming, der den rådende rammen blir erstattet av en ny, fører til at sakens fakta vil bli forstått i en helt ny kontekst (Boyd-Barrett 2007:181). Når tolkningsrammene for en sak først er etablert, skal det imidlertid mye til for at de endres.

Ulike typer medierammer

Hvilke *typer* tolkningsrammer journalistene bruker, kan også ha store konsekvenser for skandalens hovedpersoner: Velger de episodiske eller tematiske rammer? Mens en tematisk medieramme vektlegger generelle trekk i samfunnet og inviterer til en helhetlig forståelse av hendelser, legger en episodisk medieramme vekt på konkrete enkelthendelser (Iyengar 1991 sitert i Aardal m.fl. 2004:21). Medieforsker Ragnar Waldahl hevder at norske medier ser ut til å følge trenden i de amerikanske TV-nyhetene, der bruken av episodiske tolkningsrammer er utbredt (2007:206). Dette kan blant annet ha sammenheng med at de journalistiske nyhetsverdiene konflikt, identifikasjon, sensasjon og aktualitet lar seg godt kombinere med episodiske rammer, mens det å sette saken inn i en helhetlig sammenheng kanskje bare scorer på ett av nyhetsverdiene, nemlig vesentlighet. En økt bruk av episodiske tolkningsrammer har to konsekvenser; den vil føre til at hendelser som ikke så lett lar seg personifisere, konkretisere eller billedlegge får mindre spalteplass, i tillegg til at ansvaret for et problem blir flyttet fra samfunnsnivå til individnivå – dermed fritas institusjoner for ansvar (Aardal m.fl. 2004:21). Det er samtidig viktig å nevne at bruken av episodiske medierammer ikke bare fortjener kritikk. Flere medieforskere nevner den demokratiserende effekten en slik innramming av virkeligheten kan ha: Både tilgjengeligheten til nyhetene og publikums forståelse av nyhetene økes (Petersson 2004 sitert i Gundelsby 2008:18).

Når redaksjonene bruker episodiske fremfor tematiske rammer i medierte skandaler, har det altså store konsekvenser for hva som blir definert som problemet i skandalen og hvilke premisser som legges for det videre forløpet. Andre eksempler på tolkningsrammer mediene kan bruke er å skrive om det politiske spillet (spillramme) i stedet for å fokusere på politikkens innhold (saksramme), å bruke et case for å illustrere et komplekst tema (menneskelig-ansikt-ramme) og fremheve stridigheter i en konflikt ved å tildele hovedpersonene i en skandale rollene som henholdsvis skurk og helt (skurk/offer-ramme).

2.6 Demoniseringshypotesen: Journalister kan begå karakterdrap

Skandalen er et fenomen der menneskers omdømme står på spill, skriver John B. Thompson (2002:34). Dette trekket ved skandaler er temaet i den tredje og siste hypotesen som skal undersøkes i denne studien: Hvordan kan avisene begå karakterdrap i spaltene?

Journalister forteller historier der hovedpersonene blir tildelt roller

Mange norske avislesere, meg selv inkludert, har aldri møtt, snakket med eller vært pasientene til Erik Schjenken eller Espen Smith. Likevel har de fleste av oss bestemte oppfatninger av hvem disse to ambulansesjåførene er, hvor dyktige de er i jobben sin og hvilke holdninger de har. Hvorfor har vi det?

Flere av «skandaleforfatterne» peker på journalistenes fortellende makt som årsaken til at publikum ofte får servert ensartede beskrivelser av hovedpersonene i en mediert skandale. «Journalistene er på mange måter våre dagers historiefortellere», skriver Tine Kolstad i *Det var en mørk og stormfull dag...* (2002:12). Boken har stått på pensumlisten til flere av journalistutdanningene i Norge og beskriver hvordan journalister kan fortelle historier ved hjelp av dramaturgiske fortellerteknikker. En sentral del av denne dramaturgiske oppbygningen er historiens persongalleri: «Alle man tar med seg i historien bør være med på å understreke det man vil fortelle, historiens tema. (...) Leserne må ha noen å holde med og noen å være mot» (ibid:46). Kolstad mener at de to viktigste personene i en historie er skurken og helten, og at disse står i et motsetningsforhold til hverandre. Den drivende karakteren er ofte den vi kaller skurken. Dersom historien ikke inneholder en slik karakter vil den ikke ha noen konflikt, og dermed har ikke journalisten noen historie å fortelle (ibid:43). Skurkekarakterens motpol er helten (eller hjelperen), som har en direkte motsatt vilje i forhold til skurken. Disse to karakterene møtes i konfliktløsningen, der en av partene vinner konflikten. Ingen av disse karakterene gjennomgår noen personlighetsutvikling i løpet av historien (ibid).

Hovedpoenget i forhold til denne studien er ikke at journalistene har mulighet til å bygge opp dramaturgien i hver enkelt artikkel de skriver, men at det er den overordnede dramaturgien i en skandale som innbyr til denne typen journalistisk historiefortelling. Det kan argumenteres for at muligheten til å benytte seg av dette journalistiske grepet er særlig stor i en mediert skandale, fordi skandalens forløp i fire faser – som det er beskrevet av John B. Thompson (jf. kapittel 2.4) – innbyr til nettopp en slik rollefordeling; noen begår et normbrudd, noen andre oppfatter det som moralsk forkastelig og anklager overtrederen for

bruddet. Dermed er det etablert en konflikt, det bygges opp mot et klimaks der skandalens utfall avgjøres – og til slutt blir det avgjort om det er helten eller skurken som vinner.

Skandalejournalistikken rammes altså inn i en tradisjonell narrativ form: «Medienes konstituerende rolle er i særlig grad knyttet til konstruksjonen av et skandalenarrativ som et ferdigskrevet drama med fastlagte roller for de involverte aktørene» (Andén-Papadopoulos og Widedstedt sitert i Allern og Pollack 2009:17). Også James Lull og Stephen Hinerman beskriver hvordan journalister har mulighet til å forme historiefortellingen i en skandale gjennom bruken av narrativer:

«All this is done via the media narrative, the story which frames the scandal, populates it with characters, gives it a structure and longevity. Within the narrative the privileges of privacy are disrespected, given coherence, and converted into media products and profits» (Lull og Hinerman 1997:3).

Timothy Cook hevder at journalistene ikke bare har mulighet til å bruke narrativer og dramaturgiske grep, men at dramatisering av journalistikken er et *must*:

«Every news story should, without any sacrifice of probity or responsibility, display the attributes of fiction, of drama. It should have structure and conflict, problem and denouement, rising action and falling action, a beginning, a middle, and an end. These are not only the essentials of drama; they are the essentials of narrative» (Cook 1997:99).

Ofte kommer bare de historiene som bekrefter rollefordelingen på trykk

Som nevnt er det mediedrevet som utgjør det største problemet i skandalejournalistikken. Når mange medier presenterer de samme personfokuserte anklagene over en viss tid, og skandalens hovedpersoner blir tildelt de samme rollene, kan mediedrevet utvikle seg i retning av en demonisering av den eller de skandaliserte. Et slikt karakterdrap innebærer at en person blir fratatt all ære, at hun blir redusert til sine verste sider og at hennes feil blir knyttet til personlige egenskaper (Allern og Pollack 2009:203). I løpet av de siste årene har både Gerd-Liv Valla, Åslaug Haga, Tore Tønne og Manuela Ramin-Osmundsen blitt utsatt for slike mekanismer (ibid).

I en artikkel om pressens moral skriver medieforsker Paul Bjerke at en slik demonisering fratar personer menneskeverdet, «og dermed svekkes de sperrene mennesker normalt har mot å oppføre seg umoralsk mot hverandre» (2009:175). Bjerke hevder at noe av problemet i skandalejournalistikken ligger i at nyheter som svekker den rådende tolkningsrammen i en skandale ofte blir valgt bort. Derfor kommer historier som bekrefter at heksen er en heks på trykk, mens historier som peker i andre retninger «blir valgt vekk på morgenmøtet, havner i deskens søppelbøtte eller blir skrevet om av vaktsjefen» (ibid). Som eksempler på skandaler

der dette har vært tilfellet, nevner Bjerke blant annet Tønne-saken. Rapporten om mediedekningen av denne skandalen konkluderer med at Tønne ikke ble «rammet inn» som individet Tore Tønne, men at det var beskrivelser av Tønne som «en avhumanisert representant for 'grådighetskulturen'» som dominerte i mediene (ibid:177-178).

Dersom mediedrevet i en skandale utvikler seg til å demonisere skandalens hovedpersoner, kan det oppstå en situasjon der mediene fremstår som utenomrettslige domstoler – der det er journalistene som både etterforsker, tiltaler og dømmer «gjerningsmennene» (Allern og Pollack 2009:203). En slik begrepsbruk minner til forveksling om kriminaljournalistikken, der pressens omtale av normovertredere er godt utviklet: «Du må aldri skrive *som om* siktede er skyldig, hvis ikke vedkommende har tilstått eller det på andre måter er åpenbart at vedkommende er skyldig. Forhåndsdom skal for enhver pris unngås» (Kvam 2002:153). Regelen er altså at man er uskyldig helt til det motsatte er bevist.

Er dette en retningslinje som bare gjelder krimjournalistikken, og ikke skandaledekningen? I et maktfordelingsperspektiv har pressen rollen som den fjerde statsmakt, ved siden av den utøvende makt (regjeringen), den lovgivende makt (Stortinget) og den dømmende makt (rettsapparatet). Pressen skal være samfunnets vaktbikkje, med rett til å publisere opplysninger som ikke nødvendigvis er til fordel for de tre andre maktinstansene. Men inntar pressen også noen ganger rollen som den dømmende makt? Når mediene demoniserer den angrepne part i en skandale, blant annet gjennom å gi den skandaliserte rollen som skurk, la være å publisere kildeutsagn og vinkler som kunne svekket den rådende (ufordelaktige) tolkningsrammen og bidra til at dekningen utvikler seg til et mediedrev, kan det argumenteres for at pressen inntar nettopp en slik dømmende rolle.

2.7 Journalister har dramaturgisk makt, men de sitter ikke på all makten alene

Men selv om journalister har stor makt over konstruksjonen av virkeligheten, er det viktig å påpeke at denne makten ikke ligger i presseaktørenes hender alene. Journalistikken skapes ikke i et vakuum, men blir påvirket av den konteksten den utformes i. Hvilke kontekstuelle forhold kan virke særlig begrensende på denne konstruksjonsmakten? I dette avsnittet vil jeg gjøre rede for to av de viktigste faktorene som kan ha innvirkning på hvordan journalistikken blir utformet; den journalistiske institusjon og journalistikkens kilder.

Journalistenes aktørmakt blir begrenset av den journalistiske institusjon

En stor andel av pressemakten finner vi i de strukturelle forholdene rundt journalistikken (Eide 2001:17). I en oppgave om journalisters mediering av ambulanseskandalen er det derfor viktig å gjøre rede for hvilket teoretisk perspektiv som anlegges på journalisters

virksomhet og deres strukturelle rammer. Tre ulike perspektiver på journalistisk praksis som er mye brukt i dag, er det institusjonelle, det feltteoretiske og det systemteoretiske (Bjerke 2008:22). Fellestrekket for disse tre teoretiske tradisjonene er at mediene analyseres som en selvstendig del av samfunnet, og at journalistikken analyseres som en virksomhet med egne normer for handlinger, egne strukturer og forståelsesformer. De tre perspektivene tar imidlertid utgangspunkt i ulike teoretiske og nasjonale tradisjoner. Den feltteoretiske tradisjonen er sterkt inspirert av Pierre Bourdieu, og i dette perspektivet blir journalistikken analysert som et maktfelt hvor det konkurreres om «dominerende posisjoner», både innenfor feltet og i relasjon til andre maktfelt (for eksempel det politiske) (Slaatta 2003:19). Paul Bjerke mener at både denne feltteoretiske tradisjonen og den systemkritiske tradisjonen, der mediene blir analysert som systemer som på ingen måte kan reduseres til andre systemer og som heller ikke forholder seg til andre systemer på noen annen måte enn via kommunikasjon, oppfatter journalistikken som mer autonom enn det institusjonelle perspektivet gjør (Bjerke 2008:23). Institusjonalismen anser i større grad mediene som en integrert del av samfunnet, og som dermed både har innvirkning på – og blir påvirket av – andre institusjoner, for eksempel den politiske eller den økonomiske institusjon. Her må det imidlertid nevnes at også den feltanalytiske tilnærmingen i noen grad anser journalistikken som underlagt eksterne faktorer.

I denne studien velger jeg å bruke den institusjonelle tilnærmingen. Hovedårsaken til dette er perspektivets vurdering av journalistiske handlinger som kontekstuelle; det synes aller mest fornuftig å diskutere journalisters bruk av tolkningsrammer, deres flokktendenser og aktørmakt i lys av de institusjonaliserte normene og rutineene. Det institusjonelle perspektivet er i tillegg et mye brukt perspektiv i den norske journalistikkforskningen, blant andre har Sigurd Allern og Paul Bjerke analysert journalisters flokktendenser og profesjonsmoral i lys av institusjonsteorier.

Timothy Cook er også blant dem som betrakter journalistikken som en egen institusjon. Han mener at institusjoner generelt – og nyhetsmediene spesielt – har følgende kjennetegn; de har handlingsmønstre som kan gjenkjennes på tvers av de bedriftene som finnes innenfor det bestemte samfunnsområdet, de strekker seg over tid og rom og de forventes å ta seg av bestemte oppgaver (Cook 2005:66-71). Det førstnevnte kjennetegnet ved en institusjon viser ikke bare til dens formelle struktur for å begrense individuelle valg, men også dens sosiale mønstre for oppførsel. I de sosiale mønstrene tenker man ikke bare på de eksplisitte reglene og prosedyrene, men også uskrevne regler og antakelser om hva man kan foreta seg innenfor institusjonen (det som «sitter i veggene», det som innenfor den feltanalytiske

tilnærmingen kalles doxa²⁹). Eksempler på slike skrevne og uskrevne regler som begrenser den enkelte journalists valgmuligheter er journalistikkens sjangerkrav, nyhetsverdiene (KVISA), redaksjonens interne publiseringsregler, rutiner for innhenting av informasjon, stoffmiksen i avisen og en bestemt form for sideredigering (Allern 2001b). Til disse punktene hører også de eksplisitte reglene i Vær Varsom-plakaten og enkelte paragrafer i norsk lovgivning, deriblant forbud mot injurierende påstander, diskriminering, krenking av privatlivets fred og opphavsretten til åndsverk.³⁰ Selv om dette ikke er noe sentralt poeng i studien, er det viktig å nevne at også de institusjonelle markedsverdiene kan begrense journalisters konstruksjonsmakt: Samtidig som nyhetsmediene er forvaltere av samfunnsoppdraget, er de også kommersielle aktører (og varer) på et marked, og nyhetsproduksjonen foregår derfor også i en kontekst der kravene til inntjening spiller en rolle.

Dette kjennetegnet ved den journalistiske institusjon, at formell struktur begrenser individuelle valg, er særlig relevant for denne studien. Med tanke på de tidligere nevnte ofte kritiske holdningene i norsk presse når det gjelder synet på deres egen aktørmakt, kan det institusjonelle perspektivet fungere som en tilnærming som tar hensyn til slike synspunkter, nettopp fordi den analyserer journalister som en del av en institusjon, og derfor «fritar» den enkelte journalist for mye av makten. Makten ligger i stedet i selve institusjonen, dens handlingsmønstre og rutiner. Sigurd Allern formulerer denne begrensede aktørmakten slik: «I praksis er det imidlertid ikke opp til den enkelte journalist hva som publiseres» (ibid). Også sosiologen Brian McNair hevder at all journalistikk som produseres er preget av den institusjonelle praksisen, som blant annet omfatter de ulike rutinene, konvensjonene og etiske normene i redaksjonene (1998:61-62).

Det andre institusjonskjennetegnet, at nyhetsmediene strekker seg over tid og rom, er blant annet de ulike geografiske plasseringene, størrelsene, orienteringene mot publikum, teknologiene og finansieringene av mediene eksempler på. Det tredje og siste trekket er kanskje det tydeligste institusjonelle trekket ved nyhetsmediene; oppgaven deres er å være en formidler av og en arena for offentlig kommunikasjon. Denne oppgaven er blant annet nedfelt i Vær Varsom-plakaten, der medienes samfunnsrolle er definert på følgende måte

²⁹ Den franske sosiologen Pierre Bourdieu bruker begrepet «doxa» eller «det doksiske felt» for å beskrive de sidene ved kultur og samfunn som folk flest tar for gitt, som de ikke finner grunn til å stille spørsmål ved (Store Norske Leksikon, www.snl.no).

³⁰ Straffelovens §246, 247 og 248 inneholder bestemmelser om ærekrenkelser, §390, §390a og §390b regulerer privatlivets fred, §45c, §23 (1. ledd, 3. punktum) og §27 (2. ledd) regulerer opphavet til åndsverk og §135a regulerer diskriminering (Øy 1996).

(punkt 1.2): «Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk» (Norsk Presseforbund).

Også professorene Jan Ekecrantz og Tom Olsson er opptatt av dette. I «Det redigerade samhället» skriver de at påstanden om at journalistene ikke speiler virkeligheten, men at de faktisk skaper den, er satt på spissen (Ekecrantz & Olsson 1994:36). Forskerne tar til orde for å gå bort fra ekstreme varianter av det konstruktivistiske perspektivet og (det motsatte) formidlingsperspektivet, fordi begge representerer forenklede modeller av hvordan medierammene fungerer. I verste fall reduserer konstruksjonsperspektivet journalistikken til et spørsmål om «kvalificerat lurendrejeri där ingen yttre verklighet tränger igenom», noe som er en misvisende forenkling, mener de (ibid). I stedet ønsker de å fokusere på følgende middelvei: Journalistikken gir verden «mening»; den serverer tolkninger av hendelser (ibid:36-37). Spørsmålet man kan stille seg, er derfor: Hvordan ville verden sett ut dersom ingen rapporterte om den, hvilken *forskjell* gjør journalistikken?

Journalistenes aktørmakt blir begrenset av andre aktører

Samtidig som den formelle strukturen og de sosiale mønstrene innenfor den journalistiske institusjonen begrenser den enkelte journalists aktørmakt, blir også medienes makt begrenset av *andre* aktører, og særlig relevant er det å se på kildeaktørens makt til å påvirke journalistikken. En motvekt til teorien om nyhetsmedienes mektige posisjon, er Mark Ørstedes perspektiv på nyhetsmediene som en hybridinstitusjon (Allern 2007a). Mediene skal ikke bare utpeke problemer i samfunnet, legitimere dem som problemer og teste problemene (definisjonsmakt), men de skal også være en forhandlingsinstitusjon. Med dette mener Ørsted at mediene fungerer som en arena for de andre institusjonene og aktørene, som kan utveksle meninger, skape hendelser og kritisere utspill gjennom mediene. I boken «Når kildene byr opp til dans» kaller journalistikkprofessor Sigurd Allern dette for en «forhandling om kontroll» mellom (profesjonelle) kilder og journalister om hvem som skal legge premissene for journalistikken og hvem som skal sette dagsorden (Allern 1997).

Slik forhandling er naturligvis også et element i medierte skandaler, der utvalget av kilder og deres utsagn vil virke inn på hva som til enhver tid preger den medierte skandalen. Også Timothy Cook omtaler denne forhandlingsrollen; han mener at det er styringsmaktene som tilrettelegger scenen, skuespillerne og utsagnene, mens det er journalistene som limer disse elementene sammen etter deres egne standarder og verdier (2005:15). På denne måten vil kontrollen over nyhetene, og dermed kontrollen over tolkningsrammene, alltid være gjenstand for forhandling mellom aktørene på mediescenen.

KAPITTEL 3: STUDIENS ANALYSEMETODER

Hva skal jeg egentlig måle i denne studien og hvordan skal jeg måle det? Medieforskere – i motsetning til for eksempel naturvitere – studerer en allerede fortolket verden; studieobjektene er både sosiale objekter/subjekter (for eksempel produsenter av mediebudskap) og fysiske objekter (for eksempel aviser, som igjen er laget av sosiale objekter/subjekter). Forskeren gjør altså både produsenter og mottakere av budskap, i tillegg til selve budskapene, til objekter (Hillesund 1994:13). Utfordringen blir da å ta hensyn til at budskapene har blitt til i en kontekst, og at de har blitt skapt av subjekter. Er det i det hele tatt mulig å *måle* medienes innhold?

I dette kapitlet vil jeg forsøke å besvare disse spørsmålene gjennom å gi en oversikt over de metodiske prosessene i arbeidet med denne studien – fra valg av aviser som skal analyseres og hvilke metodiske opplegg som egner seg best, til valg av variabler i den kvantitative analysen og informanter til de kvalitative intervjuene. Til slutt i kapitlet vil jeg diskutere hvor hensiktsmessige de metodiske valgene egentlig er (validitet) og hvor nøyaktig jeg har vært i innsamlingen og foredlingen av dataene (reliabilitet).

3.1 Hvilke aviser analyseres?

Aller først; hvorfor studere nettopp VG, Dagbladet, Dagsavisen, Aftenposten og Aftens dekning av ambulanseskandalen? Formålet med denne studien er å si noe om hvordan ambulanseskandalen ble mediert, om det var tendenser til at pressen gikk i flokk og om sjåførene kan ha blitt utsatt for karakterdrap. Derfor er det avgjørende å studere de avisene som er opinionsledende og som har størst gjennomslagskraft. Til sammen når disse avisene ut til litt i underkant av 3,1 millioner nordmenn hver eneste dag.³¹

Disse avisene er ikke bare blant dem som leses av flest, men de er også blant dem som *synes* best. Det er ingen tvil om at det er de mediene som når frem til et massepublikum som er de fremste aktørene i mediedrev og som legger premissene for skandalisering (Allern og Pollack 2009:200). Særlig gjelder dette VG og Dagbladet, som blir plassert i avisstativene over hele landet hver eneste dag, og innehar en svært sentral plass i den norske offentligheten (Eide 2001:25). Årsaken til at jeg i tillegg har valgt å ta med Dagsavisen og Aftenposten er at disse to avisene hadde en særlig fyldig dekning av ambulanseskandalen

³¹ Tallet er en sammenslåing av de fem avisenes *lesertall* for 2007 (se tabell side 36). En slik måte å slå sammen tallene på skjuler imidlertid det faktum at samme person kan lese flere ulike aviser daglig, og det unike antallet lesere er nok lavere enn 3,1 millioner.

(begge har Oslo som kjerneområde), og det er derfor interessant å se hvordan de valgte å mediere denne skandalen. Jeg forventet at også Aftens dekning av ambulanseskandalen ville være omfattende, men det skulle vise seg at avisens dekning var heller sparsom. Avisen er likevel inkludert i studien, men vil bli tatt mindre hensyn til i de påfølgende analysekapitlene. Selv om dette ikke er et poeng i studien, kan det også være nyttig å gjøre oppmerksom på at de fem avisene i utvalget gir en jevn fordeling mellom tradisjonelt konservative/høyreorienterte aviser (VG og Aftenposten/Aften) og tradisjonelt sentrum/venstreorienterte aviser (Dagbladet og Dagsavisen) (Bjerke 2001).

I studier som søker å si noe om flokktendensene i pressen og hvorvidt det ble begått karakterdrap på hovedpersonene i en mediert skandale, kan det argumenteres for at det bør være en større bredde i utvalget av aviser enn det er i denne studien, for eksempel at både tabloider og meningsbærende aviser er representert. Hvorfor har jeg for eksempel valgt å undersøke to så like aviser som VG og Dagbladet? Årsaken til dette er at jeg vurderer eventuelle *ulikheter* mellom disse avisene som mer interessant enn eventuelle *likheter* mellom for eksempel VG og Klassekampen. Nettopp det faktum at Dagbladet og VG har omtrent de samme forutsetningene og målene for sin journalistikk (blant annet være først ute med det nyeste, ha egne vinklinger og selge aviser på grunnlag av forsiden) gjør det særlig interessant å se hvilke eventuelle ulikheter (og likheter) som finnes i disse to tabloidavisenes dekning. Årsaken til at jeg kun ser på avisenes dekning av ambulanseskandalen, og ikke nett- og etermedier, ligger først og fremst i masteroppgavens omfang, men det er også et poeng av avisene innehar en mektig posisjon i Norge: Hele 68% av den norske befolkningen leste papiraviser en gjennomsnittsdag i 2008.³² Aviser utgjør dessuten en av grunnsteinene i et fungerende demokrati; at Trondheim bare har én gjenværende dagsavis ble ansett som et demokratisk problem av dagspresseutvalget³³ (NOU 2000:181). Utvalget av aviser er skjønnsmessig (en ikke-tilfeldig utvelgingsmetode), noe som innebærer at studien ikke er representativ for den samlede norske pressen.

På neste side følger en tabell over nøkkelopplysninger om de fem avisene, slik forholdene var under dekningen av ambulanseskandalen i perioden fra august 2007 til desember 2008.

³² Tallene er hentet fra Statistisk sentralbyrås «Norsk mediebarometer 2008» (www.ssb.no).

³³ Dagspresseutvalget ble opprettet av regjeringen i 1999 for å vurdere pressens rammevilkår.

	VG	Dagbladet	Dagsavisen	Aftenposten	Aften
Opplag 2008	284 414 ³⁴	123 383	29 041	247 556	124 807
Lesertall 2008	1 135 000	600 000	119 000	735 000	360 000
Opplag 2007	309 610	135 611	31 403	250 179	131 089
Lesertall 2007	1 191 000	657 000	130 000	723 000	387 000
Format	Tabloid	Tabloid	Tabloid	Tabloid	Tabloid
Ansvarlig redaktør (2007 og 2008)	Bernt Olufsen	Anne Aasheim ³⁵	Carsten Bleness ³⁶	Hans Erik Matre ³⁷	Hilde Haugsgjerd
Utgitt første gang	1945	1869	1884	1860 ³⁸	1860
Eiere	Schibsted ASA	Berner Gruppen AS	Stiftelsen Dagsavisen og Mentor Medier ³⁹	Schibsted ASA	Schibsted ASA
Driftsresultat 2007	365 000 000 ⁴⁰	- 32 777 000 ⁴¹	- 5 207 000	452 000 000	452 000 000
Driftsresultat 2008	326 000 000	3 484 000	- 5 942 000	329 000 000	329 000 000
Grunnsyn	Partipolitisk uavhengig. Bygger på humanistiske og demokratiske verdier. ⁴²	Uavhengig venstreorgan for frisinnet, fremskrittssvennlig politikk i nasjonal, sosial og økonomisk henseende. ⁴³	En politisk, seriøs, uavhengig, viktig og moderne avis på venstresiden. ⁴⁴	Uavhengig avis med liberalt-konservativt grunnsyn. ⁴⁵	Uavhengig avis med liberalt-konservativt grunnsyn.

³⁴ Opplags- og lesertallene er hentet fra Mediebedriftenes Landsforening og medienorge (Medietilsynet/Institutt for informasjons- og medievitenskap ved Universitetet i Bergen) (www.medienorge.uib.no og www.mediebedriftene.no).

³⁵ Anne Aasheim gikk av som ansvarlig redaktør i Dagbladet i januar 2010. Etik kredaktør Lars Helle ble ansatt som ny ansvarlig redaktør i mai 2010.

³⁶ Carsten Bleness gikk av som ansvarlig redaktør i oktober 2009. Han ble erstattet av Arne Strand og Kaia Storvik.

³⁷ I oktober 2008 tok Hilde Haugsgjerd over som sjefredaktør (konstituert) i Aftenposten, samtidig ble Kjersti Løken Stavrum konstituert sjefredaktør i Aften. I oktober 2009 gikk Hans Erik Matre av som sjefredaktør, og Hilde Haugsgjerd tok over stillingen. Samtidig overtok Løken Stavrum stillingen som Aften-redaktør.

³⁸ Aftenposten begynte som aftenutgave, men kom med to utgaver allerede fra 1885.

³⁹ Mentor Medier (tidligere Mediehuset Vårt Land) eier 66% av aksjene (fra sept. 2008). Stiftelsen Dagsavisen eier 34%. Før dette oppkjøpet var avisen i sin helhet eid av stiftelsen (etter at den gikk ut av A-pressen i 1999).

⁴⁰ Driftsresultatene for Aftenposten, Aften og VG er hentet fra en artikkel i Journalisten (27. februar 2009).

⁴¹ Driftsresultatene for Dagbladet og Dagsavisen er hentet fra søketjenesten Proff (www.proff.no), ved søk på henholdsvis «Dagbladet» og «Dagsavisen».

⁴² Hentet fra VGs stiftelseserklæring (http://vginfo.vg.no/filer/2006/etikk_i_vg_35.pdf).

⁴³ Hentet fra Dagbladets årsrapport for 2008 (<http://www.dagbladet.no/avishuset/pdf/aarsrapport2008.pdf>).

⁴⁴ Hentet fra fra Kaia Storvik (daværende klubblleder) og Arne Strands (daværende konstituert sjefredaktør) uttalelser om Dagsavisens målsetning (Dagsavisen 23. oktober 2009).

⁴⁵ Hentet fra et intervju med påtroppende sjefredaktør Hilde Haugsgjerd (Aftenposten 11. desember 2009).

3.2 Kvantitativt eller kvalitativt metodisk opplegg?

Formålet med denne undersøkelsen er å finne ut hvordan ambulanseskandalen ble mediert i Dagsavisen, Dagbladet, VG, Aftenposten og Aften gjennom halvannet år, med særlig fokus på avisenes iscenesettelse, flokkjakt og demonisering. For å kunne si noe om disse temaene trenger jeg metoder som frembringer ulike typer data og som leder fram til ulike formål (både innsikt og oversikt). Prosjektet støtter seg derfor på to metodiske bærebjelker; en kvantitativ innholdsanalyse og flere kvalitative intervjuer med sentrale aktører i avisene.

Årsaken til at jeg bruker flere metodiske tilnærminger i min studie er at problemstillingen spør etter *hvordan* ambulanseskandalen ble mediert. Dataene fra den kvantitative innholdsanalysen vil kunne beskrive dekningen, blant annet gjennom å vise *hva* artiklene handlet om, *hvem* som fikk uttale seg, *hvilke* bilder som illustrerte hendelsen og *hvor mye* som ble skrevet om den. Dermed vil jeg kunne si noe overordnet om hvilke virkelighetsbeskrivelser som fikk dominere og om det var noen tydelige forskjeller i avisenes bruk av medierammer innenfor de ulike sjangrene og tidsfasene⁴⁶. Dette vil gi en helhetlig *oversikt* over materialet, men for å svare på problemstillingen er det også nødvendig å frembringe *innsikt*. Det er derfor avgjørende at analysene også tar for seg konteksten til artiklene, for på den måten å kunne si noe om hvilke prosesser som kan ha begrenset avisenes redigerende makt. Av den grunn vil jeg benytte meg av kvalitative intervjuer med de av avisenes nyhetssjefer som var direkte involvert i dekningen av saken. Et sentralt mål for disse intervjuene er å få kjennskap til hvilke vurderinger som lå bak avisenes redaksjonelle valg, i tillegg til å få innsikt i hvordan de kontekstuelle faktorene kan ha påvirket dekningen av skandalen.

Forskjellen mellom kvantitative og kvalitative opplegg bør likevel ikke reduseres til kun et spørsmål om dybde eller bredde, ettersom de ulike metodene «ask different sorts of questions, use different techniques and methods and define their objects and boundaries differently» (Sayer 1992:242). Det er også viktig å påpeke at kvalitative og kvantitative tilnærminger ikke nødvendigvis må stå i et konkurranseforhold til hverandre. Metodene kan tvert imot være komplementære (Holme og Solvang 1996:73), slik de er i denne studien. Hensikten med å bruke flere ulike metoder (triangulering) er å kompensere for svakhetene ved de ulike metodene, noe som igjen kan være med på å styrke validiteten i et prosjekt (men bare dersom dataene er valide hver for seg)⁴⁷ (Østbye 2002:121-122).

⁴⁶ Se kapittel 3.3 og 4.3 for en nærmere forklaring på tidsfasene i undersøkelsen.

⁴⁷ Se kapittel 3.5 for en drøfting av studiens validitet.

3.3 Kvantitativ innholdsanalyse

Den første – aller viktigste – metodiske bærebjelken i denne studien er den kvantitative undersøkelsen. Som nevnt i det første kapitlet er det de journalistiske budskapene som står i sentrum i denne studien, og særlig gjør de det i denne kvantitative analysen. En kvantitativ innholdsanalyse, som har røtter tilbake til 1920-årene, består av registrering av data og bruk av analyseteknikker som søker mot en systematisk, objektiv og kvantitativ beskrivelse av innholdet i et budskap (Østbye m.fl. 2002:215). Systematisk betyr i denne sammenheng at man formulerer generelle regler for hvordan materialet skal behandles, objektiv betyr at man så langt som mulig forsøker å begrense hvor mye forskerens skjønn påvirker bearbeidingen av materialet (men at man samtidig har en forståelse av at fullstendig objektivitet er en utopi), og kvantitativ betyr at man gjør en tallmessig beskrivelse av materialet (ibid:215-216).

Hvilke artikler analyseres kvantitativt?

I kvantitative innholdsanalyser må man ofte operere med enheter (undersøkelsesobjekter) på flere nivåer, og da skiller man gjerne mellom begrepene analyseenhet og kodingsenhet (Østbye m.fl. 2002:221). I denne studien er det avisene som er analyseenheten og avisartiklene som er kodingsenheten. Dermed skjer kodingen på et lavere nivå enn analysenivået, men data kan alltid aggregeres til et høyere nivå (ibid). I en kvantitativ forskningsprosess er det naturlig å foreta et utvalg av kodingsenheter, for på den måten å avgrense universet (Østbye m.fl. 2002:222). Analyseperioden i denne studien strekker seg fra 7. august 2007 – dagen etter at Ali Farah ble slått ned i Sofienbergparken – og frem til og med 31. desember 2008, noen dager etter at Erik Schjenken ble frikjent i Oslo tingrett. Men hvilke artikler skal inkluderes i datamaterialet – og hvilke er ikke relevant for studien?

I likhet med utvelgelsen av analyseenhetene (avisene) er også utvalget av kodingsenhetene (artiklene) gjort etter en skjønnsmessig vurdering, og er derfor et ikke-sannsynlighetsutvalg (ibid:252). Jeg valgte å bruke søkemotoren Retriever for å finne frem til de relevante artiklene. Først registrerte jeg alle artikler som inneholdt ett eller flere av følgende søkeord: «ali farah», «ali AND farah», «ali haji mohamed farah», «kohinoor», «erik schjenken», «farah AND sofienbergparken», «sofienbergparken», «ambulanses*», «rasismedebatten», «ali AND rasisme», «ali AND østergaard», «ali AND østergård», «ali AND strand», «ali AND schou», «ali-skandalen», «farah-saken», «ali-saken», «drefvelin», «ambulanse-saken» og «ambulanse-skandalen». Disse søkene resulterte i et svært omfattende materiale, der mange av artiklene handlet om noe helt annet enn ambulanseskandalen.

Dermed begynte prosessen med å sile ut hvilke artikler som ikke skulle være med i datamaterialet. Skulle for eksempel en sak der regjeringen får karakterer for sitt arbeid det siste året, men der Sylvia Brustad i en bisetning blir rost for å kalle sammen helsetoppene i etterkant av ambulanseskandalen, tas med?⁴⁸ Hva med et intervju med forfatteren Karin Fossum, der hun uttaler seg kort om hva hun mener om ambulanseskandalen, men der intervjuet i hovedsak handler om noe helt annet?⁴⁹ I slike tilfeller har jeg stilt spørsmålet: Er det rimelig å regne denne artikkelen som en del av dekningen av ambulanseskandalen? Som rettesnor har jeg sett på om skandalen er nevnt i en bisetning sent i artikkelen eller om den er nevnt allerede i ingress, tittel eller bildetekst. I tillegg har jeg sett på om artikkelen er illustrert med bilde(r) tilknyttet ambulanseskandalen eller ikke. Disse retningslinjene er et eksempel på at det også i kvantitative opplegg blir gjort kvalitative vurderinger (Hvitfelt sitert i Allern 2001c:77).

Dersom kriteriene anvendes på de ovennevnte tvilstilfellene, blir resultatet at intervjuet med Karin Fossum inkluderes i datamaterialet (det ble ikke brukt noen bilder med tilknytning til skandalen, men forfatteren sier tre setninger om ambulanseskandalen forholdsvis tidlig i artikkelen),⁵⁰ mens artikkelen om regjeringens innsats ikke blir tatt med i studien (ambulanseskandalen ble kun nevnt i en bisetning helt i slutten av saken og det er ikke brukt bilder med tilknytning til skandalen). Kriteriene for hvilke artikler som skal regnes som en del av materialet er forholdsvis rause, noe som har ført til et omfattende materiale å studere (506 artikler).

Hvilke egenskaper ved artiklene undersøkes kvantitativt?

Etter at både analyse- og kodingsenheter var valgt ut, var neste punkt på listen å finne ut hvilke av avisartiklenes egenskaper som skulle kodes i den kvantitative innholdsanalysen, altså hvilke variabler og verdier kodeskjemaet skal inneholde. En variabel er en egenskap som varierer ved en enhet, for eksempel utgivelsesdato og sjanger (Hellevik 2003:48,473). Disse variablene har igjen ulike verdier (kjennetegn), for eksempel er «2. januar» en verdi på variabelen utgivelsesdato og «nyhet» en verdi på variabelen sjanger.

Denne studien inneholder 16 ulike variabler, som alle utgjør en operasjonalisering av problemstillingen. Hva slags kunnskap disse variablene frembringer vil bli tydeliggjort i

⁴⁸ Artikkelen «Venter fortsatt på månelandingen» sto på trykk i Dagbladet 31. desember 2007.

⁴⁹ Artikkelen «Mine favoritter» sto på trykk i Dagbladet 27. august 2007.

⁵⁰ Denne og liknende artikler ble imidlertid kodet med ambulanseskandalen som bitema. Se neste side og kodeskjemaet (vedlegg) for nærmere opplysninger om kodingen av hovedtema/bitema.

analysekapitlene. Her følger derfor bare en oversikt over variablene og deres funksjon i denne studien (se vedlegg 1 for detaljer om kodingen):

«**V1: Avis**» er tatt med for å kunne skille mellom de ulike avisenes dekning, særlig i forhold til å se på om alle avisene gikk i flokk eller om noen avisers dekning skilte seg ut, i tillegg til hvilke aviser som var sentrale i iscenesettelsen av skandalen.

«**V2: Dato**» identifiserer artiklene, men den er også tatt med for å kunne se hvordan dekningen utviklet seg i løpet av analyseperioden (både omfang og innhold).

«**V3: Artikkel-ID**» og «**V4: Sidetall**» fungerer kun som identifikasjon av artiklene.

«**V5: Tidsfase**» skiller mellom avisenes dekning før og etter A-magasinet intervju med Erik Schjenken (3. oktober 2008).

«**V6: Areal**» innebærer at alle artiklenes høyde og bredde er målt, slik at artiklene kan «veies» i forhold til hvor stor plass de opptok. Dermed kan det i de påfølgende analysene legges mer vekt på en stor nyhetsartikkel enn en liten notis. For å gjøre denne informasjonen forståelig er arealet omgjort til måleenheten tabloidsider (en avisside i tabloidformat, som tilsvarer 900 cm²).

«**V7: Forsidehenvisning**» er en registrering av hvor mange ganger avisene henviste til artikler om ambulanseskandalen på sine førstesider. Verken vinkelen, tendensen, kildene eller bildene i disse henvisningene er kodet, og det er derfor den tilhørende artikkelens egenskaper som må fungere som en pekepinn på hva avisene valgte å slå opp på forsiden. Selv om forsidehenvisningene vanligvis vil være en spisset og kanskje forenklet versjon av artikkelen inni avisen, er det rimelig å anta at henvisningen i stor grad er vinklet på det samme som artikkelen den viser til.

«**V8: Journalistisk sjanger**» er tatt med for å kunne skille mellom hvordan skandalen ble mediert i nyhets- og featurejournalistikken, i de redaksjonelle kommentarene og i debattinnleggene. Kodingen bygger på følgende definisjoner: *Nyhetsjournalistikk*: Alle notiser, intervjuer, referater, reportasjer og bakgrunnsartikler som rapporterer fra nyhetsbildet (Allern 2001c:101-102). *Featurejournalistikk*: Alle artikler som skildrer, rapporterer eller karakteriserer et miljø og som ikke nødvendigvis avhenger av det daglige nyhetsbildet, samt alle portretter og profiler (ibid).

Kommentarjournalistikk: Alle lederartikler, kommentarer og kronikker som er skrevet av ansatte i avisredaksjonen. *Debutt*: Alle kommentarer, kronikker og innlegg som er skrevet av lesere og andre eksterne bidragsytere.

«**V9: Tema**» skiller mellom artikler som har ambulanseskandalen som hovedtema – og de som ikke har det. Når gyldigheten til hypoteser om iscenesettende makt, tolkningsrammer og demonisering skal undersøkes, er det avgjørende at artiklene i utvalget faktisk handler om ambulanseskandalen. I analysene vil det derfor i noen tilfeller kun refereres til artikler som har skandalen som hovedtema.

«**V10: Vinkel**» er en av de viktigste variablene, fordi den gir en oversikt over hva avisene fokuserte på i dekningen av skandalen. Sammen med variablene «**V11: Hovedbilde/hovedillustrasjon**», «**V12: Støttebilde/støtteillustrasjon**», «**V13: Hovedkilde**» og «**V14: Tendens**» vil den danne grunnlaget for å si noe om hvilke tolkningsrammer som dominerte i avisenes dekning.

«V15: Antall kilder» er en registrering av hvor mange åpne kilder som er oppgitt i hver enkelt artikkel. Selv om en oversikt over hvor mange kilder avisene brukte i gjennomsnitt ikke er en direkte måling av journalistisk kvalitet, kan det fungere som en pekepinn på redaksjonenes ambisjonsnivå i forhold til å slippe til mange ulike aktørers synspunkter (Allern 2001c:83).

«V16: Anonyme kilder» er en registrering av hvor mange kilder som ble anonymisert i hver artikkel. Oversikten vil først og fremst danne grunnlaget for en diskusjon om demoniseringen av ambulansesjåførene i skandalen.

Den kvantitative prosessen besto deretter i å lage et kodeskjema med oversikt over variablene og verdiene (se vedlegg 1), for deretter å kode de 506 artiklene inn i statistikkprogrammet SPSS. Det var særlig kodingen av variablene «vinkel» og «tendens» som bød på metodiske problemer, og jeg vil derfor her gjengi kodeinstruksjonene til disse variablene og de viktigste verdiene (se vedlegg 1 for artikkel eksempeler for koding av V10 og V14):

V10 VINKEL: Når artikkelen har *både* tittel og ingress er vinkelen kodet ut fra innholdet i disse elementene. Når artikkelen har tittel *eller* ingress er vinkelen kodet ut fra tittel/ingress og sentrale kildeutsagn (i nyhets- og featureartikler)/argumentasjon (i kommentarer og debattartikler).

1) «Rasisme»: Ambulanseskandalen knyttes til rasisme eller ambulansesjåførene har opptrådt rasistisk.

2) «Normbrudd»: Rasisme er ikke nevnt, men sjåførene brøt normen om å hjelpe mennesker i nød, for eksempel fordi de har gjort en dårlig helsefaglig vurdering eller diskriminert rusede personer.

3) «Sjåførenes versjon»: Ambulansesjåførene er ofre, noen gir støtte til ambulansesjåførene eller ambulansesjåførenes versjon av saken.

4) «Gjerningsmannen»: Fokus på den siktede 23-åringens gjerninger i parken eller på rettsforfølgelsen av ham.

V14: TENDENS: I artikler der ambulanseskandalen er hovedtema, er det tendensen i tittel og ingress som utgjør grunnlaget for kodingen. I artikler der saken er bitema er det tendensen i det som står om ambulanseskandalen som avgjør kodingen.

1) «Positiv tendens»: Artikkelen er vinklet positivt i forhold til ambulansesjåførenes opptreden i Sofienbergparken (sjåførene får støtte/sympatierklæringer eller sjåførenes versjon av saken kommer tydelig frem).

2) «Negativ tendens»: Artikkelen er vinklet negativt/kritisk i forhold til ambulansesjåførenes opptreden i Sofienbergparken (konkrete beskyldninger eller kritikk mot sjåførene).

3) «Nøytral tendens»: Artikkelen er vinklet som en nøytral fremstilling av episoden i Sofienbergparken (formidles både kritikk og støtte til sjåførene).

4) «Ikke tatt stilling»: Artikkelen er ikke vinklet på sjåførenes opptreden i Sofienbergparken.

Hvilke utfordringer jeg støtte på i kodeprosessen, og hvordan dette kan ha påvirket studiens validitet og reliabilitet, vil bli drøftet i kapittel 3.5.

3.4 Kvalitative intervjuer

Hva er poenget med å spørre journalister om de innehar en aktørrolle i dekningen av en sak? Vil ikke de ansatte i avisene umiddelbart gå i forsvarsposisjon når temaet er mediemakt? Og hvilken journalist vil være enig i at hun løp i flokk med resten av pressen? Disse spørsmålene er selvsagt spissformulerte. Men poenget er å sette spørsmålstegn ved hvilken nytte forskningsintervjuer kan ha i deskriptive undersøkelser av dekningen av en skandale.

En av ambisjonene med denne studien å ta hensyn til de faktiske og praktiske forholdene i journalistikken. Det innebærer blant annet å gi pressens representanter en sentral plass i undersøkelsen. Derfor utgjør kvalitative intervjuer med nyhetssjefene i avisene én av to analysemetoder som er brukt for å frembringe informasjon om hvordan ambulanseskandalen ble mediert. Det kvalitative forskningsintervjuets styrke ligger nettopp i at informantene (intervjuobjektene) gis muligheten til å uttrykke egne holdninger, og på den måten bidra til et rikt og detaljert datamateriale i undersøkelsen. Den amerikanske antropologen Clifford Geertz har kalt denne analysemetoden «a thick description», fordi man får et bredt materiale med interessante data (Geertz sitert i Gentikow 2005:28). Når gyldigheten til hypoteser om avisenes iscenesettende makt, tendenser til å gå i flokk og en eventuell demonisering av sjåførene skal undersøkes, er det viktig at tallene fra den kvantitative analysen suppleres med en innsikt i hvordan redaksjonene vurderer dekningen av skandalen, i tillegg til beretninger om hvilke faktorer som var med på å bestemme hvilke vinkler, bilder, kilder og tendens som skulle stå på trykk i de ulike avisene. Når sitatene fra de impliserte aktørene sammenholdes med funnene fra den kvantitative kodingen, bidrar ikke dette bare til å gi en dypere forståelse av hvordan dekningen av ambulanseskandalen artet seg, men også til å kaste lys over hvilke sosiale prosesser som har ligget til grunn for dekningen av denne saken – og særlig om hvilke kontekstuelle faktorer som har virket inn på redaksjonenes journalistiske valg.

Hvem ble intervjuet?

Hvilke av pressens aktører kan bidra til å kaste det nødvendige lyset over disse prosessene? Det er mange personer det kunne vært interessant å intervjuer i forbindelse med mediedekningen av ambulanseskandalen. I tillegg til de impliserte journalistene og redaktørene, kunne det vært spennende å snakke med både de direkte involverte aktørene i skandalen, som Ali Farah, Kohinoor Nordberg, Erik Schjenken, Espen Smith, Caroline Drefvelin (tok «Årets bilde 2007»), ledelsen ved Ullevål universitetssykehus og ambulansetjenesten, i

tillegg til personer fra pressens rekker, som Per Edgar Kokkvold (generalsekretær i Norsk Presseforbund), de fem avisenes ansvarlige redaktører og journalist Kjetil Østli (som skrev intervjuet med Schjenken i A-magasinet). Masteroppgavens omfang setter imidlertid et naturlig tak på antall personer som kan intervjues. Det gjør også problemstillingen i studien; formålet er å undersøke hvordan pressen behandlet denne skandalen, og ikke hvordan de impliserte oppfattet den.⁵¹ Jeg har derfor avgrenset de kvalitative intervjuene til å omfatte nyhetssjefene i avisene. De fem redaksjonene har noe ulik organisasjonsstruktur (noen har for eksempel både dag- og kveldsgående redaksjonssjefer), og jeg har derfor definert stillingen «nyhetssjef» som nyhetsjournalistenes nærmeste leder på dagtid.⁵² Årsaken til at jeg har valgt å intervju den nærmeste lederen, og for eksempel ikke den ansvarlige redaktøren i avisen, er at det er journalistenes nærmeste leder som har best forutsetninger for å si noe om hvilke avgjørelser som ble tatt underveis i dekningen og hvordan konteksten påvirket journalistikken. Listen over informanter ser dermed slik ut: Skjalg Engebø og Ola Bernhus i Aftenposten, Alexandra Beverfjord i Dagbladet, Øystein Milli og Ellen Limstrand i VG og Trine Kjus og Jon Martin Larsen i Dagsavisen.⁵³

I Aften ville det vært naturlig å intervju Geir Arne Amlie, som jobbet som redaksjonssjef i nyhetsavdelingen. Han finner det imidlertid ikke riktig å stille opp som informant:

«Aften hadde en lite omfattende dekning av saken. Dette har sammenheng med flere ting, blant annet at alle de store riksmidlene dekket saken fortløpende, også Aftenposten (morgenutgaven) og Aftenposten.no. Det gjorde at vi valgte å ikke prioritere saken høyt. Vår dekning besto i stor grad av å trykke nyhetssaker fra NTB, i tillegg til at vi trykket noen få litt større egensaker. Den omfattende dekningen av saken i andre medier gjorde at vi valgte å tone ned vår egen dekning. Dette har sammenheng med ressurser og konkurranseforholdene. Veldige mange av Aftens lesere er også lesere av morgenutgaven og nettutgaven».

Hvordan forskningsintervjuene ble gjennomført

Hvilken av de kvalitative intervjumetodene vil gi de beste svarene i forhold til problemstillingen i denne studien? De tre typene forskningsintervjuer man kan velge mellom er ustrukturerte, strukturerte og semistrukturerte intervjuer. Det som særlig skiller de ulike intervjuformene er i hvilken grad innholdet og rekkefølgen på spørsmålene er

⁵¹ Noen av disse aktørenes uttalelser til pressen (ofte om pressedekningen) er imidlertid gjengitt der det er funnet relevant i denne studien. I tillegg er Erik Schjenkens bok *Jeg er ingen rasist* og Kjetil Østlis SKUP-rapport brukt som kilder for disse aktørenes synspunkter på pressedekningen.

⁵² Virkeligheten fortøner seg imidlertid annerledes enn teorien. I Dagsavisen, VG og Aftenposten skiftet informantene jobb i løpet av analyseperioden, og jeg har derfor valgt å ha to informanter fra hver av disse avisene. Alle informantene hadde dermed ikke stillingen «journalistenes nærmeste leder» i hele analyseperioden.

⁵³ En mer utfyllende oversikt over informantene finnes i vedlegg 2.

definert på forhånd (Østbye m.fl. 2002:101). I ustrukturerte intervjuer er spørsmålene i liten grad bestemt på forhånd, noe som kan være nyttig når forskeren ikke har fullstendig oversikt over feltet og behøver å vite mer om informantens begrepsapparat. I strukturerte intervjuer blir informantene stilt spørsmål som er definert i forkant av intervjuene, gjerne med utgangspunkt i et skjema. I semistrukturerte intervjuer, som er den typen intervjuer jeg har benyttet i denne studien, er temaene definert på forhånd og det er utarbeidet en intervjuguide. Denne intervjuformen er gunstig når forskeren har behov for fleksibilitet i innsamlingen; man har for eksempel mulighet til å stille informanten oppfølgingsspørsmål. Dette kan for eksempel være nyttig når noen temaer viser seg å bli særlig relevante, når intervjueren ikke er helt sikker på om hun har forstått informanten riktig og for å styre intervjuet i en bestemt retning (ibid:101-104).

Den aller vanligste intervjumetoden i kvalitative intervjuer er at forskeren møter informanten ansikt til ansikt. I denne studien har jeg imidlertid intervjuet informantene via e-post. Dette er gjort av flere årsaker; for det første sikrer skriftlige intervjuer at all informasjon fra informant til forsker (og motsatt vei) ikke går tapt, for det andre er intervjuer via e-post mindre preget av subjektivitet enn personlige intervjuer, noe som igjen kan føre til at dataene blir mer reliable (se neste avsnitt), og for det tredje er svarene fra informantene høyst sannsynlig gjennomtenkte (fordi de hadde god tid til å svare og mulighet til å korrigere uttalelsene), noe som gjør at de er særlig valide (Gentikow 2005:104). Intervjumetoden fører naturligvis også med seg noen ulemper. Forskeren kan for eksempel ikke være sikker på at informanten har forstått spørsmålene riktig, muligheten for samtale/diskusjon er ikke til stede og det kan også være utfordrende å skape den tilliten og tilhørigheten til prosjektet som informanten helst bør ha for å svare så utfyllende og ærlig på spørsmålene som mulig (Østbye m.fl. 2002:102-104). Det er imidlertid viktig å nevne at også e-poster kan fungere som «samtaler», der forskeren kan dra nytte av nettopp de fordelene som finnes ved semistrukturerte intervjuer; blant annet muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål. I denne studien ble spørsmålene til informantene sendt ut i to omganger, der den første delen inneholdt åpne spørsmål rundt presseetikk, og der den andre delen inneholdt konkrete spørsmål om den aktuelle avisens dekning av skandalen.

3.5 Måler jeg det jeg skal måle – og er målingen nøyaktig nok?

Hvor valid er denne studien og hvor pålitelig er resultatene? Mens en studies *validitet* bestemmes av om man faktisk måler det man skal måle, avgjøres *reliabiliteten* av kvaliteten på innsamlingen, bearbeidingen og analysene av datamaterialet (Østbye m. fl. 2002:39-40).

Validitet brukes også om den definisjonsmessige validiteten, som dreier seg om hvor godt forskeren har greid å «omgjøre» det teoretiske nivået til et målbart analytisk nivå. Hvorvidt metodene i denne studien frembringer svar på det problemstillingen spør etter og om datainnsamlingen er nøyaktig nok, er temaene for diskusjonene i dette avsnittet.

Definisjonsmessig validitet: Å måle mediering

Dersom vi først ser på denne studiens definisjonsmessige validitet, er det nødvendig å gå tilbake til problemstillingen. Hvordan måler man hvordan fem aviser har mediert en skandale? Avisenes mediering er definert som redaksjonenes makt til å iscenesette en skandale, deres tendenser til å gå i flokk og deres mulighet til å begå karakterdrap på skandalens hovedpersoner. Dette er igjen operasjonalisert i en kvantitativ analyse av avisenes bruk av vinkler, bilder, kilder, tendens og forsidehenvisninger, i tillegg til intervjuer med nyhetssjefene om de journalistiske prosessene og de redaksjonelle vurderingene. Vil jeg dermed få svar på hvordan avisene medierte ambulanseskandalen?

Den kvantitative analysen vil gi en god oversikt over avisenes dekning, og intervjuene vil absolutt bringe innsikt i hvilke prosesser som har foregått innad i redaksjonene. Men analysene vil ikke gi et *fullstendig* bilde av dekningen av ambulanseskandalen. For eksempel kunne en kvalitativ tekstanalyse av den faktiske ordbruket, oppbygningen og narrativene i de enkelte artiklene gi en bedre forståelse av hvilke roller sjåførene og Ali Farah til enhver tid ble tildelt. En nærmere kikk på dramaturgien og oppbygningen av hele skandalen ville også bidratt til å gi et mer helhetlig bilde av hvordan hendelsen ble mediert, og hvilke aktører og kontekstuelle faktorer som kan ha påvirket dekningen av skandalen. Likevel er de viktigste ingrediensene i iscenesettende makt, nemlig journalistenes mulighet til å velge hva det skal fokuseres på, hvem som skal få uttale seg og hvilke virkelighetsbilder som skal formidles, ivaretatt i de påfølgende analysene. Analysene omfatter også bruken av tolkningsrammer i de ulike journalistiske sjangrene, tidsfasene og avisene, og vil derfor kunne gi en god indikasjon på graden av flokktendenser i de fem avisene, i tillegg til å gi en pekepinn på om dekningen utviklet seg til å bli et mediedrev – og et karakterdrap på sjåførene. At det benyttes to ulike metodiske opplegg i denne studien, er også en faktor som er med på å styrke validiteten, fordi de kvalitative intervjuene utgjør et nyttig supplement til – og en eventuell korrigering av – resultatene fra den kvantitative analysen.

Det høye antallet artikler som er inkludert i materialet kan imidlertid by på et validitetsproblem: Måler jeg hvordan ambulanseskandalen ble mediert når et intervju med Karin Fossum er inkludert i studien? Denne mulige feilkilden er forsøkt redusert med en inndeling av artiklene i «hovedtema» og «bitema». Det viste seg at 37% av artiklenes areal har

ambulanseskandalen som bitema, mens andelen av *antallet* artikler som har skandalen som bitema er 28%. Når dette er en særlig kilde til feiltolkninger, vil jeg i de påfølgende analysene opplyse hvor stor denne «bitema»-andelen er. Det er imidlertid først og fremst bare Aften som har en høy andel artikler og areal der skandalen er bitema.

Reliabilitet: Hvor nøyaktig var innsamlingen, kodingen og analysene av materialet?

I humanistisk forskning innebærer høy reliabilitet at man er nøyaktig i alle ledd av innsamlingen av informasjon, i tillegg til at man i størst mulig grad eliminerer feilkilder (Bergström & Boréus 2000:37). Det som i første rekke kan være en kilde til feil i datamaterialet i denne studien, er muligheten for underrapportering – til tross for det høye antallet artikler i studien. Særlig gjelder dette debattartikler i VG, NTB-artikler og forsidehenvisninger. For å undersøke omfanget av dette problemet leste jeg gjennom alle utgaver av de fem avisene i de to første ukene i analyseperioden. Det var svært få henvisninger og NTB-artikler som ikke hadde blitt fanget opp av Retriever-søket, men mange debattartikler i VG hadde ikke kommet med. Derfor gikk jeg gjennom alle utgaver av VG i august og september 2007, og inkluderte de manglende artiklene i materialet (VGs dekning etter dette var svært beskjeden og en gjennomgang av alle utgavene i hele analyseperioden ville derfor hatt begrenset verdi). På den annen side var søkekriteriene i Retriever-søket i første omgang svært vide, noe som bidro til at de aller fleste relevante artikler bør ha kommet med (lesingen av alle utgaver de to første ukene og stikkprøver viste at det stort sett ikke manglet noen artikler).

Et annet problem med materialet er muligheten for at informantene i avisene ikke husket detaljene i prosessene rundt dekningen av skandalen, fordi det gikk to og et halvt år fra Ali Farah ble forlatt av ambulansesjåførene til nyhetssjefene mottok spørsmålene fra meg. I tillegg var det flere av informantene som byttet jobb i løpet av analyseperioden, og informantene vil derfor ha varierende kjennskap til detaljene i redaksjonenes vurderinger. Dessuten ble intervjuene gjennomført *etter* A-magasinet intervju med Erik Schjenken, noe som kan ha påvirket informantenes holdninger i forhold til dekningen av denne skandalen. Svarene deres gir likevel et godt innblikk i de redaksjonelle prosessene og holdningene til presseetikk, flokktendenser og journalistisk makt.

Når det gjelder kodingen av materialet var det særlig kategoriseringen av artiklenes vinkler og tendens som bød på utfordringer, og jeg utarbeidet derfor klare retningslinjer for hvordan disse skulle bli kodet (som vist i kapittel 3.3). Tilsvarende kategoriske regler ble også laget for kodingen av de andre variablene, noe som bør bidra til økt reliabilitet. Det er likevel ikke slik at et rigid kodeskjema eliminerer muligheten for feilkoding eller

tilstedeværelsen av kvalitative vurderinger i kodingen av materialet. En metode for å unngå intersubjektivitet er å la en annen person kode hele eller deler av materialet (undersøke etterprøvbareheten). En slik reliabilitetstest er ikke gjort i denne studien, men jeg har i stedet kontrollkategorisert deler av materialet flere måneder etter første koding. Denne testen viste at det forekom noen uregelmessigheter i kodingen av vinkel og tendens, og disse variablene ble derfor kodet om igjen for alle artikler – denne gang med enda mer nøyaktige retningslinjer.

Når det gjelder analysene av datamaterialet kan særlig tolkningen av hvilke medierammer som er episodiske og hvilke som er tematiske by på problemer. Denne inndelingen er basert på en helhetlig vurdering av hvilke forhold ved hendelsen de vektlegger, og det vil derfor være en mulighet for at artikler som tolkes til inntekt for en episodisk ramme fokuserer på det tematiske i hendelsen, og omvendt. Dette problemet er imidlertid forsøkt redusert ved at det hovedsakelig er artikler med enten positiv eller negativ tendens (dermed har det blitt tatt stilling til den enkelte hendelsen i artikkelen) som har blitt tolket som episodiske tolkningsrammer. Rammene er uansett bare *hovedsakelig* tematiske eller episodiske.

Disse metodiske utfordringene er et godt eksempel på at subjektive vurderinger også er til stede i kvantitative opplegg. Subjektivitet er også i høy grad til stede i analysene av dataene. Nettopp derfor er det viktig å være oppmerksom på at det ikke bare er journalister som ser verden gjennom sine «briller»; heller ikke forskere er nøytrale formidlere av en objektiv virkelighet. Kvantitative analyser er et resultat av en lang rekke avgjørelser, blant annet valg av problemstilling, metoder, hvilke resultater som besvarer de viktigste spørsmålene og hvordan konklusjonene vektlegges. Spørsmålet er derfor ikke *hvorvidt* forskeren påvirker prosessen, men *hvordan* (Hellevik 2003:448-449, Østbye m.fl. 2002:215-218). I humanistiske prosjekter bør derfor forskeren gjøre rede for og være klar over sin egen *forforståelse*. I denne studien er det ingen tvil om at min utdanningsbakgrunn fra journalistikk og samfunnsvitenskap, i tillegg til flere års praktisk erfaring som journalist og redigerer (i Drammens Tidende, VG og Dagbladet)⁵⁴, har hatt en innvirkning på forskningsprosessen. Ulempen med denne erfaringshorisonten kan være at jeg har større lojalitet til noen av avisene, fordelene er at jeg har innsikt i hvilke prosesser som skjer innad i redaksjonene, og dermed bør kunne kombinere teoretiske perspektiver med praktisk journalistikk.

⁵⁴ Engasjementet i VG var i 2006, mens jeg i hele analyseperioden og per dags dato er ansatt som tilkallingsvikar i Dagbladet. Ved siden av arbeidet med denne oppgaven har jeg kun jobbet som redigerer og journalist i Magasinet.

KAPITTEL 4: DRAMAET I SOFIENBERGPARKEN BLIR EN SKANDALE

Var det en skandale at ambulansesjåførene ikke tok med seg Ali Farah i ambulansen? John B. Thompson og mange andre «skandaleforfattere» trekker et skille mellom hendelser som «bare» er en overtredelse av normer – og hendelser som er skandaløse. I dette kapitlet vil jeg derfor redegjøre for hvordan kriteriene for skandaler generelt, og medierte skandaler spesielt, harmonerer med ambulanseskandalen, i tillegg til å sammenlikne forløpet i ambulanseskandalen med den typiske utviklingen i skandaler (i faser) og drøfte hva slags *type* skandale vi har med å gjøre. For å gi en helhetlig oversikt over datamaterialet i denne studien, vil jeg til slutt i kapitlet presentere noen tabeller som viser omfanget av avisenes dekning av ambulanseskandalen i de 17 månedene analysen omfatter (fra og med 7. august 2007 til og med 31. desember 2008).

4.1 Ambulansenekten som en skandaløs begivenhet

Overtrampet Erik Schjenken og Espen Smith begikk i Sofienbergparken ser ut til å inneholde alle de fem skandalekjennetegnene som ble skissert i kapittel 2. Det var en overtredelse av en norm som står sterkt i det norske samfunnet; at alle mennesker har krav på hjelp når de er i nød. Som Trude Ringheim, kommentator i Dagbladet, fastslår: «Saken opprører. Den treffer i magen. (...) Slik vil vi ikke ha det. Alle som blir skadet eller faller om, skal tas på alvor. Svart eller hvit. Kvinne eller mann. Ung eller gammel» (Dagbladet 9. august 2007a). Normen er til og med nedfelt i helsepersonelloven: §2.7 fastslår at helsepersonell har plikt til å yte øyeblikkelig hjelp, og §2.4 konstaterer at denne hjelpen skal være faglig forsvarlig og omsorgsfull (Lov 1999-07-02 nr 64).⁵⁵ Normen om at alle mennesker skal behandles likt er til og med slått fast i diskrimineringslovens §4: «Direkte og indirekte diskriminering på grunn av etnisitet, nasjonal opprinnelse, avstamning, hudfarge, språk, religion eller livssyn er forbudt» (Lov 2005-06-03 nr 33)⁵⁶. Det var med andre ord en sterkt fundert norm de to ambulansesjåførene brøt da de ikke tok med seg Ali Farah i ambulansen, og i tillegg kom med ufine utsagn mot offeret. Når det gjelder det neste punktet på «skandalelisten», hemmeligholdelse, var det umulig for ambulansesjåførene å holde overtrampet hemmelig, fordi hendelsen ble så grundig dokumentert (med både bilder, video

⁵⁵ Lov om helsepersonell av 2. juli 1999 regulerer hvilke plikter og rettigheter som gjelder for norsk helsepersonell. De fleste bestemmelsene i loven forvaltes av fylkenes helsetilsyn og Statens helsetilsyn.

⁵⁶ Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. av 3. juni 2005. Formålet med loven er å fremme likestilling, sikre like muligheter og rettigheter for å hindre diskriminering.

og lydlogg)⁵⁷. Elementer av hemmeligholdelse kan vi derimot finne i Ullevål sykehus' håndtering av skandalen, ikke minst fordi de nektet å offentliggjøre lydloggen fra AMKs samtaler med ambulansesjåførene, vitnene i parken og Legevakten i Oslo.⁵⁸ I tillegg er hemmelighold en uunngåelig konsekvens av helsepersonells taushetsplikt. At det tredje og fjerde skandalekjennetegnet var til stede i ambulanseskandalen, at noen fant overtrampet moralsk forkastelig og at noen reagerte på overtredelsen og gjorde den allment kjent, levner beskrivelsene av skandalens kritikere i det første kapitlet liten tvil om. Også det femte skandaletrekket var i høy grad til stede i denne skandalen; ambulansesjåførenes omdømme ble satt på spill – og ganske fort også svekket.

4.2 Ambulanseskandalen som en mediert skandale

Harmonerer kjennetegnene på *medierte* skandaler like godt med ambulanseskandalen som de generelle skandaletrekkene gjør? Det ser ut til at i alle fall fem av de seks kjennetegnene Thompson skisserer for medierte skandaler (jf. kapittel 2.2) også gjelder for ambulanseskandalen. Skandalen utspilte seg i all hovedsak i massemediene, den ble i høyeste grad avslørt gjennom mediert kommunikasjon, sjåførenes opptreden utløste mye offentlig kritikk og det utviklet seg et svært kritisk klima, bevisene for sjåførenes opptreden var usedvanlig gode (men det eksisterte likevel uenighet om detaljene i dramaet), og skandalen strakk seg over både rom – og ikke minst tid. Når det gjelder det første skandalekjennetegnet; at det også blir fokusert på hvordan hovedpersonene forsøker å skjule overtrampet, var nok ikke dette et særlig kjennetegn ved ambulanseskandalen. Fokuset ble rettet mot førstegangs-overtredelsen, først og fremst fordi ambulansesjåførene fikk munnkurv av Ullevål og derfor gjorde lite av seg. Ledelsen ved sykehuset avviste riktignok beskyldningene om rasisme og hevdet at Farah fikk tilfredsstillende medisinsk behandling, men de forsøkte ikke å skjule at det faktisk hadde skjedd et overtramp i parken.

Når det gjelder de syv kriteriene Lull og Hinerman lister opp, ser det ut til at seks av disse skandalekriteriene også er kjennetegn ved ambulanseskandalen. Det var en overtredelse av sosiale normer, den ble utført av spesifikke personer, de handlet i egeninteresse (sjåførene har i flere intervjuer fortalt at de dro fra parken av hensynet til egen sikkerhet), de ble identifisert som normovertrederne, de ble holdt ansvarlig for sine handlinger og episoden

⁵⁷ Dette var en form for «citizen journalism», såkalt borgerjournalistikk, der publikum selv bidrar til nyhetsbildet. Det er liten tvil om at Caroline Drefvelins bilder og video fra hendelsen, i tillegg til de sterke vitneutsagnene fra folk i Sofienbergparken, bidro til at mediedekningen av ambulanseskandalen ble så omfattende.

⁵⁸ Lydloggene fra disse samtalene ble ikke offentliggjort før TV2s journalist, Kadafi Zaman, fikk tak i dem (de ble publisert i april 2008) (TV2 9. april 2008 og Journalisten 15. januar 2010).

fikk i aller høyeste grad konsekvenser for de involverte. Men når det gjelder det femte kriteriet; at handlingen må ha vært intensjonell, kan det diskuteres om dette er et kjennetegn ved ambulanseskandalen. Dersom dette tolkes som at handlingen må ha vært intensjonell i utgangspunktet, er det vanskelig å si om dette var tilfellet for denne episoden. Man må kunne anta at ambulansesjåførene dro ut på oppdrag i den hensikt å ta med seg pasienten. Men selve overtrampet i Sofienbergparken kan nok karakteriseres som intensjonelt; sjåførene var fullt klar over hvilket normbrudd de begikk da de lot være å ta med seg Farah i ambulansen.⁵⁹ Dersom det ikke er ambulanseoppdraget i sin helhet som karakteriseres som handlingen, men normbruddet, passer alle de syv kriteriene på ambulanseskandalen.

4.3 Utviklet ambulanseskandalen seg som andre medierte skandaler?

Det er ikke bare bestemte trekk ved normovertredelsen som er med på å avgjøre i hvilken grad en hendelse og mediedekningen av den kan karakteriseres som en mediert skandale; hvordan de utvikler seg er også med på å avgjøre dette. Som beskrevet i kapittel 2.4 strekker gjerne en klassisk mediert skandale seg over fire faser. Den første fasen, preskandalefasen, der sannhetsgehalten i overtrampet blir undersøkt, var usedvanlig kort i ambulanseskandalen – nettopp fordi overtredelsen i parken var så godt dokumentert. Allerede få timer etter episoden i Sofienbergparken, med artikkelen «Slått til blods – fikk ikke være med ambulansen», avslørte VG Nett overtrampet for offentligheten, og innledet dermed den egentlige skandalefasen. Det er i denne fasen journalistenes konstruksjonsmakt er ekstra sterk, fordi det er nå tolkningsrammene for en skandale etableres og dramaet iscenesettes (se neste kapittel). Etter denne fasen tar imidlertid ambulanseskandalen en litt annen vending enn den typiske medierte skandalen. Det var ingen dramatisk, iscenesatt hendelse som markerte slutten på skandalen. På mange måter var uttalelsene fra Fylkeslegen i Oslo i slutten av august 2007 en foreløpig avslutning av saken, men selv om mediedekningen ble kraftig redusert etter dette, hadde skandalen på ingen måte fått sin endelige avslutning. I stedet var det mange mindre enkelthendelser som hver for seg lukket ulike kapitler i dramaet, som for eksempel konklusjonene i de mange granskingene (se tidslinje i kapittel 1). Sin endelige avslutning fikk ikke skandalen før nesten halvannet år senere: I desember 2008 ble Erik Schjenken frikjent i Oslo tingrett. Da skværet han også opp med Ali Farah. Dessuten var det først etter A-magasinet intervju med Schjenken i oktober 2008 at den

⁵⁹ På vei fra Sofienbergparken snakket ambulansesjåførene med AMK. Lydloggen fra samtalen viser at de ga tydelig uttrykk for at de var inneforstått med normbruddet: «Det kommer sikkert til å bli masse klager på denne turen her. Bare så du vet det. Det er tatt masse bilder. De sto og tok bilder av oss» (TV2 9. april 2008).

fjerde skandalefasen startet, der debatten om pressedekningen (og hendelsen) får spalteplass. Som nevnt i innledningen fokuserte ingen av avisenes kommentatorer på mediedekningen av skandalen før A-magasinet intervju med Erik Schjenken.

Det tydelige skiftet i bruken av tolkningsrammer før og etter A-magasinet intervju med Erik Schjenken fører imidlertid til at ambulanseskandalen også får en annen tydelig inndeling – i to tidsfaser. I denne studien fungerer dette som et analytisk skille mellom to faser som kan se ut til å ha vært preget av totalt ulike tolkningsrammer.

4.4 Hva slags skandale er ambulanseskandalen?

Ambulanseskandalen var altså på mange måter en typisk mediert skandale. Men *hva slags* skandale var den? Svært mange skandaler foregår innenfor det politiske feltet. Men ambulanseskandalen er ingen typisk politisk skandale; skandalens hovedpersoner befinner seg ikke innenfor det politiske felt (jf. John B. Thompsons definisjon av politiske skandaler i kapittel 2.2). Den var imidlertid en skandale som etter hvert fikk politiske ringvirkninger.⁶⁰ Men først og fremst var dette en skandale innenfor det offentlige helsevesenet. De to ambulansesjåførene, Erik Schjenken og Espen Smith, ble utpekt som representanter for en mulig (rasistisk) ukultur i ambulansetjenesten. Men sjåførenes opptreden i Sofienbergparken fikk ikke bare konsekvenser for dem selv; ikke å ta med seg Ali Farah i ambulansen var en unnlattelssynd som skandaliserte en hel institusjon: Vårt offentlige helsevesen generelt, og Ullevål universitetssykehus spesielt. Nettopp fordi slike institusjoner gir seg ut for å være moralske, står de i stor fare for å bli skandalisert – når løftene om moralsk opptreden viser seg å være tomme løfter (Lull og Hinerman 1997:20-21). På bakgrunn av dette er det naturlig å definere ambulanseskandalen som en institusjonell skandale.

4.5 Aftenposten hadde flest artikler, men Dagbladet brukte mest plass

I løpet av en periode på nesten 17 måneder hadde Aftenposten, Aften, Dagbladet, VG og Dagsavisen til sammen 506 artikler om ambulanseskandalen på trykk, som i areal strakte seg over 234 tabloidsider. Til sammenlikning er dette bare litt over halvparten av det fire av disse avisene hadde på trykk i en periode på to måneder om Valla/Yssen-saken.⁶¹ Når det gjelder omfang av mediedekning er det derfor mer naturlig å sammenlikne ambulanseskandalen med Thorbjørn Jagland-saken fra 2001. I løpet av ti uker sto det 259 artikler på

⁶⁰ Som nevnt i kapittel 1 – og som vi skal se i neste kapittel – nølte ikke politikerne med å uttale seg kritisk om saken. Det ble også satt i gang undersøkelser for å avduke et mulig rasismeproblem i offentlig sektor (VG 14. august 2007).

⁶¹ I løpet av to måneder ble det skrevet 973 artikler (dekket 412 tabloidsider) om Valla/Yssen-saken i Aftenposten, VG, Dagbladet og Dagsavisen (Allern 2009:72-73).

trykk om denne skandalen i fem av Norges største aviser (Midtfjeld 2005:34), mens det i løpet av ambulanseskandalens ti første uker ble trykket 281 artikler om saken. Tabell 4.1 viser hvordan dekningen av ambulanseskandalen fordelte seg på de fem avisene i utvalget:

Tabell 4.1 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) etter avis. Rangert etter antall artikler.

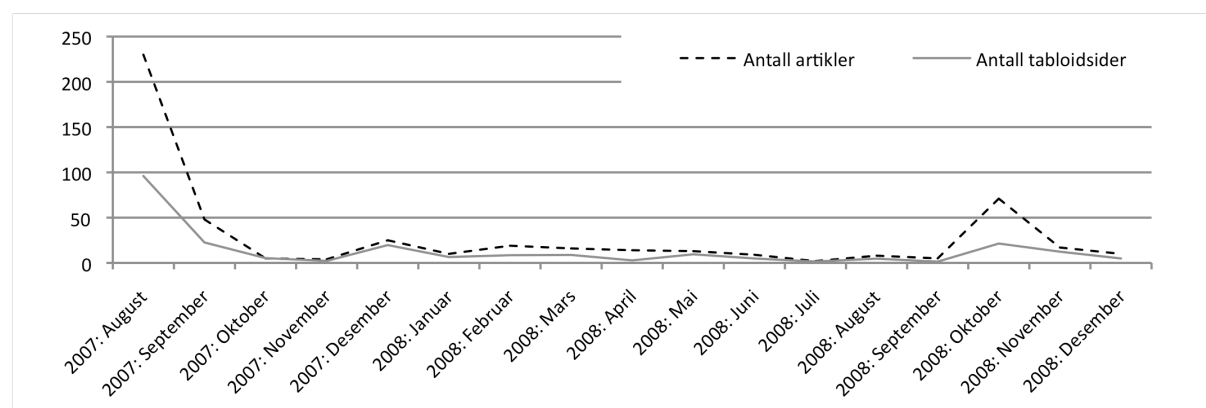
Avis	Antall artikler	Prosentandel av samlet antall artikler	Antall tabloidsider	Prosentandel av samlet areal
Aftenposten	164	32	62	26
VG	114	23	42	18
Dagbladet	108	21	72	31
Dagsavisen	75	15	41	18
Aften	45	9	17	7
Sum	506	100 (N=506)	234	100 (N=234)

Mens Aftenposten var den av avisene i utvalget som trykket klart flest artikler om skandalen, befinner aftenutgaven av samme avis seg nederst på tabellen. VG og Dagbladet hadde omtrent like mange artikler på trykk, men Dagbladet brukte langt mer plass på skandalen enn det både VG og de andre avisene i utvalget gjorde. Det er også verdt å merke seg at Dagsavisen hadde omtrent like stor dekning som VG (i areal). Aften befinner seg nederst på tabellen også når det gjelder antall cm² brukt på ambulanseskandalen.⁶²

4.6 Størst mediedekning i august 2007, men også mye i oktober 2008

Når skrev avisene aller mest om ambulanseskandalen? Diagram 4.1 viser hvordan avisenes omtale av skandalen fordeler seg på de 17 månedene i analyseperioden:

Diagram 4.1 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) etter måned. Antall artikler (N=506) og antall tabloidsider (N=234).

⁶² Mens de andre avisene hadde syv utgaver i uken, hadde Aften bare fem. (Aften gikk over til tre ukentlige utgaver i mai 2009, som er etter analyseperiodens slutt. Dagsavisen gikk over til seks utgaver i uken i januar 2008.)

Ikke overraskende er det i august 2007 vi finner mesteparten av dekningen om skandalen (230 artikler og 96 tabloidsider). Allerede neste måned har avisene mistet det meste av interessen for skandalen (48 artikler og 23 tabloidsider). De fem avisenes dekning holdt seg deretter relativt stabil (og liten) helt frem til oktober 2008. Et lite unntak fra dette var omtalen i desember 2007 – stort sett på grunn av diverse «årskavalkader», og i februar 2008 – da Statens helsetilsyn presenterte resultatene av sin gransking. Den omfattende rasismedebatten våren 2008 bidro også til at skandalen stadig ble nevnt i avisene. A-magasinet's intervju med Schjenken i oktober 2008 førte til at medieinteressen for saken igjen ble stor (71 artikler og 21 tabloidsider). Mot slutten av 2008 falt avisenes interesse for skandalen drastisk. Rettssaken mot Erik Schjenken i Oslo tingrett førte imidlertid til at avisene valgte å bruke noe spalteplass på ambulanseskandalen også i desember 2008.

Når det gjelder fordelingen på de to tidsfasene, var naturligvis mediedekningen mye større i den første tidsfasen (14 måneder) enn i den andre (tre måneder). Til sammen sto 408 artikler på trykk før 3. oktober 2008 (195 tabloidsider), mens de resterende 98 artiklene var å finne etter denne datoen (39 tabloidsider).

4.7 Flest nyhetsartikler, men også mange debattinnlegg

Hvilke sjangre dominerte i avisenes dekning av ambulanseskandalen? Ikke overraskende ble skandalen i stor grad dekket i form av nyhetssaker (nesten 60% av dekningen). Aftenposten trekker ned denne prosentandelen: Mens nyhetsjournalistikken opptok omtrent 2/3 av arealet i VG, Dagsavisen og Aften, var denne andelen langt lavere i Aftenposten (33%). Årsaken til dette er først og fremst mange debattartikler: I materialet finnes hele 175 debattinnlegg, og 84 av disse sto på trykk i Aftenposten. Til tross for at svært mange av artiklene i materialet er debattinnlegg, ser vi av tabellen at dette likevel ikke utgjør mer enn 20% av det samlede arealet.

Tabell 4.2 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) etter sjanger.

Sjanger	Antall artikler	Prosentandel av samlet antall artikler	Antall tabloidsider	Prosentandel av samlet areal
Nyhet	247	49	136	58
Feature	7	1	19	8
Kommentarer	59	12	28	12
Debatt	175	35	48	21
Annet	18	3	3	1
Sum	506	100 (N=506)	234	100 (N=234)

KAPITTEL 5: ISCENESETTELSEN AV AMBULANSESKANDALEN

Hvordan ble ambulanseskandalen iscenesatt? En av årsakene til at gransking av granskerne er et viktig oppdrag for medieforskningen, er at journalistikken har en mektig dagsordenfunksjon. Og særlig viktig er det å rette det kritiske blikket mot iscenesettelsen av en skandale, fordi det er i denne fasen tolkningsrammene blir etablert, og journalistenes definisjons- og premissmakt er sterkest: *«Den dramaturgiske makten er særlig sterk i iscenesettelsen av en skandale. Det er da avisene kan velge hva de skal ha fokus på og hvilke aktører som skal spilles ut mot hvem»*. I denne studien er iscenesettelsen av ambulanseskandalen definert som medienes dramaturgiske makt i *den aller første uken* etter hendelsen (f.o.m. 7. august t.o.m. 13. august 2007), altså de første dagene i den egentlige skandalefasen.

For å kunne si noe om hypotesens gyldighet for dekningen av ambulanseskandalen vil funnene i den kvantitative analysen når det gjelder avisenes bruk av vinkler, tendens, bilder og kilder danne grunnlaget for en analyse av hvilke tolkningsrammer som ble etablert denne uken. Videre vil journalistenes iscenesettende makt bli undersøkt gjennom en analyse av avisenes forsidehenvisninger og hvilke tolkningsrammer vi kunne finne i de ulike avisene og journalistiske sjangrene. Sammen med svarene fra informantene vil resultatene av disse analysene danne grunnlaget for en drøfting av hvem som iscenesatte skandalen, og hvilke kontekstuelle forhold som kan ha begrenset journalistenes aktørrolle i denne fasen.

5.1 Størst dekning i VG og Dagsavisen den første uken

I løpet av de syv første dagene etter at Ali Farah ble slått ned i Sofienbergparken, trykket de fem avisene i utvalget 97 artikler om hendelsen, og disse artiklene dekket til sammen hele 42 tabloidsider.⁶³ Mediedekningen av ambulanseskandalen denne uken utgjør dermed så mye som nesten en femtedel av denne studiens totale datamateriale.⁶⁴

Dersom vi ser på hvor høyt de ulike avisene prioriterte saken denne aller første uken, ser vi av tabell 5.1 at VG hadde klart flest artikler på trykk (33), mens Aften hadde færrest (8)⁶⁵.

⁶³ I dette kapitlet vil analysene basere seg på avisenes dekning i *alle* sjangrene i de fem avisenes dekning i perioden 7.-13. august 2007. Debattartiklene regnes som en del av avisenes iscenesettelse, fordi debattredaktørens mulighet til å velge hvilke innlegg som skal på trykk er en del av medienes dramaturgiske makt. Samlet utgjør dette 97 artikler, som til sammen dekket 42 tabloidsider (37 372 cm²). Når ikke annet er angitt vil alle prosentandelene i dette kapitlet være andelen av det redaksjonelle arealet (ikke av antall artikler).

⁶⁴ 38% av dekningen denne første uken er kodet med ambulanseskandalen som bitema. Store deler av dette var nyhetsjournalistikk med «andre vinkler», og artikler med skandalen som bitema utgjør derfor ingen stor feilkilde i analysen avisenes dekning denne første uken.

⁶⁵ På grunn av Aftens beskjedne dekning denne uken (avisen hadde få artikler og brukte liten plass, i tillegg var skandalen bitema i halvparten av artiklene), vil det i dette kapitlet bli lagt ingen eller mindre vekt på avisens dekning.

Når det gjelder hvor mye *plass* avisene brukte på skandalen ser imidlertid prioriteringene annerledes ut: Da er det Dagsavisen som troner øverst på listen; faktisk er avisens dekning større enn både VG, Aftenposten og Aftens dekning til sammen.⁶⁶

Tabell 5.1 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser den første uken (7.8.2007-13.8.2007) etter avis. Rangert etter antall artikler.

Avis	Antall artikler	Prosentandel av artikler i iscenesettelsen	Antall tabloidsider	Prosentandel av arealet i iscenesettelsen
VG	33	34	8,5	21
Dagsavisen	25	26	15,5	38
Dagbladet	18	19	10,5	25
Aftenposten	13	13	4,5	11
Aften	8	8	2,5	5
Totalt	97	100 (N=97)	42	100 (N=42)

Når omfanget av avisenes dekning av ambulanseskandalen denne første uken sammenliknes med tallene for hele analyseperioden, avdekkes en interessant tendens. Samlet sett var det Dagbladet som hadde klart *størst* dekning, mens Aftenposten hadde klart *flest* artikler. Den første uken var det imidlertid VG som trykket flest artikler, mens Dagsavisen brukte mest plass. Var det en mindre Oslo-avis som iscenesatte ambulanseskandalen?

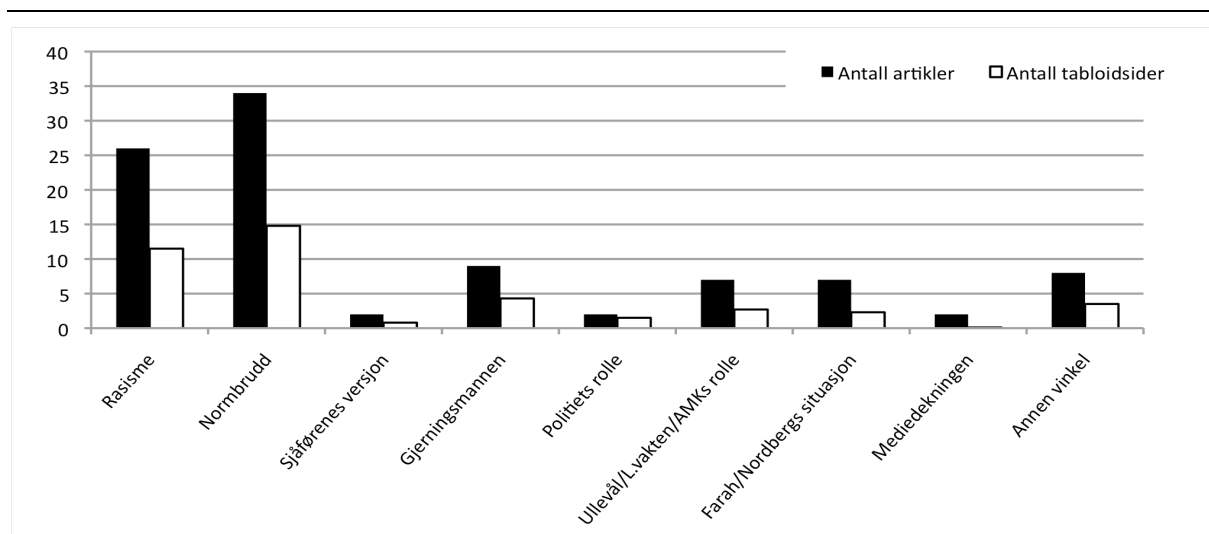
5.2 Vinklet avisene på rasisme allerede den første uken?

En av påstandene i iscenesettelsehypotesen er at avisene kan velge hvilke elementer i en skandale de ønsker å fokusere på. I den kvantitative analysen er variabelen «vinkel» et forsøk på å fange opp nettopp hvilke sider ved ambulanseskandalen avisene valgte å synliggjøre (jf. kapittel 3).

Diagram 5.1 viser at det er to vinkler som utpeker seg i de 97 artiklene denne uken: 36% av det samlede arealet var vinklet på at ambulansesjåførene gjorde en feil i parken, mens 28% var vinklet på rasisme (se kapittel 3 for detaljer om kodingen av vinklene). Den tredje mest brukte vinkelen disse dagene var fokuset på mannen som slo ned Ali Farah (gjerningsmannen); artikler med denne vinkelen dekket 10% av det samlede arealet. Avisene fokuserte også noe på Ullevål/Legevakten/AMKs rolle og Farah/Nordbergs situasjon. De minst brukte vinklene denne uken var «støtte til sjåførene», «politiets rolle» og «medie-dekningen», mens vinkelen «Farah har opptrådt feilaktig» ikke ble brukt i det hele tatt.

⁶⁶ Årsaken til den store forskjellen mellom artikler og areal i VG denne uken kan først og fremst forklares med at 16 av de 33 artiklene er små debattartikler fra «Si det i VG»-sidene.

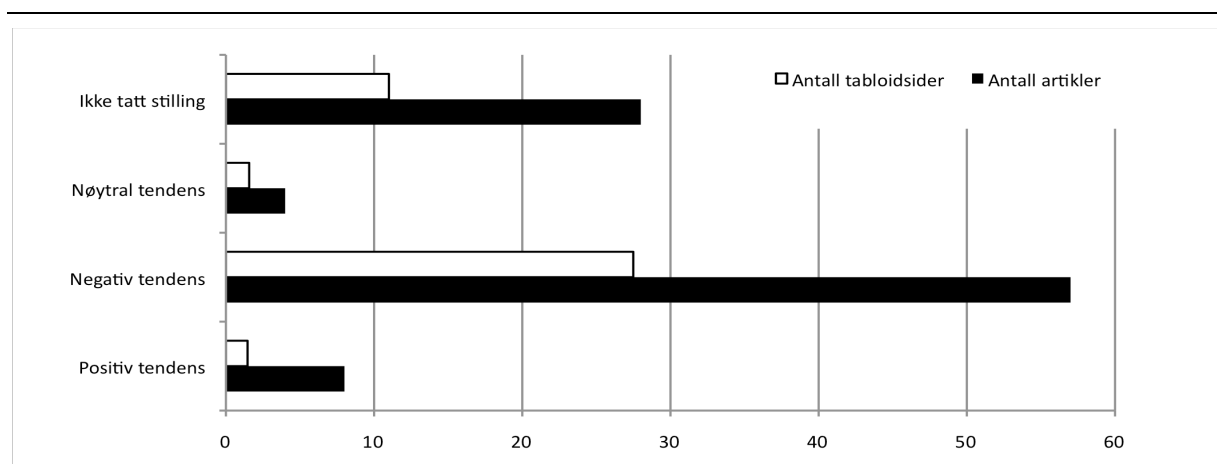
Diagram 5.1 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser den første uken (7.8.2007-13.8.2007) etter vinkel. Antall artikler (N=97) og antall tabloidsider (N=42).

5.3 Kritisk vinkling i 2/3 av dekningen

En oversikt over hvordan avisene vinklet journalistikken i dagene etter hendelsen i Sofienbergparken gir imidlertid ikke et helhetlig bilde av hvordan avisene iscenesatte skandalen. At en artikkel var vinklet på rasisme behøver ikke å bety at avisene stemplet ambulansesjåførene som rasistiske; den kunne for eksempel være vinklet på at handlingen *ikke* var rasistisk motivert. Av den grunn er det nyttig å kombinere analysen av vinklene med en oversikt over tendensen i artiklene denne første uken, altså om vinkelen var positiv, negativ eller nøytral i forhold til sjåførenes opptreden (jf. kapittel 3).

Diagram 5.2 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser den første uken (7.8.2007-13.8.2007) etter tendens. Antall artikler (N=97) og antall tabloidsider (N=42).

Analysen av tendensen i artiklene viser at en overveiende stor andel artikler hadde en kritisk vinkel i forhold til ambulansesjåførenes handling; 64% av arealet denne uken hadde en negativ tendens, mens kun 4% var vinklet positivt og 4% nøytralt. Resten av dekningen

denne uken (27%) handlet ikke direkte om sjåførenes opptreden i Sofienbergparken, og er derfor ikke kodet med noen tendens («ikke tatt stilling»).

5.4 Hvilke tolkningsrammer ble etablert i iscenesettelsen?

Dersom oversikten over tendensen i artiklene kombineres med analysen av vinkler, får vi et litt mer utfyllende bilde av avisenes iscenesettelse av skandalen. Det viser seg at 23% av dekningen denne uken hadde en kritisk rasismevinkel, mens 34% hadde en kritisk normbruddvinkel. Ambulansesjåførene ble altså stemplet som syndebukkene i over halvparten av dekningen i iscenesettelsen. Det synes rimelig å slå sammen disse to kategoriene til én tolkningsramme, der sjåførene har blitt tildelt rollen som skurkene (der enten normbruddet og/eller rasisme var deres ugjerning), mens Ali Farah har fått rollen som helten (offeret). Også artikler som har en negativ tendens og er vinklet på Ullevål, Legevakten eller AMKs rolle kan tolkes som en styrking av denne rammen,⁶⁷ noe som betyr at 59% av dekningen i iscenesettelsen styrket det vi kan kalle en skurk/offer-ramme (24 tabloidsider).⁶⁸ Et typisk eksempel på en skurk/offer-ramme finner vi i VG-artikkelen «- Ali ble ikke UNDERSØKT», der det i ingressen blir slått fast at sykepleierne som hjalp Farah «tilbakeviser ambulansetjenestens utsagn om at de gjorde en medisinsk vurdering av ham» (VG 9. august 2007c).

Avisene definerte altså sjåførenes opptreden i parken som det viktigste problemet i ambulanseskandalen, noe som betyr at de valgte å fokusere på førstegangsovertredelsen – og ikke på hvordan sjåførene handlet i etterkant av episoden. En slik skurk/offer-ramme er for øvrig ingen ukjent tolkningsramme i medierte skandaler. Som det ble redegjort for i kapittel 2, innbyr skandalenes oppbygning og narrativer til en rollefordeling der noen blir utpekt som helter og andre som skurker.

Hvordan ble de resterende 18 tabloidsidene rammet inn? Det virker rimelig å tolke artikler som har en positiv tendens og som enten er vinklet på normbruddet, rasismeaspektet eller Ullevål/Legevakten/AMKs rolle som en styrking av en tolkningsramme der det er ambulansesjåførenes versjon av dramaet som blir synliggjort eller der disse på annen måte får støtte: en «sjåførramme». Også artikler som er vinklet på at Farah opptrådte feilaktig og artikler som har fokus på sjåførenes versjon er i denne studien tolket som en styrking av en slik tolkningsramme. Denne virkelighetsbeskrivelsen var imidlertid nesten ikke

⁶⁷ Alle artikler som er kodet med enten en negativ, nøytral eller positiv tendens, er artikler som «tar stilling» til ambulansesjåførenes handlinger. Dette er årsaken til at artikler som ikke direkte omhandler sjåførenes opptreden i parken, likevel kan fungere som en styrking eller svekking av skurk/offer-rammen.

⁶⁸ Artikler som er vinklet på Ullevål/Legevakten/AMKs rolle utgjør bare 2% av denne tolkningsrammen.

representert i iscenesettelsen i det hele tatt; bare 3% av arealet styrket sjåførrammen (1 tabloidside). Det er i all hovedsak Dagbladets intervju med Terje Gulliksen, tillitsvalgt for ambulansepersonellet i Oslo, som utgjør denne kategorien i iscenesettelsen. Inngressen i denne artikkelen formidler en sjelden støtte til sjåførene: Gulliksen «føler seg trygg på» at Farah ikke ble utsatt for rasisme (Dagbladet 11. august 2007a).

Ennå gjenstår det 17 tabloidsider i iscenesettelsen. Hvordan ble de rammet inn? Den kvantitative analysen viser at avisene også i noen grad vinklet på gjerningsmannen (4 tabloidsider). Disse artiklene inngår i det vi kan kalle en voldsramme, der oppmerksomheten i all hovedsak var rettet mot mannen som slo ned Ali Farah, politiets (manglende) søken etter ham og den påfølgende straffeforfølgelsen av mannen. Avisene brukte også noe plass på å skrive om Ali Farah og Kohinoor Nordbergs situasjon. Hovedfokuset i disse artiklene er på det personlige og individuelle dramaet og dreier seg gjerne om det emosjonelle, og de inngår derfor i det som kalles en human-touch-ramme (2,5 tabloidsider). Dagbladets artikkel om at «polititolk og nybakt far Ali (37) gledet seg til å ta fatt på familielivet», men at han nå ligger tilkoblet respirator er et typisk eksempel på denne innrammingen av skandalen (Dagbladet 9. august 2007c).

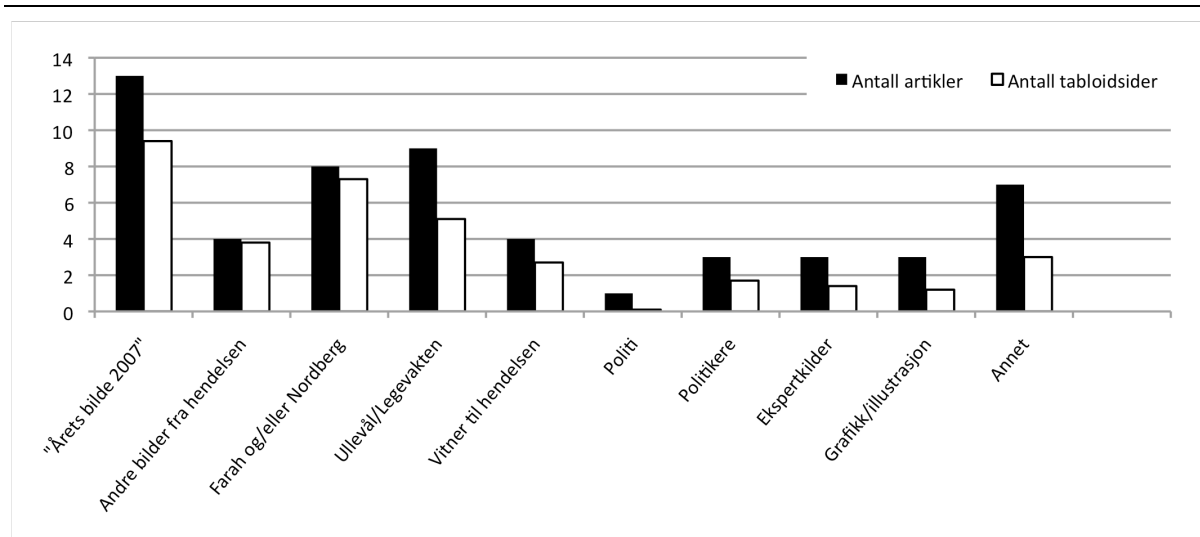
I den femte tolkningsrammen som kan sies å ha spilt en rolle i iscenesettelsen inngår alle artikler som er vinklet på Ullevål, Legevakten eller AMKs rolle. Disse artiklene har imidlertid allerede blitt tolket som en styrking av skurk/offre-rammen eller sjåførrammen. Årsaken til dette er at det i artikler som har en slik vinkling, og som har enten en positiv eller negativ tendens, blir formidlet enten kritikk eller støtte til ambulansesjåførene, og artiklene vil derfor bidra til å styrke en av disse rammene. Men i disse artiklene er samtidig fokuset rettet mot det institusjonelle ansvaret i saken, og de kan derfor også tolkes som en styrking av det som kan kalles en ansvarsramme (2,5 tabloidsider). Denne tolkningen styrkes av at ledelsen ved Ullevål/Legevakten var hovedkilden i mesteparten av dekningen med denne vinkelen. Et eksempel på en artikkel som synliggjør det institusjonelle ansvaret, er Dagbladets nyhetssak «Legeforeningen kritiserer Ullevål», der fokuset rettes nettopp mot arbeidsgiverens ansvar – og ikke mot ambulansesjåførene (Dagbladet 10. august 2007a)

5.5 Bildet av en blodig Ali Farah var med på å iscenesette skandalen

Avisenes valg av bilder er, i likhet med deres valg av vinkler og tendens, et av de subjektive elementene i journalistikken (Allern 2009:76), og derfor en viktig del av redaksjonenes

dramaturgiske makt. Bekreftet avisenes bildebruk de rammene som er skissert ovenfor, eller ga de uttrykk for andre beskrivelser av virkeligheten enn det verbalteksten gjorde?⁶⁹

Diagram 5.3 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser den første uken (7.8.2007-13.8.2007) etter hovedbilde. Antall artikler (N=55) og antall tabloidsider (N=36).⁷⁰

Sjelden har det blitt tatt et så rammesettende bilde som det bildet Caroline Drefvelin tok av en blodig Ali Farah liggende på gresset i Sofienbergparken («Årets bilde 2007»). Ikke overraskende var det nettopp dette bildet som hyppigst ble brukt som hovedbilde denne uken; det var det største bildet i 26% av «bildearealet»⁷¹. Men til tross for at det var det mest brukte bildet i iscenesettelsen, kan det ikke sies at 13 bilder av en forslått Farah på noen måte dominerte dekningen disse dagene. Diagram 5.3 viser at det også var mange andre typer bilder som ble prioritert i denne første perioden, og særlig skiller bruken av bilder av Farah og/eller Nordberg seg ut; slike bilder ble brukt i 20% av «bildearealet». Miljøbilder fra Ullevål sykehus og Legevakten i Oslo, eller bilder av ansatte ved disse bedriftene, ble også i noen grad brukt til å billedlegge ambulanseskandalen denne uken (12% av «bildearealet»).

Hvilke av disse bildene kan ha bidratt til å styrke skurk/offer- eller sjåførrammen? Med bakgrunn i redegjørelsen for ambulanseskandalen i kapittel 1, virker det ikke helt urimelig å

⁶⁹ Det ble kun brukt støttebilder i 9 av de 97 artiklene denne første uken. Hele 6 av disse bildene var i kategorien «grafikk eller illustrasjon» og «annet», og en videre analyse av verdiene på denne variabelen har derfor lite eller intet for seg når det gjelder iscenesettelsen av ambulanseskandalen.

⁷⁰ Her er antallet artikler og tabloidsider lavere enn 97 og 42 (som er det samlede antallet artikler og tabloidsider om ambulanseskandalen i de fem avisene i perioden 7.8.-13.8.2007), fordi alle artikler uten bilder (40 artikler) og artikler der det ikke var mulig å avgjøre hva som var hovedbilde og støttebilde (2 artikler) er utelatt. Årsaken til dette er at jeg i denne analysen er interessert i *hvilke* bilder som ble brukt, og jeg vil derfor få et mest valid resultat ved å utelate artikler som ikke har noe bilde eller der det ikke var mulig å avgjøre hva som var hovedbilde og støttebilde.

⁷¹ Prosentandelene for verdiene på variabelen hovedbilde denne første uken er regnet ut fra det totale arealet til de 55 artiklene (se fotnote over), og altså ikke arealet av bildene. Dette «bildearealet» er 32 144 cm² (36 tabloidsider).

anta at «Årets bilde 2007» spilte en viktig rolle i etableringen av skurk/offer-rammen denne uken. Denne tolkningen styrkes av at noe av begrunnelsen for å kåre dette til «Årets bilde 2007» var nettopp bildets sentrale rolle i ambulanseskandalen; juryen mente saken neppe hadde havnet i nyhetene dersom dette bildet ikke hadde blitt tatt (Aftenposten 5. mars 2008). Bildet ble etter hvert selve symbolet på feilen ambulansesjåførene gjorde i Sofienbergparken (jf. kapittel 7). Videre virker det fornuftig å anta at også bilder av Kohinoor Nordberg, Ali Farah og vitner til hendelsen kan ha styrket skurk/offer-rammen, fordi disse i all hovedsak uttalte seg kritisk i forhold til ambulansesjåførene. Også kategorien «andre bilder fra hendelsen» kan ha bidratt til å styrke denne rammen, fordi disse bildene stort sett hadde omtrent det samme motivet som «Årets bilde 2007». Dermed kan så mye som 65% av «bildearealet» denne uken ha styrket skurk/offer-rammen.

Hva med sjåførrammen? Når vi vet at ambulansesjåførene ble nektet å uttale seg om hendelsen i denne fasen av skandalen er det sannsynlig å anta at avisredaksjonene forsøkte å balansere dekningen gjennom intervjuer med – og dermed bilder av – arbeidsgiverne og kollegene til ambulansesjåførene.⁷² Dersom disse bildene tolkes som en styrking av sjåførrammen, betyr det at denne tolkningsrammen ble styrket i 14% av «bildearealet». Sjåførrammen kan også tenkes å ha blitt styrket av bilder av ambulansesjåførene eller bilder som viser at Ali Farah sto på egne bein etter at ambulansen dro fra parken (mer om dette i kapittel 7), men ingen av avisene brukte disse bildene i iscenesettelsen.

5.6 Kildene snakket Ali Farahs sak

Hvordan brukte journalistene sin premissmakt i iscenesettelsen av ambulanseskandalen, altså hvilke aktører fikk slippe til med sine uttalelser? Den kvantitative registreringen av avisenes kildebruk denne første uken vil danne grunnlaget for både analysen av hvilke tolkningsrammer som dominerte i dekningen, og for den senere drøftingen av hvem som iscenesatte ambulanseskandalen (i kapittel 5.12).

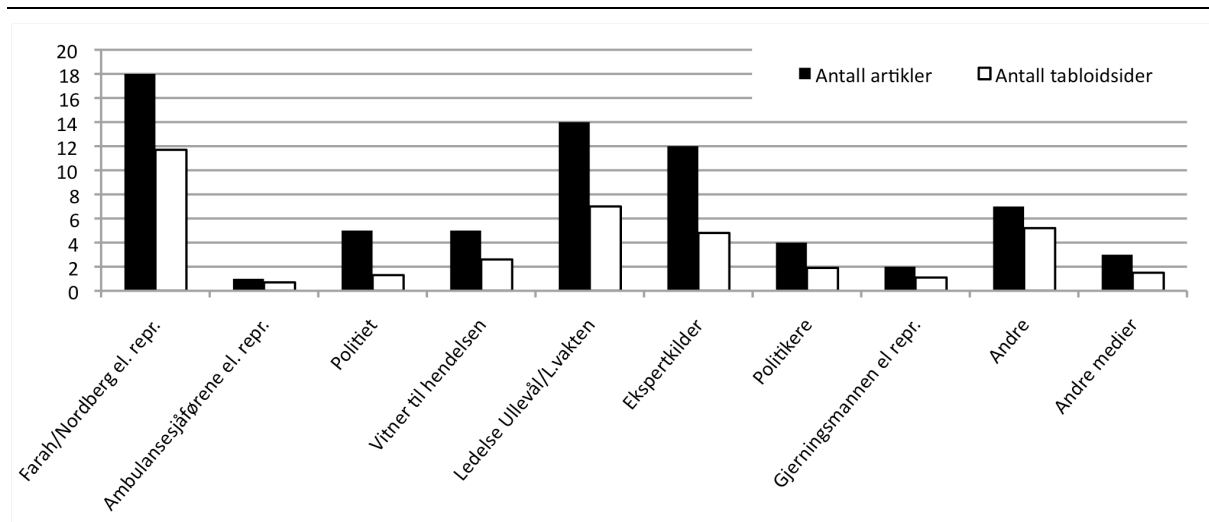
Diagram 5.4 viser at det var Ali Farah og/eller Kohinoor Nordberg (eller representanter for dem) som ble brukt som hovedkilde i størsteparten av avisenes dekning denne uken; de var den mest sentrale kilden i hele 31% av «kildearealet»⁷³. Men også ledelsen ved Ullevål sykehus eller Legevakten i Oslo fikk uttale seg ganske hyppig i disse dagene; de var

⁷² Denne tolkningen er ikke uproblematisk. Som vi så i kapittel 1 vaklet Ullevål i sine uttalelser denne første uken. En nærmere kikk på datamaterialet viser imidlertid at de som oftest uttrykte støtte til sjåførene, selv om denne støtten i noen tilfeller kan ha virket mot sin hensikt – særlig fordi de forandret standpunkt i løpet av uken.

⁷³ Prosentandelene for verdiene på variabelen hovedkilde denne første uken er regnet ut fra det totale arealet til de 71 artiklene (se fotnote over). Dette «kildearealet» er 34075 cm², noe som tilsvarer 38 tabloidsider.

hovedkilde i 19% av «kildearealet». Ekspertkilder ble også i noen grad intervjuet (13%). Nederst på listen over hovedkilder finner vi naturlig nok ambulansesjåførene (eller representanter for dem); de var den mest sentrale kilden i bare 2% av «kildearealet».

Diagram 5.4 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser den første uken (7.8.2007-13.8.2007) etter hovedkilde. Antall artikler (N=71) og antall tabloidsider (N=38).⁷⁴

Bekrefter denne kildebruken hegemoniet til skurk/offer-rammen? Dersom argumentasjonen for hvilke bilder som styrker denne tolkningsrammen også brukes på tolkningen av kildebruken, kan artikler der Farah/Nordberg og vitner til hendelsen er hovedkilder tolkes som en styrking av skurk/offer-rammen. En slik analyse viser at 38% av «kildearealet» var rammet inn på denne måten. Når det gjelder sjåfør-rammen kan både uttalelser fra ambulansesjåførene og ledelsen ved Ullevål eller Legevakten i Oslo ha bidratt til å styrke denne rammen. Disse var hovedkilde i 21% av «kildearealet».

5.7 Hvordan ble ambulanseskandalen iscenesatt på avisenes forsider?

Hvordan fortalte avisene om skandalen på salgsplakatene denne første uken? Selv om det kommersielle motivet i redigeringen av forsiden er sterkere i løssalgsavisene enn i abonnementsavisene, er valget av saker, bilder og vinklinger uansett et uttrykk for hva de enkelte redaksjonene vurderer som både vesentlig og salgbart (Allern 2001c:120-121). På mange måter er forsiden derfor et svært eksplisitt uttrykk for avisenes iscenesettelse, fordi de i en ekstrem versjon forteller hva avisene velger å ha fokus på og hvilke kilder som spilles ut mot hvem. Når for eksempel en sykepleier «REAGERER PÅ ULLEVAALS FORKLARINGER:

⁷⁴ Her er antallet artikler og tabloidsider lavere enn 97 og 42 (som er det samlede antallet artikler og tabloidsider om ambulanseskandalen i de fem avisene i perioden 7.8.-13.8.2007), fordi hovedkilde ikke ble kodet for artikler i sjangeren «debattartikler, leserbrev og kronikker».

- LØGN og fanteri» (sic) i hovedoppslaget på Dagbladets førsteside torsdag 9. august 2007, setter avisen premissene for hvilken aktør som bør reagere. En slik forsidevinkling står for eksempel i kontrast til Dagsavisens forsidehenvisning samme dag, der Ullevål får slippe til med sin beklagelse: «Beklager ordbruk, ikke behandling».

Det er ingen tvil om hvilken av avisene som i størst grad ryddet forsidene sine for ambulanseskandalen den første uken; mens Dagbladet og Aften hadde to henvisninger hver og Aftenposten og VG hadde én, henviste Dagsavisen til denne saken hele ni ganger i løpet av syv dager. Det aller mest oppsiktsvekkende ved avisenes fremstilling av skandalen på forsidene i iscenesettelsen er at kun to av 15 henvisninger inneholder ordet rasisme, mens ytterligere én henvisning fastslår at «det er vanskelig å tro at det ikke har noe med hudfarge å gjøre». De fleste forsidehenvisningene er dessuten i et ganske lite format – kun tre av de 15 henvisningene er hovedoppslag, «Årets bilde 2007» ble kun brukt i stort format én gang (i Dagbladet) og henvisningene fokuserte i liten grad på ambulansesjåførenes rolle i dramaet. Det sistnevnte faktum kan nok delvis forklares med mangelen på sitater fra og bilder av ambulansesjåførene, men det kan også være et uttrykk for en vilje til å unngå et altfor ensidig fokus på Kohinoor Nordbergs og vitnenes oppfatning av hendelsen.

5.8 Hvordan ble dramaet i Sofienbergparken iscenesatt?

Den andre uken i august 2007 var det ingen tvil om hva mediene mente vi burde snakke om: Ambulansesjåførenes opptreden i Sofienbergparken. Men hva mente avisene var problemet? Historien er kompleks. Det var mange vitner, mange situasjonsbeskrivelser, mange aktører som muligens kunne ha opptrådt kritikkverdig. Atskillige vinklinger og tolkningsrammer var mulige: Fokuset kunne rettes mot gjerningsmannen og bruken av vold på høylys dag i en park i Oslo, det kunne rettes mot ambulansesjåførenes tidligere oppdrag (sjåførenes «rulleblad»), det kunne rettes mot politiets opptreden i parken, det kunne rettes mot kun den ene av sjåførene, det kunne rettes mot en eventuell diskriminering av rusede personer,⁷⁵ det kunne rettes mot den lange tiden Legevakten brukte på å få undersøkt og sendt Farah på sykehus, det kunne rettes mot det rutinemessige i at ambulanseoppdrag blir håndtert av politiet, det kunne rettes mot AMK-operatøren som ikke ønsket å rekvirere en ambulanse til Legevakten, det kunne rettes mot opplæring og utdanning av ambulanse-sjåførere, det kunne rettes mot rusproblemene i parken. Sist, men ikke minst, kunne det

⁷⁵ I dommen mot gjerningsmannen kom det frem at Farah var påvirket av hasj da slaget falt (Uthrop 22. juni 2008).

stilles spørsmål ved om det kunne være et generelt holdningsproblem i ambulansetjenesten i Oslo eller om man bare hadde med to rasistiske ambulansesjåførere å gjøre.

Likevel var det altså kun to forhold ved saken journalistene i all hovedsak vinklet på: At ambulansesjåførene gjorde en feil eller at handlingen var rasistisk. I 59% av dekningen ble sjåførene fremstilt som syndebukkene, mens Farah var helten. Denne tolkningen av avisenes innramming styrkes av at også en høy andel av bildene ser ut til å ha formidlet en slik virkelighetsbeskrivelse, mens analysen av kildebruken ikke viser en like sterk tendens i denne retningen. Avisene var imidlertid forsiktige med å iscenesette episoden som en konflikt mellom skurken og helten på forsiden denne uken, noe som er et viktig funn med tanke på forsidenes sterke iscenesettende makt.

Når det gjelder den «motsatte» tolkningsrammen, en formidling av sjåførenes versjon eller støtte til dem, var den bare representert i 3% av dekningen denne uken. Tolkningen av avisenes bilde- og kildebruk ser ut til å bekrefte nedprioriteringen av denne rammen. Resten av dekningen denne uken ble i hovedsak rammet inn på tre måter: Som en voldsepisode, som en svikt i rutinene i ambulansetjenesten i Oslo og som et personlig drama for Kohinoor Nordberg og Ali Farah (voldsramme, ansvarsramme og human-touch-ramme).

Inviterte disse tolkningsrammene til en helhetlig forståelse av hendelsen, slik tematiske medierammer gjør (Iyengar 1991 sitert i Aardal m.fl. 2004:21)? Verken artiklene som har bidratt til en styrking av skurk/offer-rammen eller sjåførrammen kan sies å ha vektlagt de abstrakte aspektene ved saken, men har heller sitt hovedfokus på den enkelte hendelsen og knytter bestemte personer til saken, og kan derfor karakteriseres som episodiske rammer. Også human-touch-rammen kan tolkes som en medieramme som vektlegger enkelt-hendelsen. Dette stemmer godt overens med at det er denne typen medierammer som oftest preger medierte skandaler (jf. kapittel 2.5). Derimot kan ansvarsrammen tolkes som en tematisk ramme, fordi den løfter skandalen fra et individuelt til et strukturelt nivå.⁷⁶

5.9 Hvilke aviser iscenesatte skandalen?

Formidlet virkelig både Dagbladet, VG, Dagsavisen, Aftenposten og Aften ambulanse-skandalen som et drama der Ali Farah var helten og sjåførene skurkene? Eller utpekte noen av avisene seg med en dekning der det var andre tolkningsrammer som dominerte? Over-

⁷⁶ Som nevnt er noen av artiklene som er vinklet på Ullevål, Legevakten eller AMKs rolle også tolket som en styrking av skurk/offer- eller sjåførrammen, og disse artiklene blir derfor både analysert som en styrking av episodiske og tematiske tolkningsrammer. Andelen artikler med denne vinkelen i skurk/offer- eller sjåførrammen er imidlertid så liten at det ikke vil utgjøre noen signifikant feilkilde.

sikten over omfanget av avisenes dekning viste at det var Dagsavisen som utpekte seg med den klart største omtalen av skandalen denne første uken (i areal). Avisen hadde også langt flere forsidehenvisninger enn de andre avisene. Men betyr det at det var Dagsavisen som iscenesatte ambulanseskandalen?

Tabell 5.2 Fordeling av rasismevinkel, normbruddvinkel, skurk/offer-ramme og sjåførramme på avis i den første uken (7.8.2007-13.8.2007). Antall tabloidsider og prosent av arealet i hver avis.

Avis	Rasismevinkel		Normbruddvinkel		Skurk/offer-ramme		Sjåførramme	
	Antall tabloidsider	Prosent av avisens dekning	Antall tabloidsider	Prosent av avisens dekning	Antall tabloidsider	Prosent av avisens dekning	Antall tabloidsider	Prosent av avisens dekning
Dagbladet	3	28	3,5	33	6	57	1	8
VG	4	44	2,5	30	6	71	–	1
Dagsavisen	2,5	15	6,5	43	8,5	56	–	1
Aftenposten	1,5	34	2	46	3,5	74	–	2
Aften	1	40	–	–	0,5	13	–	–
Totalt	12	28	14,5	36	24,5	59	1	3

Den aller største andelen av arealet med skurk/offer-ramme sto på trykk nettopp i Dagsavisen (8,5 tabloidsider). I likhet med tre av de andre avisene rammet ikke Dagsavisen inn noe av dekningen sin i en sjåførramme. Avisen brukte imidlertid langt mindre plass på rasismespørsmålet enn de andre avisene i utvalget, mens den prioriterte normbruddvinkelen høyt. Det er likevel ikke til å komme bort fra at også VG og Dagbladet ser ut til å ha spilt en viktig rolle i iscenesettelsen. Begge avisene utmerker seg med en høy andel av skurk/offer-rammen, mens Dagbladet sto for all dekning som kan ha styrket sjåførrammen. Avisene fokuserte også en del på rasisme, men omtrent like mye på normbruddet.

Med sin beskjedne dekning kan verken Aftenposten eller Aften regnes som viktige aktører i iscenesettelsen, men det er likevel interessant å se at store deler av Aftenpostens dekning kan tolkes som en styrking av skurk/offer-rammen. Det ser altså ut til at det i stor grad var Dagsavisen, Dagbladet og VG som iscenesatte ambulanseskandalen; hele 84% av arealet med skurk/offer-ramme var å finne i disse tre avisene. VG utmerker seg som den avisen som fokuserte mest på rasismespørsmålet, mens Dagsavisen hadde størst fokus på normbruddet.

5.10 Var det kommentatorene som iscenesatte ambulanseskandalen?

Var det nyhetsjournalistene eller kommentatorene som definerte problemet i ambulanseskandalen? Eller var det kanskje debattantene?

Tabell 5.3 levner liten tvil om at det var nyhetsjournalistene som i størst grad iscenesatte ambulanseskandalen. Ikke bare var 78% av all dekning denne uken nyhetsartikler, men det

var også i størst grad nyhetene som formidlet ambulanseskandalen som et drama der Farah var helten og ambulansesjåførene skurkene: Hele 71% av arealet med skurk/offer-ramme ble produsert i nyhetsavdelingene. Det var også på nyhetsplass man kunne finne den ene tabloidsiden med sjåfør-ramme og mesteparten av arealet med normbruddvinkel. Når det gjelder fokuset på rasisme ser vi at dette fordeler seg nesten helt likt på sjangrene nyhet og kommentar. Her er det imidlertid viktig å legge merke til at mens bare 14% av nyhetsjournalistikken denne uken var vinklet på rasisme, var hele 89% av kommentarene vinklet slik. Betyr dette at også aviscommentatorene spilte en sentral rolle i iscenesettelsen?

Tabell 5.3 Fordeling av rasismevinkel, normbruddvinkel, skurk/offer-ramme og sjåfør-ramme på sjanger i den første uken (7.8.2007-13.8.2007). Antall tabloidsider og prosent av arealet i hver avis.

Avis	Rasismevinkel		Normbruddvinkel		Skurk/offer-ramme		Sjåfør-ramme	
	Antall tabloidsider	Prosent av sjangerens areal	Antall tabloidsider	Prosent av sjangerens areal	Antall tabloidsider	Prosent av sjangerens areal	Antall tabloidsider	Prosent av sjangerens areal
Nyhet	4,5	14	13,5	42	17	53	1	3
Feature	–	–	–	–	–	–	–	–
Kommentarer	5	89	–	4	4,5	86	–	–
Debatt	2,5	64	1	26	3	76	–	3
Annet	–	56	–	44	–	19	–	–
Totalt	12	28	14,5	36	24,5	59	1	3

Dagbladets Marie Simonsen var en av dem som ikke sparte på kruttet. I kommentaren «Skrekk og avsky» skriver hun: «Tragedien i Sofienbergparken sjokkerte tilskuerne og de aller fleste nordmenn, fordi vi plutselig ble konfrontert med noe vi ikke ønsker å se. Det var rasismens stygge og ubarmhjertige konsekvens» (Dagbladet 11. august 2007b). Heller ikke VGs Ole Kristian Strøm nølte med å beskyldte ambulansesjåførene for å handle rasistisk. I kommentaren «Den skjulte rasismen» skriver han at han «tviler dessverre sterkt på om Ali Farah hadde blitt behandlet på samme måte dersom han var hvit». Strøm «tror dessverre diskriminering er noe så ille som et felles norsk problem», han «tror Abid Q. Raja har helt rett når han sier at episoden i Sofienbergparken er nok et eksempel på institusjonell diskriminering» og han «tror at vi i Norge må få øynene opp for rasisme, som er et stort problem for veldig mange» (VG 9. august 2007a). Også Dagsavisens faste kommentator, Anders Heger, fokuserer på rasisme i «Lyden av noe som rakner»: «Alle veit det. Det er prosedyrene for 'dem' som ble fulgt. Det var medisinske vurderinger for 'dem' som var tilstrekkelige» (Dagsavisen 12. august 2007a). Samme dag fastslår Dagsavisen på lederplass: «Dette hadde aldri skjedd med en hvit mann som var blitt slått ned i Frognerparken» (Dagsavisen 12. august 2007b). Dette likner til forveksling på SV-leder Kristin Halvorsens uttalelse om

hendelsen (jf. kapittel 1), og Dagsavisen gjør den altså her til sin egen. Dagbladets Trude Ringheim legger heller ikke mye imellom i kommentaren «Hvem er svinet her?»: «Ambulansenekten i Sofienbergparken kan vanskelig oppfattes som noe annet enn et holdningsproblem. Ali er svart. Og mann. Han er norsksomalier. Hadde en hvit, norsk mann blitt slått i asfalten, er jeg ganske overbevist om at han hadde fått hjelp» (Dagbladet 9. august 2007a).

Også Aftenpostens valg om å sette en kronikk av forfatter Anne Holt på trykk, i tillegg til å fronte denne på forsiden av avisen denne dagen, var med på å etablere tolkningsrammene i iscenesettelsen. I kronikken går Holt langt i å beskyldte ambulansesjåførene for rasistisk oppførsel («rasismen har slått endelig rot» og «ambulansefolkene så en svarting med piss i buksen»), men forfatteren retter likevel mest skyts mot uttalelsene fra ledelsen ved Ullevål: «... for ti, tyve eller tredve år siden ville ikke ledelsen for en svær tjenesteyter innenfor helsevesenet sluppet unna med å holde seg for ører og øyne og rope 'ingen rasisme, ingen rasisme'» (Aftenposten 10. august 2007).

Det som kjennetegner disse kommentarene er at de er usedvanlig hardtslående når det gjelder «skyldspørsmålet», og det bare få dager etter hendelsen – og uten at ambulansesjåførene har fortalt sin versjon. Denne ensidige fremstillingen av ambulanseskandalen gjør at kommentatorene spilte en sentral rolle da tolkningsrammene for saken ble etablert. Dette er blant annet i tråd både med Sigurd Allern og Ester Pollacks tidligere nevnte påstand om at kommentatorene er de som mest aktivt tar i bruk sin definisjonsmakt (Allern 2001a:63, Allern og Pollack 2007). Også i Gunn Sara Enlis analyse av kommentarjournalistikken i Ramin-Osmundsen-saken er et av hovedpoengene at aviskommentatorene har en stadig mer opphøyd rolle som fortolkere av virkeligheten (Enli 2009:121-135).

5.11 Journalistenes aktørrolle i iscenesettelsen

Men selv om formuleringene på nyhetsplass ikke var like sterke som i de ovennevnte kommentarene, innehar også nyhetsjournalister en ikke ubetydelig definisjonsmakt. Som nevnt i kapittel 2 er imidlertid ikke dette et perspektiv som umiddelbart deles av de som befinner seg innenfor pressens rekke. Flere av informantene i denne studien åpner imidlertid opp for at pressen kan inneha en aktørrolle i deknningen av en skandale. Alexandra Beverfjord, tidligere redaksjonssjef i Dagbladet, sier følgende:

«Journalister bør alltid være bevisst på at de kan få en aktørrolle i deknningen av enkelte saker.»

Også Skjalg Engebø, tidligere redaksjonssjef i Aftenposten, er oppmerksom på aktørrollen:

«Journalister skal ikke være aktører – og må passe seg vel for å bli personlig engasjert i saken de dekker. Nettopp fordi de sitter på makten til hvordan saken skal fremstilles, er det svært viktig å få frem alle sider.»

Trine Kjus, tidligere nyhetsredaktør i Dagsavisen, er mer skeptisk til påstanden om journalistenes aktørmakt:

«Hele denne saken byr på et voldsomt drama, og det er veldig lett å beskyldre pressen for å ha lagt til ekstra dramaturgi. Jeg stiller meg litt undrende til en sånn påstand, egentlig. Den antyder at vi planlegger dekningen vår med en tanke om at vi skal by på en slags 'forestilling' med et dramaturgisk forløp, noe som igjen antyder at vi konstruerer historier som ikke er helt sanne, og holder andre historier tilbake. Slik er ikke den journalistiske hverdagen.»

Her er Kjus inne på det som ser ut til å være en vanlig misforståelse mellom medieansatte og medieforskere. Men det er altså ikke medievitenskapens påstand at journalistene *planlegger* hele forløpet i en skandale, eller at konsekvensene av journalistikken på noen måte er bestemt på forhånd (Allern 2001a:64). Problemet oppstår når journalistikken fremstår som en objektiv sannhet (som ikke er fortolket) og når journalistene ikke er seg bevisst sin egen definisjonsmakt. Ellen Limstrand, nyhetsleder i VG, sier følgende om aktørrollen:

«VG anser seg definitivt ikke som en aktør i dekningen av skandaler. Vi er opptatt av å få frem sannheten – og fortelle hva som faktisk skjer/skjedde. Vi går inn i enhver sak med en objektiv holdning, noe vi også gjorde i Ali Farah-saken.»

VGs andre nyhetsleder, Øystein Milli, mener journalistene er bevisste på *ikke* å bli aktører:

«Hvor kommer denne påstanden fra? Vi er i hvert fall svært bevisst på ikke å bli en aktør, men beholde profesjonell avstand. VG-journalistenes både generelle makt og dramaturgiske makt reguleres blant annet gjennom Vær Varsom-plakaten, VGs eget etiske regelverk, daglige møter hvor både saker som har stått på trykk evalueres og 'nye' saker diskuteres.»

Også Ola Bernhus, tidligere nyhetsredaktør i Aftenposten, legger vekt på at journalistene ikke ønsker å ha noen aktørrolle, men at det likevel kan være et resultat:

«Slik jeg kjenner dette yrket og dets utøvere, reiser ikke reportere og fotografer til et åsted i den bevisste hensikt å være aktør. Men virkningen blir gjerne slik.»

5.12 «En førsteklases historie»

Et viktig poeng i denne studien er at imidlertid at pressen *har* en aktørrolle, men at denne makten begrenses av institusjonelle faktorer og eksterne aktører (kilder). I dette avsnittet vil jeg derfor drøfte hvordan disse kontekstuelle faktorene kan ha begrenset medienes makt til å etablere tolkningsrammene for dramaet i Sofienbergparken.

Var det nyhetsverdiene som iscenesatte ambulanseskandalen?

To hvite menn lar være å ta med seg en norsksomalier i ambulansen. Normbruddet er åpenbart og det er en lite kontroversiell moral (antirasisme) å formidle. Hendelsen er i tillegg dokumentert både i form av video, bilder, politiets egen logg og ambulansetjenestens lydlogg. Sjefredaktør i Aftenposten, Hilde Haugsgjerd, forteller om den perfekte historien i kommentaren «Lærdommer fra parken» i november 2008:

«For mediene er et rasistisk overgrep fra to ambulansesjåfører mot et voldsoffer en førsteklasses historie. Vi ønsker å fylle et samfunnsoppdrag og liker oss når journalistikken tjener den gode hensikt. Når dramatikk og fiendebilder setter en spiss på historien og en vesentlig konflikt avdekkes, er mediedramaturgien perfekt» (Aftenposten 24. november 2008).

Også informantene i denne studien peker på vesentligheten i episoden som en årsak til at den fikk så mye spalteplass. Ola Bernhus i Aftenposten er en av dem:

«Spørsmålet om rasisme var det som var betent i denne saken. At helsepersonell kan ha feilvurdert, er noe som man innser kan skje. Det kan skje hvor som helst ellers også, mennesker gjør feil. En slik menneskelig feil kan være pikant nok, men som journalistisk tema mener jeg det har begrenset verdi. Mer interessant er det dersom denne feilen avslører systemsvikt (som var mulig her) eller holdningssvikt (som også var mulig her).»

Bernhus' argumenter for hvorfor rasismespørsmålet fikk en så sentral rolle i dekningen av ambulanseskandalen illustrerer nettopp at de institusjonelle nyhetsverdiene spiller en rolle for hvordan journalistikken utformes: Det var det *vesentlige* og *sensasjonelle* (systemsvikt) ved skandalen som gjorde den interessant. Også Trine Kjus i Dagsavisen mener de journalistiske valgene ble gjort med nyhetsverdiene som rettesnor:

«Stort sett dreier det seg om enkle nyhetskriterier: Hva skjedde, hvorfor, hvem gjorde hva, hvem har eventuelt gjort noe kritikkverdigg her og hva blir konsekvensene?»

Når de journalistiske valgene blir begrunnet med nyhetsinstitusjonens kriterier for hva som skal regnes som god journalistikk, kan det virke som om redaksjonene ikke har tatt valg, men at de følger en journalistisk logikk der de dekker virkeligheten basert på allmenne og objektive kriterier – kriterier som er institusjonelle og dermed nærmest udiskutable («det som sitter i veggene») (Brian McNair 1998). Men selv om landets redaksjoner i stor grad navigerer etter de samme kriteriene for hva som er nyheter, betyr ikke det at nyhetsjournalistikken ikke er basert på subjektive vurderinger. Kriteriene for hva som er en god nyhet skifter gjerne fra redaksjon til redaksjon, i tillegg til at de gjerne endres over tid (Allern 2001c:55-56).

I iscenesettelsen av ambulanseskandalen ser det ut til at det var nyhetsverdiene vesentlighet og sensasjon som i stor grad dannet grunnlaget for de journalistiske prioriteringene. Det virker også sannsynlig at de journalistiske valgene ble tatt på bakgrunn av verdiene *identifikasjon* (med Farah) og *konflikt* (mellom Farah/Nordberg og ambulansesjåførene). Disse kriteriene harmonerer bra med skandalejournalistikkens tendens til å ramme inn hendelser som episodiske, slik det i stor grad også ble gjort med ambulanseskandalen. Disse prioriteringene ser imidlertid ut til å ha skubbet vekk andre, mer tematiske beskrivelser av virkeligheten (mer om hva dramaturgien ikke ga plass til i kapittel 7). I boken *Power of the News* skriver imidlertid sosiolog Michael Schudson at mediene har en tendens til å rangere nyhetsverdier under kommersielle verdier, og at bekymringen over en «showbizification» av nyhetene derfor er høyst reell (1995:4-6). Det er derfor naturlig å se den utstrakte bruken av episodiske medierammer i iscenesettelsen av ambulanseskandalen som et uttrykk for en slik redaksjonell markedsstrategi, og ikke bare som et resultat av de journalistiske kriteriene innenfor nyhetsinstitusjonen.

Tolkningsrammene i dekningen av ambulanseskandalen kan også ha blitt påvirket av andre eksterne faktorer. I den offentlige utredningen «Et ansvarlig politi» peker Sigurd Allern og Ester Pollack på et vesentlig moment ved etableringen av tolkningsrammer; saken som står i fokus lenkes alltid til beslektede saker, for eksempel dukket det opp andre saker om politivold i dekningen av Obiora-saken (NOU 2009:166). Slike paralleller er med på å styrke den tolkningsrammen som allerede er i ferd med å bli etablert, både fordi dimensjonene av den enkelte skandalen blir enda større enn den var i utgangspunktet, men også fordi de ulike enkelthendelsene knyttes sammen og danner et mønster (ibid). Dette så vi også eksempler på i ambulanseskandalen, der avisene refererte til andre hendelser der ambulansetjenesten hadde feilet, i tillegg til at nye episoder av svikt i rutinene plutselig ble nyhetsverdige, som for eksempel Dagsavisens sak om en 70-åring som måtte vente på ambulansen i flere timer (Dagsavisen 12. august 2007c).

Var det kildene som iscenesatte ambulanseskandalen?

I en mediert skandale foregår det en kontinuerlig kamp mellom aktørene på mediescenen om hvem som skal ha kontrollen over tolkningsrammene (jf. kapittel 2.7). Særlig er mektige kilder og samfunnsaktører, som politiske partier og store bedrifter, interessert i å påvirke hva det skal snakkes om – og hvilke meninger publikum skal ha om en sak. Hvem forhandlet med journalistene om makten til å definere hva som var problemet i ambulanseskandalen?

Det er særlig ett element ved dekningen av ambulanseskandalen som nevnes eksplisitt av absolutt alle informantene i denne studien: Påvirkningen fra vitnene i Sofienbergparken.

Informantene peker gjerne på to forhold ved denne påvirkningen: Vitnenes sterke overbevisning om at ambulansesjåførenes handling var rasistisk motivert og konflikten mellom vitnenes og politiets/ambulansetjenestens beskrivelser av virkeligheten. Trine Kjus i Dagsavisen sier følgende om valgene hun sto overfor i dagene etter episoden:

«Jeg husker godt at jeg fikk telefon fra kveldsvakta den kvelden det skjedde, og måtte ta stilling til hvor mye vi skulle skrive. Det var ikke lenge igjen til deadline og hendelsesforløpet var uklart. (...) Tipserne og vitnene i Sofienbergparken var overbevist om at dette var rasisme, men det var en vanskelig avveining i forhold til hvor langt vi kunne gå i den første artikkelen. (...) Jeg synes selv det til tider var vanskelig å avgjøre hvilket spor vi skulle følge: Hadde vi med en systemkritikk å gjøre? Hadde ambulansetjenesten en ukultur i forhold til rasisme? Eller dreide dette seg om to ambulansesjåførere med rasistiske holdninger? Eller rett og slett to som hadde tabbet seg ut på jobben – uten at det nødvendigvis gjorde dem til rasister? I begynnelsen var det også uklart hva som faktisk hadde skjedd. Vitnene i Sofienbergparken ga et annet bilde enn det politiet og ambulansetjenesten gjorde.»

Dagbladets Alexandra Beverfjord beskriver pågangen fra vitnene som sterk:

«Dagbladets journalister snakket med rundt et tjuetalls vitner fra Sofienbergparken. Mange av dem tok kontakt uavhengig av hverandre for å fortelle om hendelsen, og de var opprørte. Flere av disse kom ikke på trykk fordi de fortalte den samme historien som Dagbladet allerede hadde formidlet: Ali Farah var blitt slått ned, og vitnene mente det var opplagt at han trengte øyeblikkelig hjelp.»

Ellen Limstrand i VG legger vekt på at Kohinoor Nordberg, Farahs venner og andre vitner var førstehåndskilder, og dermed en naturlig kilde til informasjon om hendelsen:

«I tillegg skrev vi at vitner på stedet mente det kunne være rasistisk begrunnet at Ali ikke fikk den øyeblikkelige hjelpen han hadde krav på – og at ambulansesjåførene nektet å ta ham med. Det er naturlig at vi snakker med de som er nærmest historien; i dette tilfellet Ali Farahs kjæreste, deres venner og tilfeldig forbipasserende som så hva som skjedde. De er i dette tilfellet primærkilder og det er naturlig å la dem skildre hendelsesforløpet. Vi forsøkte også, selvsagt, fra første stund å få kommentar fra de berørte ambulansesjåførene og fra deres overordnede, men ambulansesepersonene ønsket ikke å kommentere saken.»

Men det var ikke bare vitnene som var ivrige etter å uttale seg til pressen. Som beskrevet i kapittel 1 gikk det ikke lang tid før politikere og statsråder meldte seg på «talelisten». Skjalg Engebø i Aftenposten nevner særlig Kristin Halvorsens uttalelse:

«Rasisme ble raskt den dominerende vinkelen, ikke minst fordi en rekke fremtredende personer, blant annet statsråd Kristin Halvorsen, stemplet hendelsen som dette.»

SV-lederen var imidlertid ikke den eneste politikeren som satte episoden i sammenheng med rasisme. VG refererte SV-politiker Akhtar Chaudhrys krav om å få svar på om «rasisme er satt i system i det offentlige», et krav som fikk støtte fra likestillings- og diskrimineringsombud Beate Gangås (VG 9. august 2007d). I Dagsavisen mente både Ap-politikerne Yousuf

Gilani og Saera Khan at det eksisterer en systematisk forskjellsbehandling i samfunnet, mens Høyre-politiker Afshan Rafiq presiserte at det er viktig ikke å generalisere (Dagsavisen 9. august 2007). I Dagbladet mente helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad at «det er totalt uakseptabelt» at Farah ikke fikk hjelp, og arbeids- og inkluderingsminister Bjarne Håkon Hanssen varslet en «omfattende gransking av offentlige etater for å se om offentlig rasisme er et problem» (Dagbladet 10. august 2007b). Til tross for at politikere kun var hovedkilde i 5% av «kildearealet» denne uken, bidro disse aktørene til å definere rasisme som problemet i ambulanseskandale. I praksis konstrueres gjerne medienes tolkningsrammer gjennom journalistenes dialoger med slike institusjonelle elitekilder (Allern 2001d:299). Ola Bernhus i Aftenposten er inne på denne mekanismen:

«Bare ved å referere statsråd Halvorsens karakteristikkk av hendelsen driver mediene saken i en bestemt retning. Men er det statsråden eller mediene som er aktøren?»

En tredje aktør som gjerne ville være med og kjempe om definisjonsmakten denne uken var ambulansesjåførenes arbeidsgiver. Mens Ali Farah lå i koma på sykehuset uttalte vitner, Kohinoor Nordberg og politikere seg kritisk i forhold til sjåførenes opptreden. Ambulansesjåførene hadde munnkurv. Ullevål hadde taushetsplikt om detaljene i saken. I en slik situasjon var det ingen tvil om at Ullevål ble nødt til å foreta seg noe. I tillegg til å holde en pressekonferanse og å sende ut flere pressemeldinger i løpet av den første uken, forsøkte de også å *omdefinere* de tolkningsrammene som var i ferd med å bli etablert, blant annet gjennom å hevde at Farah «fikk tilfredsstillende medisinsk vurdering på stedet». Etter kort tid ble Ullevål imidlertid mer eller mindre tvunget til å gjøre retrett, særlig da det begynte å gå politikk i saken, og de erkjente derfor at det ble gjort feilvurderinger i parken.

5.13 Oppsummering: Iscenesettelsen av ambulanseskandalen

I hvilken grad er hypotesen om pressens dramaturgiske makt gyldig for de fem avisenes iscenesettelse av ambulanseskandalen?

Etter episoden i Sofienbergparken var det i stor grad ambulansesjåførene som ble hengt ut som syndebukkene, mens Ali Farah ble tildelt helterollen. I 23% av dekningen ble sjåførenes handling stemplet som rasistisk motivert. Sjåførenes versjon av hendelsen ble i svært liten grad synliggjort av mediene, mens fokuset på det institusjonelle ansvaret for skandalen var noe større. Disse tolkningsrammene ble også styrket gjennom medienes bruk av bilder og kilder. Særlig hadde nok «Årets bilde 2007» en sterk påvirkning på etableringen av medierammene. Avisenes forsidehenvisninger ser imidlertid ikke ut til å ha spilt noen sentral rolle i iscenesettelsen av skandalen.

Det var særlig Dagsavisen, Dagbladet og VG som formidlet skurk/offer-rammen, og mye av denne journalistikken sto på nyhetsplass. Formuleringene i de redaksjonelle kommentarene (og i kronikken av Anne Holt) var så sterke at også de må kunne vurderes som rammesettende. Journalistenes individuelle definisjons- og premissmakt ble i noen grad redusert av de institusjonelle nyhetsverdiene og kildenes kritiske uttalelser om episoden. Denne makten kan for øvrig også ha blitt redusert av hvilke kilder som *ikke* sa noe (dette drøftes i kapittel 7), i tillegg til Ullevåls forsøk på å omdefinere den tolkningsrammen som var i ferd med å etablere seg. For å få en pekepinn på hvor sterk påvirkning de eksterne aktørene hadde på utformingen av journalistikken, kan Ekecrantz og Olssons spørsmål omformuleres (jf. kapittel 2): Hvilken forskjell gjorde *kildene* for journalistikken? Som vi har sett i dette kapitlet var vitnene i Sofienbergparken, Kohinoor Nordberg og politikerne relativt samstemte i sin kritikk av ambulansesjåførene. Dersom vi tenker oss at det ikke var noen vitner til hendelsen, at Nordberg skygget unna mediene og at politikerne var noe mildere i sine uttalelser: Hvordan ville da journalistikken om hendelsen sett ut?

Til tross for de kontekstuelle begrensningene på pressens makt, bør ikke journalistenes aktørrolle undervurderes. Det er uansett avisredaksjonene som til slutt velger hvilke vinkler, bilder, kilder og forsidehenvisninger som skal trykkes. Og – dersom man skal innta rollen som djevelens advokat i denne studien – hva skulle avisene egentlig gjort annerledes? Burde for eksempel rasismespørsmålet ikke blitt stilt i det hele tatt?

Selvsagt skulle det bli stilt. At avisene ikke skulle latt vitnene, Kohinoor Nordberg eller politikere få slippe til med sin kritikk i spaltene er utenkelig, og ville vært en svært uønsket redigering av virkeligheten. Ambulansesjåførenes opptreden var åpenbart kritikkverdig, og det var avisenes både rett og plikt å bruke spalteplass på eventuelle rasistiske holdninger i ambulansetjenesten eller på Ullevål universitetssykehus. Men det finnes et alternativ til den individorienterte hendelsesjournalistikken som preget avisenes dekning denne første uken: Nemlig å løfte kritikken opp på systemnivå – og bort fra den massive personkritikken. Altså fra en episodisk til en tematisk medieramme; fra individnivå til samfunnsnivå.

Det er når dimensjonene av en slik individuell kritikk kommer ut av proporsjoner, at det begynner å bli skummelt. Om dekningen av denne saken utviklet seg til å bli en såkalt heksejakt, der alle avisene «jaget» i flokk, vil bli drøftet i det neste kapitlet. Dersom det viser seg at dekningen av ambulanseskandalen tok form av et mediedrev, blir det med ett alvorlig hvilke virkelighetsbeskrivelser avisenes synliggjør – og hvilke de neglisjerer.

KAPITTEL 6: NÅR AVISENE ROPER I KOR – OG KILDENE STEMMER I?

I dette kapitlet er det hypotesen om medienes tendens til å gå i flokk i dekningen av ambulanseskandalen som skal undersøkes: *«Når skandalen og tolkningsrammen for den er lansert, vil et stort antall redaksjoner delta i nyhetsløpet og følge samme spor, samt gjensidig bekrefte hverandre. Både nyheter og meninger resirkuleres. Ingen tar ansvar for proporsjonene. Dekningen fremstår som et mediedrev der journalistflokken jager byttet.»*

Utviklet dekningen av ambulanseskandalen seg til å bli et mediedrev, der fortellingen om ambulansesjåførenes skurkerolle og Ali Farahs helterolle var den virkelighetsbeskrivelsen som dominerte i avisene, og der det var rasisme som ble definert som problemet?

Også i dette kapitlet vil avisenes bruk av vinkler, tendens, bilder og kilder danne grunnlaget for en analyse av medienes tolkningsrammer i ambulanseskandalen, men nå er det hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) og avisenes flokktendenser som skal undersøkes. Ble tolkningsrammene fra iscenesettelsen endret, eller var etableringen av dem så sterk at de ble bevart gjennom hele den første tidsfasen, og kanskje også etter A-magasinet intervju med Erik Schjenken 3. oktober 2008 (andre tidsfase)?⁷⁷ Dekket alle avisene skandalen innenfor de samme tolkningsrammene eller var det noen av avisene som utmerket seg med valg av andre vinkler, tendenser, bilder og kilder? Hva med dekningen innenfor de ulike journalistiske sjangrene? Til slutt i kapitlet vil avisenes flokktendenser i dekningen av ambulanseskandalen bli drøftet; både i lys av studiens analyser og informantenes meninger.

6.1 Rasisme ble definert som problemet i ambulanseskandalen

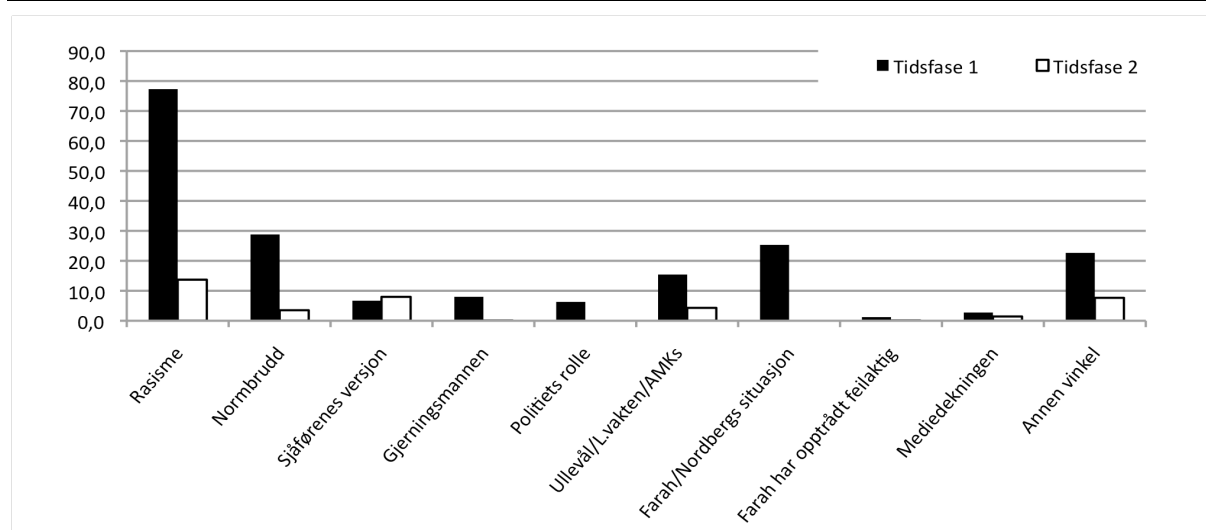
Diagram 6.1 levner liten tvil om hva som ble definert som problemet i ambulanseskandalen. I hele 39% av arealet i det knappe halvannet året analyseperioden strekker seg over, ble skandalen knyttet til rasisme. Denne vinklingen dekket dermed totalt 91 tabloidsider.⁷⁸ Ikke bare preget denne vinkelen store deler av dekningen, men det er også langt ned til neste kategori på listen. Den nest mest brukte vinkelen var ambulansesjåførenes brudd på normen om å hjelpe, en vinkel som ble brukt i 14% av arealet. To andre vinkler som er verdt

⁷⁷ I dette kapitlet vil analysene basere seg på avisenes dekning i *alle* sjangrene i *hele* analyseperioden (f.o.m. 7. august 2007 t.o.m. 31. desember 2008, iscenesettelsen er altså inkludert), fordi det er avisenes samlede dekning som vil gi et best bilde av avisenes flokktendenser. Datamaterialet utgjør 506 artikler, som til sammen dekket 234 tabloidsider (209 904 cm²). Når det er hensiktsmessig vil tallene bli fordelt på de to tidsfasene (blant annet i diagrammene), slik at forskjellene mellom de to fasene kommer tydeligere frem. Når ikke annet er angitt vil alle prosentandelene i dette kapitlet være andelen av det redaksjonelle arealet (ikke av antall artikler).

⁷⁸ 51% av arealet med rasismevinkel er kodet med ambulanseskandalen som bitema (i svært mange tilfeller dreier dette seg om artikler som inneholder rasismedebatt, og der ambulanseskandalen i større eller mindre grad blir nevnt i forbindelse med denne debatten).

å legge merke til er fokuset på Farah og Nordbergs situasjon (11%) og fokuset på rollen til Ullevål/Legevakten/AMK (9%). Blant de aller minst brukte vinklene finner vi «sjåførenes versjon av saken» (6%), «politiets rolle» (3%) og «Ali Farah har opptrådt feilaktig» (1%).⁷⁹

Diagram 6.1 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) etter vinkel i tidsfase 1 og 2. Antall tabloidsider (N=234).

Hvilke forskjeller finnes mellom de to tidsfasene når det gjelder avisenes vinklinger?

Statistikken forteller at rasismevinkelen ble prioritert høyt også etter 3. oktober 2008; mens 40% av arealet i den første tidsfasen var vinklet på rasisme, var 36% av arealet i den andre tidsfasen vinklet slik. Prioriteringen av vinkelen «sjåførenes versjon» endret seg imidlertid drastisk; andelen som var vinklet slik økte fra 3% i den første tidsfasen til 20% i den andre.

6.2 Avisene brukte 100 sider på kritikk av ambulansesjåførene

Oversikten over om artiklene var vinklet positivt, negativt eller nøytralt i forhold til ambulansesjåførenes handling i Sofienbergparken, viser at 43% av dekningen hadde en kritisk vinkling, noe som tilsvarer 100 tabloidsider. Til sammenlikning var 8% vinklet positivt, og det betyr at støtte- og sympatierklæringer til sjåførene preget 19 tabloidsider i løpet av knapt halvannet år. Nesten dobbelt så mye plass, 35 tabloidsider, ble brukt på journalistikk der sjåførenes handling ble omtalt i nøytrale ordelag, mens 80 tabloidsider handlet om helt andre ting enn ambulansesjåførenes opptreden i parken.⁸⁰

⁷⁹ Oversikt over antall artikler med de ulike vinklene (tall for hele analyseperioden): Rasisme (185), normbrudd (93), sjåførenes versjon (27), gjerningsmannen (29), politiets rolle (15), Ullevål/L.vakten/AMKs rolle (48), Ali/Kohinoors situasjon (33), Ali har opptrådt feilaktig (3), mediedekningen (15) og annen vinkel (58).

⁸⁰ Oversikt over antall artikler med de ulike tendensene: Negativ tendens (209), positiv tendens (58), nøytral tendens (83) og ikke tatt stilling (156).

Diagram 6.2 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) etter tendens i tidsfase 1 og 2. Antall tabloidsider (N=234).

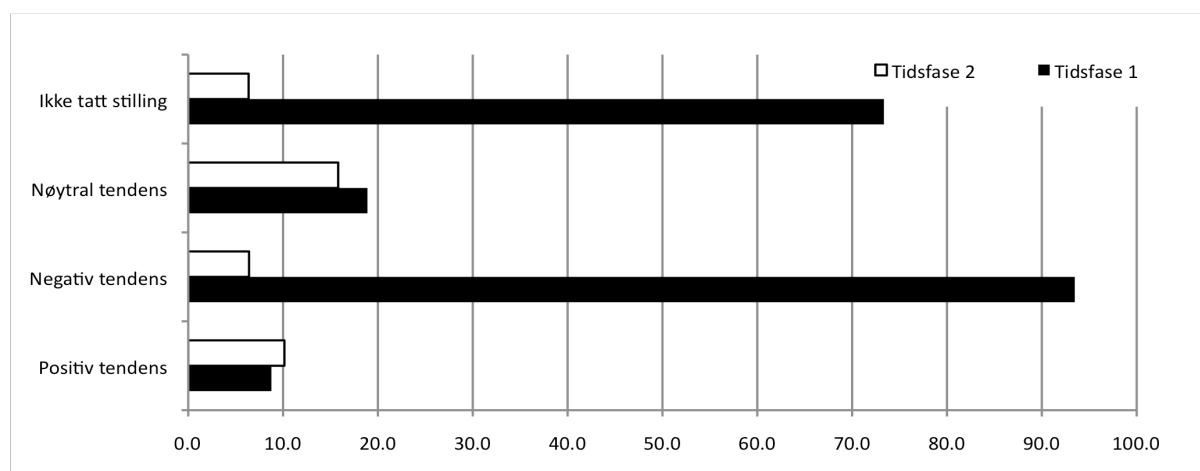

Diagram 6.2 viser at A-magasinet intervju med Erik Schjenken ser ut til å ha hatt en stor påvirkning på dekningen av ambulanseskandalen. Mens 48% av arealet i den første tidsfasen var vinklet negativt, hadde denne andelen sunket til 17% etter intervjuet. Motsatt utvikling gjelder for dekningen med positiv vinkling; andelen økte fra 5% til 26%.

6.3 «Årets bilde 2007» illustrerte ambulanseskandalen

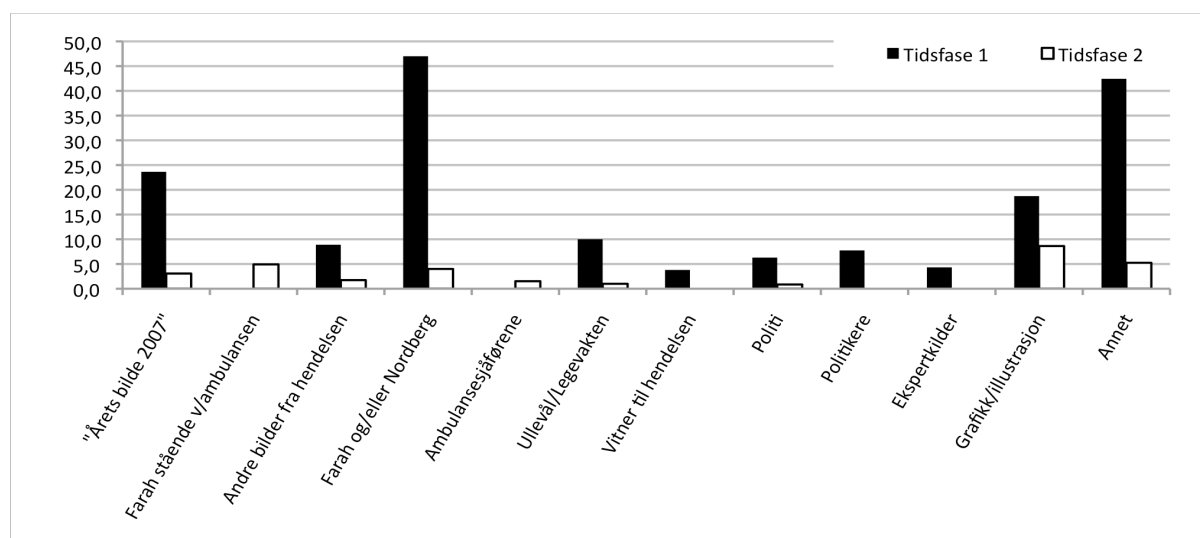
Caroline Drefvelin fryste øyeblikket da Ali Farah lå blodig på bakken i Sofienbergparken, omkranset av politi, vitner og en illsint samboer. Bildet var – som vi så i forrige kapittel – det mest brukte bildet i iscenesettelsen. Men var det dette bildet som dominerte den totale dekningen? Diagram 6.3 viser at «Årets bilde 2007» var det *nest* mest brukte bildet disse 17 månedene (13% av «bildearealet»⁸¹).⁸² Men det var likevel ikke «Årets bilde 2007» som i størst grad fikk prege dekningen av skandalen. Den kvantitative kodingen viser at bilder av Ali Farah og/eller Kohinoor Nordberg preget en langt større andel av dekningen (25% av «bildearealet»). Til sammenlikning brukte avisene nesten ikke bilder av verken Erik Schjenken eller Espen Smith. Den beskjedne bruken av bilder av ambulansesjåførene må naturligvis sees i sammenheng med anonymiseringen av dem – som varte helt frem til 3. oktober 2008, i tillegg til at artikler om sjåførene etter denne datoen ofte ble illustrert med bilder fra parken eller bilder av Schjenken sammen med Farah (disse ble kodet i kategorien

⁸¹ Prosentandelene for verdiene på variabelen hovedbilde er regnet ut fra det totale arealet til 285 artikler (og ikke 506, som er det samlede antallet artikler om ambulanseskandalen i de fem avisene i hele analyseperioden), fordi alle artikler uten bilder (210 artikler) og artikler der det ikke var mulig å avgjøre hva som var hovedbilde og støttebilde (11 artikler) er utelatt (jf. forklaring i kap.5). «Bildearealet» er derfor 182 760 cm², noe som tilsvarer 203 tabloidsider.

⁸² Dette er riktignok noe sjeldnere enn bilder i kategorien «grafikk/illustrasjon», som var hovedbilde i 47 artikler. Det preget også et mindre areal enn bilder i kategorien «annet» (24% av «bildearealet»). Men siden disse bildekategoriene er en samling av mange ulike bilder, virker det rimelig å anta at «Årets bilde 2007» var det nest mest brukte fotomotivet i hele analyseperioden.

«annet»). Diagrammet viser også at bildet av Farah der han står oppreist ved siden av ambulansen overhodet ikke ble brukt *før* A-magasinet's intervju (mer om dette i kapittel 7).

Diagram 6.3 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) etter hovedbilde i tidsfase 1 og 2. Antall tabloidsider (N=203).

Når det gjelder analysen av støttebilder viser kodingen at slike bilder kun ble brukt i 63 av de 506 artiklene i analyseperioden.⁸³ 26 av disse støttebildene tilhører kategoriene «grafikk eller illustrasjon» og «annet». Blant de resterende 37 støttebildene er det «Årets bilde 2007» og bilder av Nordberg og/eller Farah som dominerer (samme resultat som for hovedbilder).

6.4 Farah og Nordberg fikk uttale seg aller oftest

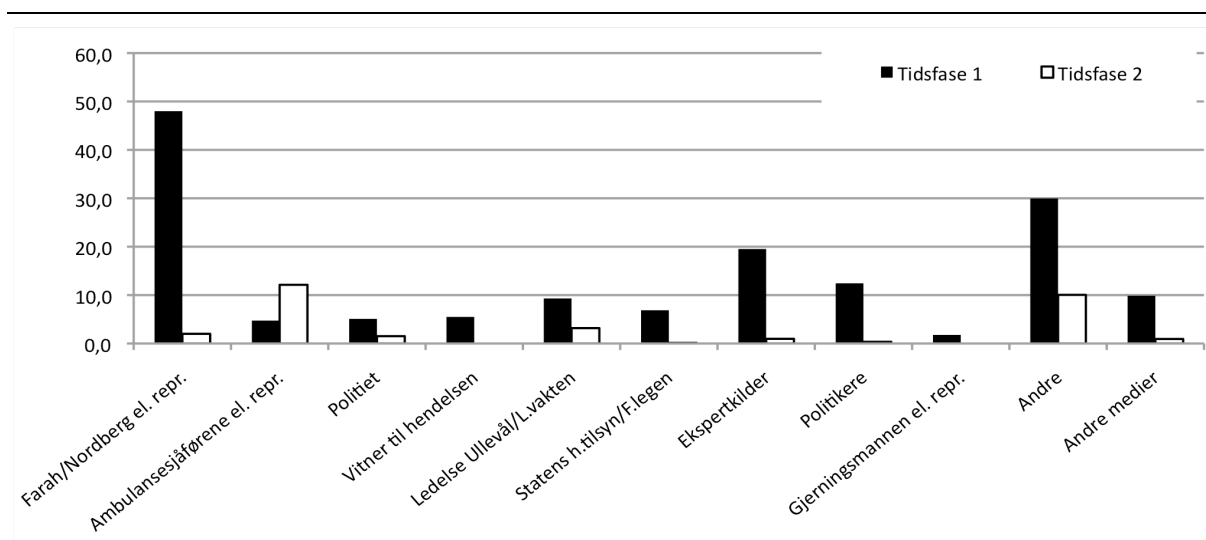
Hvem fikk si mest om ambulanseskandalen? Diagram 6.4 levner liten tvil om hvem som i størst grad fikk definere hva som var problemet i skandalen gjennom sine uttalelser; Ali Farah og/eller Kohinoor Nordberg var hovedkilde i 27% av «kildearealet»⁸⁴. Det er langt ned til de to neste kildekategoriene på listen;⁸⁵ der finner vi først ekspertkildene (11%) og deretter ambulansesjåførene (9%). Blant kildene som avisene aller sjeldnest brukte som hovedkilde finner vi vitnene i Sofienbergparken (3%). Det ser altså ut til at vitnenes påvirkning på innrammingen av skandalen har avtatt i tiden etter iscenesettelsen.

⁸³ 16 av disse artiklene tilhører imidlertid kategorien «ikke mulig å avgjøre hva som er hovedbilde eller støttebilde».

⁸⁴ Prosentandelene for verdiene på variabelen hovedkilde er regnet ut fra det totale arealet til 321 artikler (og ikke 506, som er det samlede antallet artikler om ambulanseskandalen i de fem avisene i hele analyseperioden), fordi hovedkilde ikke ble kodet for sjangeren «debattartikler, leserbrev og kronikker». «Kildearealet» utgjør 166 046 cm², noe som tilsvarer i underkant av 185 tabloidsider

⁸⁵ Tallene for kildekategorien «andre kilder» er imidlertid like høye som for kildekategorien «Ali Farah eller Kohinoor Nordberg»: Avisene brukte andre kilder i 22% av «kildearealet» (i 53 artikler).

Diagram 6.4 Dekning av ambulanseskandalen i fem aviser i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008) etter hovedkilde i tidsfase 1 og 2. Antall tabloidsider (N=185).

Mens ambulansesjåførene bare var hovedkilde i 2% av avisenes dekning før A-magasinet intervju med Schjenken, var de plutselig den viktigste kilden i 31% av dekningen etter intervjuet. Motsatt utvikling gjelder for Farah og Nordberg; de var hovedkilde i 25% av arealet i den første tidsfasen, mens de bare var hovedkilde i 5% av arealet i den andre.

6.5 Hva ble frontet på forsiden?

Hvordan ble ambulanseskandalen rammet inn på forsiden av de fem avisene? En oversikt over antall forsidehenvisninger i hele analyseperioden viser at avisene skrev om skandalen på forsiden 64 ganger, hvorav 53 var mindre henvisninger og 11 var hovedoppslag. Som nevnt i kapittel 3 er det ikke henvisningenes vinkel som er kodet, men vinkelen i den tilhørende artikkelen. En slik oversikt viser at halvparten av henvisningene var vinklet på rasisme, men at det også ble skrevet om situasjonen til Farah og Nordberg og Ullevål, Legevakten og AMKs rolle i skandalen.

At det var rasismeaspektet som oftest var temaet i forsidehenvisningene stemmer godt overens med rasismevinkelens dominans i resten av datamaterialet (jf. kapittel 6.1). Den eneste vinkelen som ser ut til å ha vært brukt mye mer i artiklene enn på forsiden, er fokuset på normbruddet til ambulansesjåførene.

6.6 Gikk avisene i flokk i dekningen av ambulanseskandalen?

Generalsekretæren i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvold, har uttalt følgende om medienes dekning av ambulanseskandalen: «Det er ingen tvil om at medienes dekning etterlot et klart inntrykk av at de [ambulansesjåførene] var skyldige, og det er antagelig ikke

gått langt nok i å hente inn andre syn enn det dominerende» (Aftenposten 3. oktober 2008a). Har Kokkvold rett i sine antakelser om at mediene formidlet et så ensidig virkelighetsbilde i sin dekning av ambulanseskandalen, og at pressen gikk i flokk?

Oversikten over bruken av vinkler, kilder og bilder, i tillegg til tendensen i artiklene, gir en god pekepinn på hvordan de fem avisene dekket ambulanseskandalen. Det er særlig verdt å merke seg den høye andelen artikler med rasismevinkel (39%) og negativ tendens (43%). Men betyr dette at avisene «jaget» i flokk i dekningen av ambulanseskandalen? For å svare på dette spørsmålet er det nødvendig med en kikk på hva slags kontekst dekningen av ambulanseskandalen ble utformet i. Som beskrevet i forrige kapittel var det flere årsaker til at rasisme ble den dominerende vinklingen i iscenesettelsen, og mange av disse forklaringene gjelder også for dekningen i hele analyseperioden. Avisene var for eksempel på ingen måte alene om å etablere og definere rasisme som problemet; både vitnene, Kohinoor Nordberg og politikere gikk tidlig ut og beskyldte ambulansesjåførene for å være rasistiske. Det var rasisme som var stridsspørsmålet i denne saken, og det var også rasismebeskyldningene som var utgangspunktet for granskingene til både Fylkeslegen i Oslo, Statens helsetilsyn, Likestillings- og diskrimineringsombudet og Spesialenheten for politisaker – noe som i seg selv førte til at mye av avisenes dekning handlet om nettopp rasisme. Pressen var derfor i sin fulle rett til å rette søkelyset mot eventuelle rasistiske holdninger i ambulansetjenesten i Oslo. Ikke bare var det deres rett, men det var også deres plikt; kritisk journalistikk er en del av medienes samfunnsoppdrag. I Vær Varsom-plakaten er dette oppdraget definert slik (punkt 1.4): «Det er pressens rett å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold». Det faktum at mesteparten av journalistikken om ambulanseskandalen var vinklet på rasisme er derfor ikke noe umiddelbart grunnlag for å fastslå at avisene «jaget» i flokk.

Det eventuelle problemet med dekningen av ambulanseskandalen ligger heller i *hvordan* avisene skrev om rasisme, altså hvilke tolkningsrammer denne journalistikken formidlet – og hvilke virkelighetsbeskrivelser som ikke fikk spalteplass i det hele tatt.

Innenfor hvilke tolkningsrammer dekket avisene ambulanseskandalen?

Dersom vi bruker de samme kriteriene for hva som skal tolkes som en skurk/offre-ramme som i forrige kapittel, altså at artikler som har en negativ tendens og enten vinkelen rasisme, normbrudd og Ullevål/Legevakten/AMKs rolle, viser tallene at 37% av dekningen i hele analyseperioden var rammet inn i en virkelighetsbeskrivelse der Farah har rollen som

helten og ambulansesjåførene som syndebukkene. Denne skurk/offer-rammen dekket dermed 87 tabloidsider.⁸⁶ Den «motsatte» tolkningsrammen, der det er ambulansesjåførene som får fortelle sin versjon av historien eller der noen gir dem støtte, ble i forrige kapittel definert som en tolkningsramme som blir styrket når artiklene med vinklene rasisme, normbrudd og Ullevål/Legevakten/AMKs rolle har en positiv tendens og når artiklene vinkles på enten sjåførenes versjon av saken eller at Ali Farah opptrådte kritikkverdig (alle typer tendenser). Denne sjåførrammen ble styrket i 10% av dekningen (23 tabloidsider).

Styrket eller svekket bruken av kilder og bilder disse tolkningsrammene? Dersom vi bruker den samme tolkningen av hvilke typer bilder og kilder som bekrefter disse to virkelighetsbeskrivelsene som i forrige kapittel, betyr det at 45% av «bildearealet» og 30% av «kildearealet» styrket skurk/offer-rammen, mens 8% av «bildearealet» og 16% av «kildearealet» styrket sjåførrammen. Disse tallene ser dermed ut til å bekrefte nettopp det faktum at det var skurk/offer-rammen som dominerte i avisenes dekning av ambulanseskandalen, mens journalistikk som formidlet sjåførenes versjon av hendelsen fikk mye mindre plass (det var særlig vinkler og bilder med sjåførramme som ble nedprioritert).

Hva med de resterende 124 tabloidsidene; hvilke tolkninger av virkeligheten dominerte i denne dekningen? I forrige kapittel ble det identifisert tre andre tolkningsrammer i tillegg til skurk/offer- og sjåførrammen; en voldsramme, en ansvarsramme og en human-touch-ramme. Når hele analyseperioden sees under ett viser tallene at disse rammene ble styrket i henholdsvis 4%, 9%⁸⁷ og 11%⁸⁸ av arealet, noe som samlet tilsvarer 53 tabloidsider.⁸⁹ Vi ser altså at avisene i større grad rammet inn artiklene sine i en journalistikk som fremhever det emosjonelle og det menneskelige dramaet (human-touch-rammen), enn i en journalistikk som fokuserer på den angrepne parts versjon av saken (sjåførrammen).

De 80 tabloidsidene som da gjenstår, altså den dekningen som ikke styrker noen av disse fem tolkningsrammene, var i all hovedsak vinklet på rasisme⁹⁰ og «andre vinkler».⁹¹

⁸⁶ Ambulanseskandalen var hovedtema i 67% av arealet med skurk/offer-ramme.

⁸⁷ At det faktisk var fokus på ansvar i disse artiklene blir styrket av at representanter for Ullevål/Legevakten, Statens helsetilsyn, Fylkeslegen i Oslo og ekspertkilder var hovedkilde i 71% av arealet med denne tolkningsrammen.

⁸⁸ Noen av artiklene som er tolket som en styrking av human-touch-rammen kan ha hatt et mer faktaorientert fokus, for eksempel i artikler der det ble redegjort for Farahs helsetilstand. Tolkningen av denne vinkelen som en human-touch-ramme styrkes imidlertid av at Farah og/eller Nordberg er hovedkilde i 98% av dette arealet.

⁸⁹ Artikler med vinkelen «gjerningsmannen» styrker voldsrammen, vinkelen «Ullevål/Legevakten/AMKs rolle» styrker ansvarsrammen, og vinkelen «Farah/Nordbergs situasjon» styrker human-touch-rammen.

⁹⁰ De fleste artiklene med rasismevinkel er tolket som en styrking av enten skurk/offer-rammen eller sjåførrammen, men artikler der det ikke ble tatt stilling til sjåførenes handlinger eller der tendensen var nøytral er ikke regnet som en styrking av noen av medierammene og faller derfor i denne «restkategorien».

Denne oversikten gir imidlertid ikke tilstrekkelig informasjon for å kunne si noe om flokkdyrhypotesens gyldighet for dekningen av ambulanseskandalen. I hypotesen påstås det at redaksjonene vil følge samme spor, bekrefte hverandre og resirkulere både nyheter og meninger så snart tolkningsrammen for en skandale er lansert. I de neste avsnittene vil jeg derfor undersøke om disse tolkningsrammene var felles for alle avisene og hvilke(n) avis(er) som eventuelt gikk utenfor de opptråkkede «skandalestiene». Det er også nødvendig å finne ut hvorvidt bruken av tolkningsrammene endret seg i løpet av analyseperioden, i tillegg til å undersøke om både nyhetene, featureartiklene, kommentarene og debattartiklene om ambulanseskandalen formidlet de samme virkelighetsbildene.

Fulgte alle avisene i samme spor?

I *Skandalenes markeds plass* konkluderer Sigurd Allern og Ester Pollack med at det er liten tvil om at mediene kan oppfattes som en kollektiv jaktgruppe for dem som utsettes for oppmerksomheten, men at det er viktig å være oppmerksom på at det kan finnes variasjoner i de analyserte avisenes dekning, og at det er særlig viktig å åpne opp for muligheten for at mediene utenfor studien kan formidle andre tolkningsrammer, noe som for eksempel kan være tilfellet i regionale og lokale medier (Allern og Pollack 2009:199). I et intervju med Bergens Tidende uttalte Allern følgende om dekningen av Valla/Yssen-saken: «At mediene løper i flokk blir bekreftet i en rekke studier. Men det finnes også eksempler på at noen går på tvers. Det viser seg at aviser utenfor Oslo hadde flere nyanserte artikler i denne saken» (Bergens Tidende 16. mai 2009). Det er likevel et poeng at jo større publikum de analyserte avisene når ut til, jo sterkere blir flokktendensene. Det *er* forskjell på å bli kalt rasist på forsiden av VG og å bli kalt rasist på forsiden av Ytre Sogn avis⁹². Begge deler kan nok oppleves traumatisk for den det gjelder, men det er ingen tvil om at riksmediene har større gjennomslagskraft enn de lokale avisene (jf. kapittel 3). Selv om både andre papiraviser, nettjournalistikken og etermediene kan ha gått på tvers av dekningen til avisene i denne studien, er det uansett av stor betydning dersom både VG, Dagbladet, Dagsavisen, Aftenposten og Aften formidlet de samme tolkningene av ambulanseskandalen.

⁹¹ Dersom man summerer tallene for alle tolkningsrammene, får vi at disse til sammen dekker 163 tabloidsider, noe som betyr at det egentlig gjenstår bare 71 tabloidsider. Det riktige tallet er likevel 80, fordi artikler med positiv eller negativ tendens innenfor vinkelen «Ullevål/Legevakten/AMKs rolle» både er tolket som en styrking av skurk/offer-rammen eller sjåførrammen OG en styrking av ansvarsrammen (denne overlappingen utgjør 8-9 tabloidsider).

⁹² Ytre Sogn avis er en av Norges minste aviser (i opplagstall). Tall fra Mediebedriftenes landsforening viser at den i 2008 hadde et opplag på 1666 eksemplarer, mens VG hadde et opplag på 284 414 eksemplarer.

Derfor er det på sin plass å stille spørsmålet: I hvilke aviser kunne vi finne de ulike tolkningsrammene og vinklene?

Tabell 6.1 Fordeling av rasismevinkel, normbruddvinkel, skurk/offer-ramme og sjåførramme på avis i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008). Antall tabloidsider og prosent av arealet i hver avis.

Avis	Rasismevinkel		Normbruddvinkel		Skurk/offer-ramme		Sjåførramme	
	Antall tabloidsider	Andel av avisens eget areal	Antall tabloidsider	Andel av avisens eget areal	Antall tabloidsider	Andel av avisens eget areal	Antall tabloidsider	Andel av avisens eget areal
Dagbladet	22	31	10	13	28	38	6	8
VG	12	29	8	20	20	47	3	7
Dagsavisen	18	44	7	17	20	48	3	7
Aftenposten	30	48	6	10	12	20	10	16
Aften	9	51	2	10	7	43	1	5
Totalt	91	39	33	14	87	37	23	10

Det var altså i Dagbladet vi kunne finne flest tabloidsider med skurk/offer-ramme. Også Dagsavisen og VG brukte mye plass på denne tolkningsrammen, og det er interessant å se at de to avisene også følger hverandre når det gjelder plassen de brukte på den «motsatte» tolkningsrammen. Aftenposten var den av avisene i utvalget som brukte desidert lavest andel av sin egen dekning på skurk/offer-rammen og den absolutt høyeste andelen på sjåførrammen. Aftens prioriteringer likner til forveksling på VG og Dagsavisens dekning.

Tendensen er dermed ganske klar: Det meste av dekningen med skurk/offer-ramme var å finne i Dagbladet, VG og Dagsavisen, mens det meste av sjåførrammen var å finne i Aftenposten (og til dels i Dagbladet). Aftenposten skiller seg også ut når det gjelder prioriteringen av rasismevinkelen; hele 30 av de 90 tabloidsidene med denne vinkelen var å finne i denne avisen.⁹³ Også Dagbladet fokuserte mye på rasisme. Tabellen viser ellers at bruken av normbruddvinkelen fordelte seg relativt jevnt på avisene. Skiller Aftenposten seg ut også når det gjelder bruken av de tre andre tolkningsrammene? Kodingen viser at ansvars- og voldsrammen fordelte seg ganske likt på avisene,⁹⁴ men når det gjelder de 25 tabloidsidene med human-touch-ramme er tallenes tale relativt klar: 19 av disse var å finne i Dagbladet.

Selv om det i dette avsnittet har blitt påvist visse forskjeller i avisenes prioriteringer, ser det ut til at i alle fall fire av de fem avisene fulgte i de samme sporene i sin dekning av skandalen. Aftenpostens relativt høye prioritering av sjåførrammen (i forhold til de andre avisene), og

⁹³ Dette har sammenheng med den omfattende rasismedebatten som ble ført i Aftenposten våren 2008; 56% av avisens areal med denne vinkelen er debattartikler.

⁹⁴ Voldsrammen ble styrket i 3 tabloidsider i Dagbladet, 2 i VG, 2 i Dagsavisen og 1 i Aften. Ansvarsrammen ble styrket i 5 tabloidsider i Aftenposten, 5 i VG, 4 i Dagbladet og 4 i Dagsavisen.

tilsvarende nedprioritering av skurk/offer-rammen, gjør at avisen skiller seg ut som en avis som kan ha forsøkt å styre unna de mest brukte sporene i jakten på ambulanseskandalen.

Gikk avisene i flokk i hele perioden?

Flokkjakt har også sammenheng med proporsjonene i dekningen, og i denne studien er det hele 17 måneder som undersøkes. Preget disse virkelighetsbeskrivelsene avisenes dekning i hele denne perioden? Særlig viktig er det å undersøke hvilke tolkningsrammer som dominerte før og etter A-magasinet intervju med Erik Schjenken. I en anmeldelse av Schjenkens bok, *Jeg er ikke rasist*, skriver medieforsker Paul Bjerke følgende om:

«Ett år senere står Schjenken frem i media med sin versjon: Han gjorde en fatal, men menneskelig og forståelig vurderingsfeil. Men som følge av denne feilen ble han fullstendig urettmessig hengt ut som en slags riksrassist, mistet jobben og nesten samboeren og fikk alvorlige psykiske problemer. Dermed snus mediedramaturgien på hodet» (Morgenbladet 6. mars 2009).

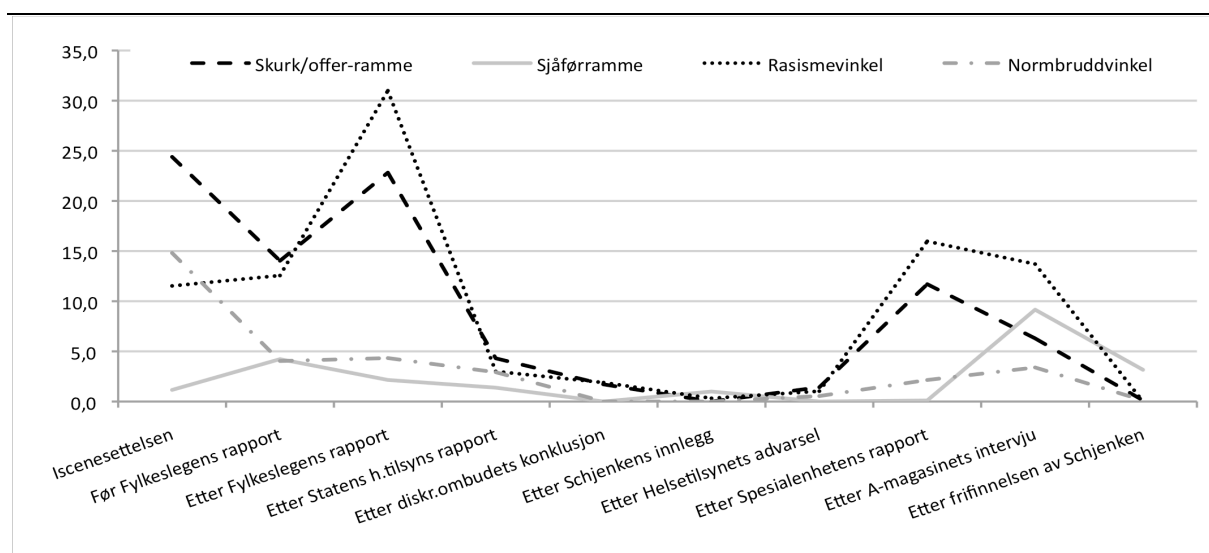
Det kan se ut til at mediene i over ett år hadde to skurker: Ambulansesjåførene Erik Schjenken og Espen Smith. Endret dette seg etter intervjuet i A-magasinet? Et blikk på hvordan bruken av tolkningsrammene fordelte seg på de to tidsfasene, viser at skurk/offer-rammen ble styrket i 41% av dekningen før intervjuet, mens denne andelen sank til 17% i perioden etterpå. Motsatt utvikling gjelder for sjåfør-rammen; andelen økte fra 5% til 32%. De tre andre tolkningsrammene fordeler seg heller ikke jevnt på de to fasene; så godt som all journalistikk med volds- og human-touch-ramme sto på trykk i den første tidsfasen, og det var også da mesteparten av dekningen som styrket ansvarsrammen var å finne på trykk.

Betyr dette at A-magasinet intervju med Erik Schjenken virket rammesettende på dekningen av ambulanseskandalen? Det er ingen tvil om at de journalistiske prioriteringene endret seg etter dette intervjuet, men det var likevel ikke slik at journalistikken med sjåfør-ramme tok helt overhånd i avisene: Mens sjåfør-rammen ble styrket i 10 tabloidsider før intervjuet i A-magasinet, ble den ikke styrket i mer enn 13 tabloidsider etter. Skurk/offer-rammen ble på sin side styrket i 80 tabloidsider før intervjuet, og i 7 tabloidsider etter. Den prosentvise endringen i styrkeforholdet mellom disse to tolkningsrammene forteller imidlertid at intervjuet i A-magasinet hadde en sterk innvirkning på hvordan avisene skrev om ambulanseskandalen; plutselig ble det produsert dobbelt så mye journalistikk som styrket sjåfør-rammen i forhold til hvor mye som styrket skurk/offer-rammen. Et eksempel på denne *ominnrømmingen* (jf. reframing i kapittel 2) er følgende utdrag fra en lederartikkel i Aften: «Hendelsen sparket i gang tidenes største norske rasismedebatt, og en svært følelsesladet diskusjon om eventuell rasisme i ambulansemiljøet» (14. oktober 2008). Kontrasten til en lederartikkel som sto på trykk et drøyt år tidligere, er stor: «Men det er

uansett riktig å slå ned på ethvert tilfelle der mennesker med minoritetsbakgrunn behandles annerledes enn etniske nordmenn» (Aften 9. august 2007).

En oversikt over hvordan dekningen utviklet seg i tiden etter noen utvalgte, potensielt rammesettende hendelser, kan også fortelle noe om flokktendensene i pressen.

Diagram 6.5 Utvikling av skurk/offer-rammen, sjåførrammen, rasismevinkelen og normbruddvinkelen etter utvalgte hendelser. Antall tabloidsider (N=234).

Det er særlig to ting ved denne fremstillingen det er verdt å trekke frem. For det første er det interessant å se hvordan fokuset på rasisme økte drastisk etter offentliggjøringen av Fylkeslegens rapport i slutten av august 2007. Konklusjonen i rapporten var at sjåførene handlet «klart diskriminerende», og at denne handlingen «kunne forstås med rasistiske overtoner» (Dagbladet 29. august 2007).⁹⁵ Om denne formuleringen («kunne forstås») har fylkeslege Petter Schou senere uttalt: «Vi beskyldte ikke ambulansesjåførene for å utøve rasisme. (...) Vi refererte til oppfattelsen fra dem som var der. Vi hang ikke den merkelappen på noen, det er det andre som har gjort» (Klassekampen 4. oktober 2008). Diagrammet viser at pressen likevel valgte å fokusere på rasisme – ofte innenfor skurk/offer-rammen.

Diagrammet illustrerer også et annet viktig forhold ved dekningen av ambulanseskandalen: At Erik Schjenkens debattinnlegg i Aftenposten i april 2008 *ikke* hadde en rammesettende funksjon. Informantene i denne studien fremhever fraværet av kommentarer fra ambulansesjåførene som et særlig problem i dekningen av denne saken, men det ser altså ikke ut til at den første offentliggjøringen av Schjenkens versjon vakte noe særlig interesse. Det måtte et stort intervju med ham i A-magasinet til for at tolkningsrammene skulle bli endret.

⁹⁵ Pressens iver etter å vinkle på rasisme kommer tydelig frem i en merknad nederst i denne artikkelen på Dagbladet.no: «Dagbladet presiserer: Tittelen på denne saken er endret i ettertid, fordi den første tittelen var en forenkling av det opprinnelige sitatet fra Helsestilsynet. Vi ser i ettertid at dette kunne være egnet til å misforstå».

Gikk avisene i flokk i alle sjangrene?

Alle tallene som har blitt presentert hittil i dette kapitlet viser hvordan dekningen av ambulanseskandalen artet seg innenfor *alle* de journalistiske sjangrene (både nyhet, feature, kommentarer og debattartikler). Dette gir en god indikasjon på avisenes flokktendenser i denne saken. Men det kan også gi et skjevt bilde av avisenes journalistikk, og særlig viktig er det å minne om at det ble ført en omfattende rasismedebatt i avisene i løpet av analyseperioden (spesielt i Aftenposten). I forrige kapittel så vi at kommentatorenes rolle i iscenesettelsen var sterk, og at de nesten utelukkende hadde fokus på rasisme den første uken – mens en langt mindre andel av nyhetsjournalistikken var vinklet slik. Hvordan ser denne fordelingen ut for hele analyseperioden?

Tabell 6.2 Fordeling av rasismevinkel, normbruddvinkel, skurk/offer-ramme og sjåførramme på sjanger i hele analyseperioden (7.8.2007-31.12.2008). Antall tabloidsider og prosent av arealet i hver sjanger.

Avis	Rasismevinkel		Normbruddvinkel		Skurk/offer-ramme		Sjåførramme	
	Antall tabloidsider	Andel av sjangerens areal	Antall tabloidsider	Andel av sjangerens areal	Antall tabloidsider	Andel av sjangerens areal	Antall tabloidsider	Andel av sjangerens areal
Nyhet	34	25	26	19	51	38	12	9
Feature	5	25	1	3	2	11	4	21
Kommentarer	18	67	2	7	12	44	2	6
Debatt	33	69	3	7	21	44	5	11
Annet	1	32	1	15	1	12	-	-
Totalt	91	39	33	14	87	37	23	10

Tabellen bekrefter antakelsen om at mange av artiklene med rasismevinkel nettopp var å finne på avisenes debattsider; det var omtrent nøyaktig like mye journalistikk med rasismevinkel på nyhetsplass som det var på debattsidene. Men også avisenes egne kommentatorer ivret etter å skrive om rasisme; så mye som 2/3 av alle kommentarer i var vinklet slik. Et annet interessant trekk ved denne sjangerfordelingen er den høye andelen feature- og debattartikler som styrket sjåførrammen. Vi ser også at nyhets- og kommentar-journalistene ikke var alene om å ramme inn skandalen i en skurk/offer-ramme; mye av denne dekningen var også å finne på debattsidene. Det ser altså ut til at flokktendensene i avisene også gjelder på tvers av sjangrene. Men når det gjelder de tre resterende tolknings-rammene var tendensen helt tydelig; så godt som all dekning med disse innrammingene var å finne på nyhetsplass – med unntak av noe human-touch-ramme i featuresjangeren.

6.7 Ble dekningen av ambulanseskandalen et mediedrev?

I kapittel 2 ble det redegjort for hvilke forutsetninger som bør ligge til grunn for at en dekning kan karakteriseres som et mediedrev. Var dekningen av ambulanseskandalen en

omfattende og kritisk rapportering med personfokuserte anklager, der flere dominerende redaksjoner brukte de samme perspektivene og der utgangen på saken var uvisst?

Som nevnt i forrige kapittel fantes det mange sider ved ambulanseskandalen avisene kunne rette søkelyset mot. Likevel var det bare én vinkling, én tolkningsramme, én type kilder og én type bilder som ser ut til å ha dominert dekningen:

- I 37% av dekningen ble sjåførene tildelt skurkerollen og Ali Farah helterollen (skurk/offer-ramme), mens bare 10% formidlet støtte til sjåførene (sjåfør-ramme).
- Det var rasisme som ble definert som problemet (39% av dekningen).
- Nesten halvparten av dekningen var vinklet negativt i forhold til ambulansesjåførenes opptreden i Sofienbergparken.
- Det var Farah og/eller Nordberg som i aller størst grad – og med god margin, ble brukt som hovedkilde eller som var motivet i det største bildet i artiklene.

Analysene viser at fire av avisene i all hovedsak rammet inn dekningen sin på en måte der sjåførene fikk rollen som skurkene og der Ali Farah fikk helterollen. Det ser imidlertid ut til at Aftenposten i noen grad gikk motstrøms; sammenliknet med de fire andre avisene rammet avisen inn en mye større andel av dekningen sin til fordel for sjåførene. Men også Aftenposten brukte mer av spalteplassen sin på skurk/offer-rammen enn på sjåfør-rammen. Til tross for at journalistikken med en human-touch-ramme ikke er tolket som en direkte styrking av skurk/offer-rammen, virker det ikke helt usannsynlig å anta at ambulansesjåførene kan ha blitt tildelt skurkerollen i deler av dette materialet.

Var kritikken personfokuseret? I forrige kapittel ble skurk/offer-, sjåfør- og human-touch-rammen tolket som episodiske innramminger av hendelsen i Sofienbergparken – der fokuset ble rettet mot den enkeltstående hendelsen, mens ansvarsrammen ble tolket som en tematisk tolkningsramme – der fokuset i all hovedsak ble rettet mot systemet i stedet for mot enkeltpersoner. Dersom denne tolkningen også brukes for hele analyseperioden, betyr det at 56% av den samlede dekningen av ambulanseskandalen ble presentert innenfor episodiske tolkningsrammer, mens bare 9% av dekningen var rammet inn i tematiske tolkningsrammer. Dermed ser det ut til at kritikken i stor grad var rettet mot personene.

At det store rasismefokuset i avisenes dekning ikke nødvendigvis er kritikkverdig, ble diskutert tidligere i dette kapitlet. Men problemet med denne prioriteringen oppstår når over halvparten av dekningen med denne vinkelen hadde en negativ tendens, altså at ambulansesjåførene ble *stemplet* som rasister (50 av 234 tabloidsider). I tillegg ble det i enda 50 tabloidsider uttrykt kritikk mot sjåførenes opptreden i parken. Når vi i tillegg vet at

det ble brukt lite plass på å se skandalen fra sjåførenes side (23 tabloidsider), og at over halvparten av denne dekningen sto på trykk ett år og to måneder etter hendelsen, ser det ut til at det kan ha oppstått et mediedrev i denne skandalen. En slik konklusjon styrkes av avisenes kilde- og bildebruk, i tillegg til deres valg av forsidehenvisninger.

Oversikten over dekningen i de to tidsfasene viser at det i noen grad var et skifte av tolkningsrammer før og etter intervjuet i A-magasinet, noe som kan ha bidratt til å dempe mediedrevet. Bruken av tolkningsrammer innenfor de ulike sjangrene viser imidlertid at det ikke var store forskjeller å spore i de ulike seksjonene i avisene; både kommentatorer, debattanter og nyhetsjournalister rammet ofte hendelsen inn i skurk/offer-rammen. I tillegg bidrar det faktum at ingen nye tolkningsrammer ser ut til å ha blitt lansert i løpet av dekningen (alle de fem rammene ble etablert allerede i iscenesettelsen) til å styrke hypotesen om flokkjakt. Samlet sett ser det derfor ut til at dekningen av ambulanseskandalen var en omfattende og kritisk rapportering med personfokuserte anklager, der flere dominerende redaksjoner deltok over lang tid med de samme vinklene og der utgangen på saken lenge var uvisst. Altså et mediedrev.

Er bildet virkelig så svart/hvitt som denne analysen tilsier? Det finnes enkelte «lyspunkter» i avisenes dekning av skandalen. Aftenpostens dekning er allerede nevnt. I tillegg viser statistikken at det i 88% av dekningens areal ble brukt to eller flere kilder. Dette trenger ikke nødvendigvis å bety at disse artiklene inneholdt en kilde som fungerte som en motvekt til hovedkilden (som i all hovedsak var Farah, Nordberg eller andre som talte deres sak), men at artiklene stort sett inneholdt flere enn én kilde kan i alle fall tyde på at det eksisterte en vilje til å hente inn informasjon fra flere hold; flerkildejournalistikk er som regel et mål på journalistikkens kvalitet (Allern 2001c:83). Dessuten, som nevnt ovenfor, ble det fokusert på det overordnede ansvaret for saken i 9% av dekningen, noe som fungerer som en motvekt til det ensidige fokuset på enkelthendelsen og ambulansesjåførenes rolle som syndebukker i dramaet. Og selv om endringen i bruken av tolkningsrammer fra den ene tidsfasen til den andre vitner om flokktendenser i avisene (alle fulgte i samme spor), ble i alle fall den dominerende tolkningsrammen til slutt endret – selv om denne rammeendringen kom lovlig sent.

6.8 «Vi går ikke i flokk, men tar egne selvstendige vurderinger»

At avisene gikk i flokk i dekningen av ambulanseskandalen er en påstand som ikke umiddelbart deles av alle informantene i denne studien. Og særlig sier VG seg uenig. Informant Ellen Limstrand uttaler følgende:

«Fra da jeg fikk ansvar for å være nyhetsleder på saken mener jeg vi har hatt en balansert dekning. Vi hadde saker både om forklaringen til vitnene/Ali Farahs samboer og fra ambulansesjåførene. Vi følte at begge sider kom til orde. (...) Vi skrev om alt du nevner ovenfor; gjerningsmannen som slo ned Ali Farah, tidsbruken på Legevakten og ambulansesjåførenes opptreden på stedet. I tillegg skrev vi, som du oppsummerer, at vitner på stedet mente det kunne være rasistisk begrunnet at Ali ikke fikk den øyeblikkelige hjelpen han hadde krav på – og at ambulansesjåførene nektet å ta ham med.»

Limstrand har rett. I VGs dekning finnes det blant annet artikler om at Legevakten måtte purre på ambulansen (VG 11. august 2007), en reportasje om hverdagen til de ansatte i ambulansetjenesten (DA) og flere artikler om mannen som slo ned Ali Farah. Problemet er at det ikke er disse artiklene som *dominerer* dekningen. Limstrand legger også vekt på at VG går sine egne veier, og at de ikke har noe mål om å «henge» seg på andre medier:

«VG legger en egen plan for hver eneste løpende sak vi dekker. Vi går ikke i flokk, men tar egne, selvstendige vurderinger når vi er ute på saker – og i utskrivningsfasen. I slike saker, der saken får stort omfang etter hvert som detaljer blir kjent, er det en selvfølge at alle store medier jakter de beste egennyhetene og vinklene. At dette kan bli oppfattet som 'flokkmentalitet', er forståelig, men det er ikke slik vi jobber. Vi har ikke noe mål om å 'henge oss' på andre medier. Snarere tvert imot. Vi prøver alltid å gå egne veier – og finne saker som andre ikke får tak i. Siden konkurransen om nyhetene har blitt sterkere med nettmedienes fortløpende oppdateringer, er dette spesielt viktig for oss i papiravisen.»

Trine Kjus i Dagsavisen mener avisenes flokkjakt er uunngåelig. Men, i likhet med Limstrand, hevder hun at avisenes jakt på egne vinkler reduserer flokktendensene:

«Vi går jo i flokk når vi dekker en sak som alle er interessert i. Det er uunngåelig. Men – vi streber hele tiden mot å få våre egne vinklinger på saken, å ha noe annet enn det alle andre har. Ønsket om å få fram egne vinklinger gjør jo at hele pressen til sammen belyser mange sider av saken.»

Her tar imidlertid ikke Limstrand og Kjus hensyn til tolkningsrammenes funksjon. Det er ingen tvil om at målet om å ha «egne vinkler» er et av kriteriene for suksess i avis-redaksjonene (jf. kapittel 2.3), og at dette fører til en viss differensiering av medienes skandaledekning. Men når VG for eksempel bringer nyheten om Espen Smiths fortid i Boot Boys, mens Dagbladet samme dag vinkler på at «Kohinoor vant første omgang» (VG og Dagbladet 30. august 2007), fører ikke dette nødvendigvis til at flokktendensene blir svakere. På tross av både ulik bruk av vinkler og kilder i de to artiklene, har avisene likevel formidlet den samme beskrivelsen av virkeligheten: Ambulansesjåførene er problemet. Limstrand er imidlertid ikke enig i påstanden om at avisenes dekning skjer innenfor tolkningsrammer:

«Vi jobber ikke innenfor de såkalte 'tolkningsrammene' som du skisserer, men er opptatt av ryddighet, saklighet og korrekthet i vår fremstilling. Det finnes ingen skjult agenda hos oss.»

I dette utsagnet peker Limstrand på nettopp det mediefaglige poenget som ofte misforstås av pressens aktører. Som nevnt tidligere i denne studien innebærer ikke påstanden om at mediene opererer med tolkningsrammer at mediene har en skjult agenda, at de ønsker å «ta noen» eller at dekningen planlegges til fordel for den ene eller den andre parten (jf. kapittel 2.3). Poenget med å identifisere tolkningsrammer er ikke å avdekke eventuelle agendaer i avisredaksjonene, men å kartlegge hvilke virkelighetsbeskrivelser den samlede dekningen i avisene formidler. Grunnlaget for å påstå at dekningen av ambulanseskandalen utviklet seg til å bli et mediedrev er ikke basert på dominansen til rasismevinkelen alene, men på hvilke tolkninger pressen lot slippe til, hvilke kilder som fikk uttale seg om saken og hvilke bilder som ble brukt til å illustrere den – i tillegg til hvilke sider ved virkeligheten som *ikke* fikk slippe til i spaltene (se kapittel 7). Ola Bernhus i Aftenposten er en av dem som åpner opp for at mediene kan jage i flokk:

«Det at et tema reises trenger ikke å være noen form for ensretting i seg selv. Ethvert tema kan sees fra flere sider. Det så vi også i denne saken, eksemplifisert ved det flere sider lange intervjuet Aftenposten brakte med ambulansesjåføren – veldig lenge etterpå, riktignok. (...) Problemet med at alle redaksjonene, som er blitt utallige etter hvert, er opptatt av de samme sakene, blir uvegerlig at trykket blir massivt – mot aktører, mot kilder, mot ofre. Det er sjelden den enkelte redaksjon som er problemet, det er summen av at alle jager det samme stoffet.»

Flere av informantene nevner at det nettopp var faren for ensidighet som gjorde at ambulanseskandalen var så utfordrende å dekke, og særlig trekker de frem det fullstendige fraværet av kommentarer fra ambulansesjåførene. Trine Kjus forteller om dette:

«Jeg kunne selvsagt ønske at vi hadde fått ambulansesjåførene i tale, men etter hva jeg husker hadde vi ganske tidlig navnet på sjåførene og ringte de for kommentar, men de ville ikke si noe. Vi tilstrebet å få til en balansert dekning. (...) Men vi skulle selvsagt helst hatt en bred sak med ambulansesjåførene.»

Ellen Limstrand forklarer at VG, i likhet med de andre mediene, anonymiserte sjåførene:

«Det kom sterke beskyldninger mot dem, og vi var veldig opptatt av å hente inn deres versjon av saken. Ingen av dem ønsket på det tidspunktet å stå frem, og da valgte vi å anonymisere dem.»

Også Ola Bernhus i Aftenposten skulle gjerne hatt sjåførene i tale:

«Selv om sakens udiskutable hovedpoeng var at en mann var etterlatt i en slik tilstand at han burde vært brakt til på sykehus, kunne det samtidig være omstendigheter som forklarte nærmere hvorfor de ble slik. Det kunne kanskje ambulanspersonalet ha bidratt til. Det fikk vi ikke ut der og da.»

Hvilken rolle ambulansesjåførenes taushet spilte for dekningen av skandalen, i tillegg til hvilke andre kilder som «manglet», vil bli drøftet i neste kapittel.

6.9 Oppsummering: Medienes flokktendenser i ambulanseskandalen

Hypotesen om at et stort antall redaksjoner deltar i en flokkjakt, der de følger samme spor og gjensidig bekrefter hverandre, er en påstand som ser ut til å gjelde også for Dagsavisen, Dagbladet, VG og Aftens dekning av ambulanseskandalen. Analysene har avdekket små forskjeller mellom disse fire avisenes omtale av skandalen, men i hovedsak ser det ut til at de gikk i de samme sporene. Som beskrevet i dette kapitlet ser det imidlertid ut til at Aftenposten til tider kan ha tråkket i andre spor. Avisens dekning skiller seg imidlertid ikke mer ut fra de andre avisenes journalistikk enn at det virker rimelig å fastslå at også Aftenpostens redaksjon bekreftet den dominerende tolkningsrammen; Ali Farah er helten og ambulansesjåførene er skurkene. Denne rammen preget 39% av arealet i hele analyseperioden, mens sjåførrammen bare var å finne i 10% av journalistikken om ambulanseskandalen. Analysen har også vist at det synes rimelig å konkludere med at dekningen av skandalen utviklet seg til å bli et mediedrev, men at dette i noen grad ble svekket av A-magasinet intervju med Schjenken 3. oktober 2008.

Dersom vi også her inntar rollen som djevelens advokat, er det naturlig å spørre: Kunne avisene dekket denne saken på noen annen måte enn der sjåførene var syndebukkene, og Farah offeret? Det var jo tross alt sjåførene som feilvurderte, og Farah som ble forulempet?

Å strebe etter at journalistikken skal ha akkurat like stor og fordelaktig dekning om begge partene i en konflikt, virker som et lite hensiktsmessig mål for journalistikken. Journalister bør alltid bestrebe seg på å belyse flest mulig sider av en sak, slippe til ulike typer kilder og forsøke å differensiere vinklingen av artiklene. Men det er altså proporsjonene og tolkningsrammene som til syvende og sist avgjør om dekningen av en skandale blir et mediedrev. I dekningen av ambulanseskandalen var det ikke oppsiktsvekkende at det var sjåførene som ble utpekt som syndebukkene. Men det er viktig å minne om at det også var andre aktører som kunne fått skurkerollen i dette dramaet, for eksempel mannen som slo ned Ali Farah eller AMK-operatøren som nektet å rekvirere en ambulanse for å få fraktet Farah fra Legevakten til Ullevål. Analysen av avisenes dekning av skandalen har i tillegg vist at pressen i større grad kunne ha utforsket påstandene om rasisme, og plassert problematikken i en bredere kontekst. Det er imidlertid ingen tvil om at avisenes fokus på saken – og på ambulansesjåførenes oppførsel – var berettiget.

KAPITTEL 7: BLE SJÅFØRENE STEMPLER SOM RASISTER?

I forrige kapittel så vi hvordan dekningen av ambulanseskandalen utviklet seg til å bli et mediedrev, der avisene bekreftet hverandres vinklinger og i stor grad formidlet de samme tolkningsrammene. Men hva var egentlig problemet med det? Hva ble konsekvensene av at avisene tildelte ambulansesjåførene rollen som skurkene, mens Ali Farah fikk rollen som helten? I dette tredje og siste analysekapitlet skal en av de kanskje viktigste konsekvensene ved mediedrev undersøkes nærmere, nemlig faren for at det ble begått karakterdrap på skandalens hovedpersoner. Demoniseringshypotesen lyder slik: «*Medieskandaliseringens tolkningsrammer og narrativer fører til en demonisering av den som kritiseres og anklages. Han eller hun representerer det onde mot det gode, overgriperen mot offeret.*»

Dette kapitlet innledes med en drøfting av hva dramaturgien i ambulanseskandalen ikke ga plass til: Hvilke tolkningsrammer, bilder og kilder nådde ikke spaltene? Deretter vil det, på bakgrunn av hva det både ble og ikke ble skrevet om i de 17 månedene analysen omhandler, bli diskutert hvorvidt mediene begikk karakterdrap på ambulansesjåførene.

7.1 Hvilke perspektiver ga ikke dramaturgien plass til?

Hvilke tolkningsrammer som brukes i dekningen av en skandale, er et resultat av hvilke deler av en allerede fortolket virkelighet journalistene velger å fremheve (Entman 1993:52). Men når noen virkelighetsbeskrivelser får mye spalteplass, vil det være noen andre som ikke får det. Paul Bjerke er en av dem som mener at noe av problemet i skandalejournalistikken ligger i at nyheter som svekker den rådende tolkningsrammen i en skandale, ofte blir valgt bort (jf. kapittel 2.6). Og det er nettopp her noe av kjernen i avisenes dekning av ambulanseskandalen ligger: Mediedrevet ser også ut til å ha utviklet seg på bakgrunn av hvilke virkelighetsbeskrivelser dramaturgien *ikke* ga plass til. Spørsmålet er: Hvilke?

Dramaturgien ga ikke plass til tematiske tolkningsrammer

I forrige kapittel så vi at dekningen av ambulanseskandalen utviklet seg til å bli et mediedrev, der omfanget av personrettet kritikk var stort. Den utstrakte bruken av episodiske tolkningsrammer har to viktige konsekvenser. For det første gir episodiske rammer gjerne inntrykk av at det er konkrete personer som er opphav til problemene, og ikke for eksempel offentlige myndigheter eller systemet. Dermed er det også enkeltpersoner som sitter med løsningen på problemene (Aardal m.fl. 2004:21). I ambulanseskandalen så vi at det i stor grad var ambulansesjåførene som ble utpekt som skurkene, og at ansvaret for feilvurderingen i Sofienbergparken ble rammet inn som en sak der problemet lå hos disse to.

For det andre fører en nedprioritering av tematiske rammer til at det er noen hendelser som ikke når nyhetene, og særlig gjelder dette hendelser som ikke så lett lar seg konkretisere, personifisere og billedlegge (ibid). I dekningen av ambulanseskandalen ser det ut til at det nettopp var de konkrete og personrettede sakene som fikk spalteplass – ofte illustrert med dramatiske bilder fra hendelsen, mens de mer abstrakte, tematiske sakene ble nedprioritert.

Det var naturligvis viktig å informere om at Ali Farah ikke fikk den hjelpen han hadde krav på. Det er medienes både rett og plikt å avsløre slike tilfeller. Men å bedrive personrettet kritikk mot to ambulansesjåfører som reiste fra en pasient, i så stor skala som det ble gjort i dette tilfellet, faller ikke inn under medienes hovedoppgave, slik den er beskrevet i Vær Varsom-plakatens punkt 1.4 om retten til å avdekke kritikkverdige forhold (jf. kapittel 6.6). Dette kunne være en svikt i systemet i det offentlige helsevesenet, og burde derfor bli behandlet som det. Det er samfunnskritikken som er medienes oppgave, og det er denne type kritikk som gjør deres mektige rolle i samfunnet legitim. Noen av informantene støtter imidlertid ikke dette funnet, og særlig er Jon Martin Larsen i Dagsavisen klar på at avisen fokuserte på Ullevåls ansvar for episoden:

«Dagsavisen utmerket seg med å jobbe systemkritisk snarere enn personrettet. Vi gransket blant annet Ullevål i form av rutinesvikt og eventuell rasisme. Der hadde vi flere gjennomslag. (...) Jeg mener vi ledet an i en saklig debatt og et holdningsskapende arbeid.»

En nedprioritering av episodiske tolkningsrammer er imidlertid ikke bare problematisk. I kapittel 2 ble det slått fast at bruken av episodiske rammer både øker tilgjengeligheten til, og publikums forståelse av, nyhetene. Det er også viktig å nevne at avisenes fokus på hendelsen i Sofienbergparken hadde konsekvenser på strukturelt nivå. Flere av informantene fremhever politikernes søkelys på offentlig rasisme og Ullevåls gransking av holdningene i hele organisasjonen (som førte til en endring i rutinene i AMK/Ullevål)⁹⁶.

Dramaturgien ga ikke plass til et mulig rammesettende bilde

Hvor ble det av bildet av Ali Farah som står oppreist med sekk på ryggen før ambulansen forlater Sofienbergparken? Den kvantitative analysen viser at bildet ikke var å finne i noen av avisene før i den andre tidsfasen, da det ble brukt tre ganger. Første gang dette bildet sto på trykk i en av de fem avisene var 3. oktober 2008, i forbindelse med det rammesettende intervjuet med Erik Schjenken i A-magasinet. I artikkelen blir det hevdet at dette bildet ikke ble trykket *noe* sted før denne dagen, ett år og to måneder etter hendelsen. I Schjenkens bok

⁹⁶ Ullevål universitetssykehus var allerede i gang med å oppdatere retningslinjene for ambulanspersonell før episoden i Sofienbergparken, men uttalte at erfaringene fra hendelsen ville bli viktige i det videre arbeidet. Sykehuset skjerpet rutinene for håndtering av pasienter som ikke skal transporteres til sykehus eller lege, utarbeidet nye rutiner for transportsamarbeid med bl.a. politiet og for rekvirering av ambulanse (Dagbladet 21. august 2007).

Jeg er ikke rasist hevder han imidlertid at VG «hele tiden hadde hatt bildet av pasienten på beina uten å trykke det» (2009:113). Ifølge en artikkel i Aftenposten kjøpte VG Nett dette bildet rett i etterkant av hendelsen i parken (Aftenposten 3. oktober 2008a). Det er blant annet brukt i en grafikk på VG Nett om hendelsesforløpet i saken, som ble publisert sammen med flere av sakene nettsredaksjonen produserte de påfølgende dagene (VG udatert).⁹⁷ Men ingen av informantene i denne studien har hatt kjennskap til eller kan huske å ha sett dette bildet i sin redaksjon før denne oktoberdagen i 2008. Ellen Limstrand i VG sier følgende:⁹⁸

«Det er helt ukjent for meg at vi satt på bildet du forteller om. Jeg har aldri sett et slikt bilde og har heller aldri hørt i redaksjonen at vi har hatt tilgang til det.»

Ambulansesjåfør Erik Schjenken har altså en annen oppfatning, og i boken sin nevner han VGs manglende publisering av dette bildet som særlig presseetisk forkastelig. Trine Kjus i Dagsavisen mener bildet uansett ikke var avgjørende for avisenes dekning av saken:

«Vi hadde ikke tilgang til det bildet du viser til, men jeg ville ikke nølt med å bruke det dersom vi hadde hatt det. (...) Jeg kan ikke huske om vi visste at Ali Farah sto på egne ben da ambulansen dro, men jeg ville i alle fall motsatt meg kraftig at vi skulle holde tilbake en slik opplysning dersom vi visste om den. Jeg vet at vi var klar over at han sto på egne ben da ambulansen var der, og vi holdt ikke tilbake en slik opplysning. Vi redigerer ikke sannheten for å få den til å 'passe i vårt bilde'. (...) Og når en mann ligger i koma med hjerneblødning fordi ambulansen dro fra ham, er det kanskje ikke så relevant å dra fram poenget om han sto eller ikke sto på egne ben da ambulansen dro? Han hadde uansett hjerneblødning og burde fått være med, enten han kunne stå eller ikke.»

Kan Trine Kjus ha et poeng? Kanskje var det ikke så viktig at mediene brukte et bilde som viste at pasienten sto på beina og ikke lå på bakken da ambulansesjåførene forlot ham?

Analysene av iscenesettelsen og flokktendensene i ambulanseskandalen har vist at «Årets bilde 2007» fungerte som et usedvanlig sterkt symbol. Det var både med på å etablere tolkningsrammene og bidra til flokktendensene i avisenes dekning. Erik Schjenken hevder bildet utviklet seg til å bli et symbol på den offentlige rasismen i Norge (Schjenken 2009:101). I tillegg viste analysene at andelen bilder som bekrefter skurk/offer-rammen var svært høy (65% av «bildearealet») og at vitnene, Nordberg, politikere og andre samfunnsaktører i stor grad formidlet de samme tolkningene av hendelsen. Vi vet også at ambulansesjåførene ble nektet å uttale seg om saken. Dette mediedrevet førte til at det var et stort

⁹⁷ Espen Egil Hansen, ansvarlig redaktør i VG Nett, sa følgende til Aftenposten om årsaken til at «Årets bilde 2007» fikk en mye mer sentral plass: «Vi syntes at bildet der Ali Farah ligger på bakken illustrerte situasjonen best. Det var dette bildet som dokumenterte at han var i en tilstand hvor det fremsto som sannsynlig at han trenger legehjelp» (Aftenposten 3. oktober 2008a).

⁹⁸ Limstrand presiserer at hun hadde ferie i store deler av august 2007, og at hun derfor ikke kjenner til detaljene i VGs vurderinger i denne perioden. Hun fulgte imidlertid dekningen tett fra slutten av august.

behov for både kilder og bilder som kunne gi en annen virkelighetsbeskrivelse enn den rådende skurk/offer-rammen.

Forklaringen ambulansesjåførene ga på sin opptreden i parken – som ble formidlet av Ullevål, var at de feilvurderte helsetilstanden til Ali Farah. Dette argumentet svekkes imidlertid av bildet av en blodig Farah liggende i gresset: Kunne de virkelig feilvurdere tilstanden til en pasient som så slik ut? Men hva om han ikke lå slik da ambulanspersonellet var til stede? I boken sin skriver Schjenken: «Pasienten lå ikke blodig og hjelpeløs. Han sto på bena da vi dro» (2009:97). Bruken av dette bildet kunne derfor fylt en liten del av behovet for å formidle episoden fra ambulansesjåførenes ståsted, fordi det øker forståelsen for at to sjåførere kan ha tatt feil av Farahs tilstand, og kanskje ført til en noe større dissidens om hvorvidt det var hudfargen som var årsaken til at de dro fra ham. Det virker derfor rimelig å anta at trykkingen av dette bildet kunne fungert som en styrking av sjåførrammen.

Informant i Aftenposten, Ola Bernhus, mener en eventuell nedprioritering av bildet er alvorlig for journalistikken:

«At bildet med ryggsekken ikke ble brukt, kan enten skyldes 1) bildet forelå ikke (jeg fikk i hvert fall aldri noe slikt til vurdering i Aftenposten), 2) de som tok avgjørelsen var for dårlig informert om hendelsens gang til å skjønne at dette var et viktig bilde, eller 3) bildet ble bevisst fjernet fordi det ikke passet i avisens vinkling. 2) er sørgelig, 3) er manipulerende og uansvarlig journalistikk.»

Også Aftenpostens Skjalg Engebø mener at en eventuell forkasting av bildet er alvorlig:

«Det er ikke akseptabelt, fordi det nettopp bidrar til å snevre inn tolkningsrammen i stedet for å utvide, som jo er pressens oppgave.»

At bildet er et uttrykk for en annen tolkningsramme, er Aftenpostens forside 3. oktober 2008 et eksempel på: Der er Erik Schjenken avbildet med en stor papirkopi av «Årets bilde 2007» i hånden, mens tittelen på oppslaget er følgende sitat fra Schjenken: «Han lå aldri slik mens vi var der». I artikkelen i A-magasinet fyller bildet av en oppreist Ali Farah to hele sider. Bildet var i høyeste grad med på å gjøre intervjuet rammesettende. Det er umulig å spå om bildet hadde hatt en rammesettende funksjon dersom det hadde blitt brukt på et tidligere tidspunkt. Bildet forandrer ikke det faktum at en alvorlig skadet Ali Farah ble forlatt av ambulansen og at dette kunne være en rasistisk handling, men det er et sjeldent uttrykk for en annen beskrivelse enn den dominerende oppfatningen av hendelsen. Det virker derfor ikke helt urimelig å anta en tidligere bruk av dette bildet kunne bidratt til å dempe floktendensene i dekningen – dersom redaksjonene hadde tilgang til det.

Generalsekretær i Norsk Presseforbund, Per Edgar Kokkvold er klokkeklar i sin uttalelse:

«Dette er et bilde som sier litt om virkeligheten slik den ble oppfattet av sjåførene, og derfor er det relevant. At det ikke er brukt, viser at det er en eksisterende redsel i norske medier for ikke å opptre politisk korrekt. (...) Hvis redaksjoner hadde tilgang og kjennskap til bildet og visste hva det fortalte, men ikke brukte det, har de opptrådt kritikkverdig. Dette er også en del av virkeligheten» (Aftenposten 3. oktober 2008a).

Dramaturgien ga ikke plass til kilder som snakket ambulansesjåførenes sak

I den ovennevnte Aftenposten-artikkelen kritiserer Kokkvold også mediernes bruk av kilder:

«I denne saken kan man ikke klandre mediene for å ha sluppet til alle kilder som konkluderte med at dette dreide seg om et rasistisk overgrep, men man kan antakelig klandre dem for ikke å ha anstrengt seg særlig for å innhente og viderebringe informasjon som kunne ha bidratt til å bringe ambulansesjåførenes sak i et noe mindre negativt lys» (Aftenposten 3. oktober 2008a).

Som beskrevet i forrige kapittel var det særlig fraværet av kommentarer fra ambulansesjåførene som gjorde avisenes balansegang i dekningen av denne saken utfordrende. Men var det bare dette fraværet som førte til at det var kilder som styrket skurk/offer-rammen som ble intervjuet hyppigst? Informantene forteller at det var vanskelig å få sjåførenes arbeidsgivere, kolleger og andre støttespillere i tale. Trine Kjus i Dagsavisen utdyper:

«De ville ikke kommentere selv, og hadde ikke talspersoner som snakket deres sak. Det ble ledelsen ved Ullevål som ble motparten til Kohinoor og vitnene fra parken, og Ullevål forsvarte ikke ambulansesjåførene. De satte tvert i mot i gang en gransking og beklaget at sjåførene hadde opptrådt som de gjorde.»

Også Alexandra Beverfjord i Dagbladet forteller at det var vanskelig å finne kilder som forsvarte ambulansesjåførene:

«Ledelsen ved Ullevål var nær sagt lukket. Vi forsøkte også å bli med ambulansetjenesten i Oslo på oppdrag, for å vise det viktige arbeidet ambulansetjenesten gjør, men fikk avslag på forespørselen. Det var i det hele tatt svært vanskelig for Dagbladet å få fram mer fra ambulansesjåførenes side.»

Utfordringen med å finne kilder som ønsker å tale de skandalisertes sak, er et kjent trekk ved medierte skandaler: Det blir ofte helt stille fra dem som sympatiserer med de skandaliserte, fordi kostnaden med å ta den eller de skandaliserte i forsvar blir for stor (Todal Jenssen og Fladmoe 2009:36). I ambulanseskandalen manglet det ikke bare på kilder som forsvarte ambulansesjåførenes opptreden; kildene var også i stor grad anonymisert. Den kvantitative analysen viser at det ble brukt anonyme kilder i så mye som 41% av «kilde-arealet». I ambulanseskandalen var det i hovedsak vitnene og gjerningsmannen som ble anonymisert av pressen, men også ambulansesjåførene. Det høye antallet utgjør et særskilt problem dersom kildenes utsagn er normative, for eksempel subjektive vurderinger og

verdidommer (Allern 2001c:177). Problemet med at slike utsagn kommer fra anonyme kilder, er at de ikke kan kryssjekkes, men blir stående som opinionspåvirkende.

Kan triangelhypotesen ha hatt gyldighet for ambulanseskandalen? Var det noen kilder som ble nektet adgang til spaltene?

Jon Martin Larsen i Dagsavisen forteller hvilke kilder som ble nedprioritert av avisen:

«Mange enkeltpersoner i helse og omsorg, politi og annet. Mange fra innvandermiljøer, som i større eller mindre grad vedkom saken. Mange reaksjoner fra politikere og andre som vi ikke slapp til fordi det ikke var relevant.»

Larsens utsagn vitner om at det i stor grad var kildetyper som allerede *hadde* tilgang til spaltene, som ikke fikk uttale seg om skandalen. Ingen av informantene sier noe om at kilder som kan ha gitt uttrykk for en annen oppfatning enn den rådende tolkningsrammen, ble nedprioritert. I Valla/Yssen-saken skjedde nettopp dette med et intervju Dagbladet gjorde med Torolv Groseth, som var statssekretær i justisdepartementet mens Valla var justisminister. I intervjuet skal Groseth ha forsvart Gerd-Liv Valla. Dagbladet skal imidlertid ha valgt *ikke* å trykke intervjuet (Klassekampen 29. mars 2007). I deknningen av ambulanseskandalen har ingen slike konkrete nedprioriteringer av kildeutsagn blitt kjent for offentligheten. I A-magasinet intervju med Schjenken i oktober 2008 får vi imidlertid vite at avhørene Spesialenheten for politisak foretok av vitnene til episoden i parken, viser at de ikke var samstemte i sine forklaringer om hva som faktisk skjedde: «Ingen har hørt rasistiske ytringer, men flere mener helheten var rasistisk eller diskriminerende. Andre sier at de ikke vet om det er rasisme, men at sjåførene handlet uprofesjonelt og forkastelig» (Aftenposten 3. oktober 2008b). Selv om noen av disse vitnene kan ha sluppet til i avisspaltene, er det likevel ingen tvil om at det *ikke* var «rasismetvilerne» som dominerte deknningen. Dette, sammen med den høye andelen anonyme kilder, fraværet av uttalelser fra sjåførene og den lave andelen støttespillere, bidro til at mediedrevet mot Schjenken og Smith ble sterkt.

Oppsummering: Hvilke perspektiver nådde ikke nyhetene?

At pressen velger hvilke saker, kilder og bilder de skal bruke spalteplass på – og hvilke som ikke når over nyhetsterskelen – utgjør selve kjernen i institusjonens frie, redigerende makt, og er derfor ikke problematisk i seg selv. Men det er når de samme beskrivelsene av virkeligheten velges bort av alle redaksjonene, bevisst eller ubevisst, at det utgjør et demokratisk problem. Pressen skal være en garantist for ytringsfriheten, og adgangen til spaltene bør dermed i utgangspunktet være lik for alle. Når pressen ikke slipper til kildeutsagn som går imot den rådende tolkningsrammen, nedprioriterer visse vinkler, og lar være å trykke bilder som viser en annen virkelighet (som kanskje var tilfellet i

ambulanseskandalen), er dette en innskrenking av muligheten til å ytre seg offentlig – og et uttrykk for en svært sterk mediemakt. For hva skjer med retten og muligheten til å uttale seg dersom de toneangivende mediene intervjuer de samme menneskene, bruker de samme vinklene, illustrerer sakene med de samme bildene og går i bresjen for den samme moralen? Pressen har et særlig ansvar for at ulike syn får komme til uttrykk, og når dette ikke skjer, er det et alvorlig svakhetstegn ved journalistikken i Norge. Det er nettopp i denne samfunnsrollen, som en garantist for ytringsfriheten, at pressen har sin legitimitet.

7.2 Begikk avisene karakterdrap på ambulansesjåførene?

At mediedrevet mot de to ambulansesjåførene var sterkt, er allerede slått fast i denne studien. Men begikk avisene karakterdrap på sjåførene?

En kamp mellom det onde og det gode

I kapittel 2 ble et mediert karakterdrap beskrevet som en pressedekning der en person blir fratatt all ære, der vedkommendes feil blir knyttet til personlige egenskaper, og der personen blir redusert til sine verste sider (Allern og Pollack 2009:203). Var dette tilfellet for de fem avisenes dekning av ambulanseskandalen?

En kort oppsummering av analysene i denne studien, viser følgende:⁹⁹

- Ambulansesjåførenes handling ble stemplet som rasistisk i 50 av 234 tabloidsider, og knyttet til rasisme i 90 tabloidsider og 30 av 64 forsidehenvisninger.
- Ambulansesjåførenes handling ble negativt omtalt i 100 tabloidsider og positivt i 19.
- Hendelsen ble rammet inn som en historie der ambulansesjåførene var skurkene og Ali Farah helten i 87 tabloidsider, mens ambulansesjåførenes versjon av episoden var hovedfokuset i 23 tabloidsider.
- Ansvar for hendelsen ble plassert på institusjonelt nivå i 20 tabloidsider.
- Farah/Nordberg var hovedkilde i 68 av 506 artikler, mens ambulansesjåførene (eller representanter for dem) var hovedkilde i 23 artikler.
- «Årets bilde 2007» ble brukt i 44 artikler, mens bildet som viser en oppreist Farah ble brukt i 3 artikler.

Tallenes tale er relativt entydig. Særlig utgjør nedprioriteringen av sjåførrammen et problem, nettopp fordi den «motsatte» tolkningsrammen (skurk/offer) ble viet så mange

⁹⁹ Her er det viktig å gjøre oppmerksom på at mange av disse tabloidsidene telles flere ganger; for eksempel vil mange av tabloidsidene med skurk/offer-ramme også bli talt som tabloidsider med fokus på rasisme.

ganger mer spalteplass. At avisene i liten grad løftet skandalen opp et nivå, til en tematisk ansvarsramme, bidrar også til en demonisering av sjåførene: Problemet i skandalen ble i stor grad redusert til at Schjenken og Smith var «de rasistiske sjåførene», der ansvaret for en eventuell institusjonell rasisme ble lagt på deres skuldre. Riktignok ble skandalen knyttet til rasisme i «bare» 39% av dekningen, men problemet ligger i styrkeforholdet mellom rasismevinkelen og de andre vinklene: Som nevnt tidligere *ble* det også brukt andre vinkler og tolkningsrammer, men bare i beskjedent omfang. Mangelen på journalistikk som åpnet opp for andre tolkninger var med på å bidra til den ensidige og unyanserte fremstillingen av sjåførenes karakter. Avisene kunne for eksempel formidlet journalistikk innenfor følgende tolkningsrammer: «Bare den ene sjåføren har gjort en feil/handlet rasistisk», «sjåførene er blant ambulansetjenestens mest erfarne menn» (Schjenken har 10 000 oppdrag bak seg og er tillitsvalgt), «ventetiden hos Legevakten kan ha vært avgjørende for Farahs tilstand», «feilen kan også ligge hos politiet» (som ble bedt om å transportere Farah),¹⁰⁰ «man kan være 10% rasist»¹⁰¹, og «det er innenfor rutinen at ambulansen *ikke* tar med seg pasienter».

På bakgrunn av dette virker det rimelig å slå fast at dekningen totalt sett etterlot et inntrykk av at ambulansesjåførene hadde opptrådt rasistisk, og at episoden ble redusert til en kamp mellom det gode og det onde. Mediene rammet inn de skandaliserte som skurker, og få nyanseringer av deres personlige karakter nådde spaltene. Dette var en tolkningsramme som ble etablert lenge før noen utvalg, domstoler eller andre uavhengige institusjoner gransket saken. Tolkningsrammen ble også opprettholdt etter at flere organer konkluderte med at handlingen deres *ikke* var rasistisk motivert. En kvalitativ tekstanalyse kunne gitt et mer utfyllende svar på om deres feil også ble knyttet til personlige egenskaper, men det er ikke vanskelig å finne eksempler fra artiklene der dette ble gjort. Et typisk eksempel er en kommentar av Anders Heger i Dagsavisen, der Farah blir omtalt som «den nyslåtte barnefaren, tolken og brobyggeren som ble forulempet da helsepersonell (herregud) brukte ord som 'svin' i stedet for 'pasient'» (Dagsavisen 12. august 2007a). Mediene lot også være å publisere vinkler (og kanskje et bilde) som kunne svekket den rådende tolkningsrammen, og det synes derfor rimelig å konkludere med at pressen begikk karakterdrap på sjåførene. Etter A-magasinetts rammesettende intervju ble imidlertid mediedramaturgien snudd på hodet, og sjåførenes rolle i dramaet ble ikke fremstilt like ensidig lenger. Hvor mye dette hadde å si for sjåførenes omdømme er imidlertid vanskelig å si, da karakterdrapet allerede

¹⁰⁰ Erik Schjenken har vedgått at avtalen om at politiet skulle transportere Farah ikke var god nok (Aftenposten 3. oktober 2008b).

¹⁰¹ Denne tolkningsrammen ble blant annet luftet av Trude Ringheim i kommentaren «Slik Ali ser det» (Dagbladet 12. oktober 2008).

var begått. Derimot kan Ali Farahs kronikk i nyhetsmagasinet Ny Tid ha spilt en rolle for ambulansesjåførenes omdømme. Erik Schjenken forteller at den bidro til å sette saken i et litt annet lys:

«Jeg mottok mye sympati etter Ali Farahs kronikk, og det var mange som fikk et litt annet syn på saken etter den. Kanskje det ikke var kollegaen min og jeg som hadde størst problemer med annen hudfarge likevel?» (2009:115).

Ola Melbye Pettersen, første nestleder i organisasjonen SOS Rasisme, er ikke i tvil om at tolkningsrammene i saken ble endret etter denne kronikken: «De samme mediene som tidlig dokumenterte overgrepene som fant sted i Sofienbergparken fremstiller nå Ali og Kohinoor som hysteriske og hatefulle, med en personlig vendetta mot Erik Schjenken» (Dagbladet 3. mars 2009).

Schjenken og Smith føler seg forhåndsdomt, mens avisene skylder på kildene

Erik Schjenken hevder han gikk fra å være en anonym ambulansesjåfør til å bli «Norges største rasist» på syv minutter (Aftenposten 3. oktober 2008b). Schjenken mener pressen, politikere og samfunnet har forhåndsdomt ham: «Det kan da ikke være noen tvil om det, alle har uttalt seg, men det er ingen som har spurt meg. Sykehuset og min ambulanseledelse lyttet til meg, og så blir saken politisk, og da er ingen interessert i å lytte lenger», sier Schjenken i et intervju med AftenpostenTV (ibid). At også Espen Smith føler seg urettferdig behandlet av pressen, vitner følgende uttalelse om:

«Vi ble stemplet som rasister og satt i en offentlig gapestokk med taushetsplikt og munnkurv. Jeg har sittet på sidelinjen og tatt imot dritten uten mulighet til å forsvare meg. Det har vært forferdelig tøft. (...) Det var helt sykt. Jeg føler at folk fikk presentert en 'monster-Espen'. Jeg skjønner at folk kan ha tenkt at vi var rasister ut fra det de har lest. Det gikk så langt at jeg begynte å tro på det bildet som ble skapt i media selv. Men det er bare den ene versjonen av historien» (Drammens Tidende 16. mars 2009).

At både Erik Schjenken og Espen Smith mener de har blitt urettferdig behandlet av pressen, er det altså ingen tvil om. Men hva mener nyhetssjefene om dekningen av saken? Trine Kjus i Dagsavisen innrømmer at avisen kan ha gått for langt i sin omtale av ambulanseskandalen:

«På meningsplass (leder og kommentar) var vi fra første stund ganske hardtslående, så vidt jeg husker. Kanskje gikk noen av våre kommentarer litt for langt i forhold til å konstatere at ambulansesjåførene hadde opptrådt rasistisk (en av dem skrev jeg selv, og jeg husker at det var en vanskelig avveining å antyde at det dreide seg om rasisme).»

Jon Martin Larsen i Dagsavisen mener kildene må ta sin del av ansvaret:

«Men jeg mener samtidig at det ikke var mediene som forhåndsdomte ambulansesjåførene, det var kildene vi refererte til, noen av dem høyt plassert i viktige posisjoner, som nok kunne valgt å uttale

seg litt mer gjennomtenkt i forhold til det enorme potensialet som lå i saken, og hvor viktig saken var som agendasettende.»

Alexandra Beverfjord i Dagbladet peker også på kildenes påvirkning:

«Dette er problemstillinger som svært ofte er oppe til diskusjon, spesielt det som går på hvor belastende det er for de involverte i saker som dette. I denne saken jobbet Dagbladets journalister aktivt for å finne andre, egne kilder, samtidig var det problematisk å melde seg ut når sentrale personer ønsket å uttale seg.»

Flere av informantene mener altså at mye av ansvaret for den ensidige dekningen må ligge hos kildene. De har et poeng. Som beskrevet i kapittel 6 skal ikke mediene bære hele ansvaret for bruken av tolkningsrammene alene. Vi har blant annet sett at kildene spilte en viktig rolle i etableringen av skurk/offer-rammen, og særlig var det vitnene, Kohinoor Nordberg og sentrale politikere som definerte rasisme som problemet i denne saken. I tillegg spilte nyhetsverdiene en rolle i utformingen av journalistikken om ambulanseskandalen. Men til syvende og sist er det avisene som har ansvaret for det som publiseres. De sitter på makten til å redigere virkeligheten, og må derfor også ta ansvaret denne makten medfører. Det er flere forhold ved ambulanseskandalen som peker i retning av at mediene hadde grunn til å trå ekstra varsomt frem. Jeg vil i det følgende redegjøre for noen av de viktigste.

At begge de skandaliserte er ofre for massiv og til dels ufordelaktig medieomtale, er et typisk trekk ved klassiske medierte skandaler (Thompson 2000:26). Det som gjør denne saken unik i skandalesammenheng, er at begge de skandaliserte hadde taushetsplikt om saken, i tillegg til at de ble bedt av sin arbeidsgiver om ikke å uttale seg (Aftenposten 3. oktober 2008b). Dette vanskeliggjorde naturligvis medienes ideal om å balansere dekningen og å la den angrepne part komme til orde, slik det er beskrevet i Vær Varsom-plakatens punkt 4.14 (Norsk Presseforbund). Flere av informantene nevner nettopp fraværet av ambulansesjåførenes medvirkning som en forklaring på at dekningen ble ensidig (jf. kapittel 7). Men i situasjoner som dette, der den angrepne part ikke har mulighet til å forsvare seg, burde kanskje mediene vært *ekstra* varsomme i omtalen av ambulansesjåførene?

I denne skandalen var også mangelen på støttespillere prekær, og særlig utgjorde det manglende forsvaret fra arbeidsgiveren Ullevål et problem. Når pressen i liten grad lykkes med å finne kilder som kan forsvare de skandalisertes handling, har de likevel et valg: Å la være å trykke nye beskyldninger mot den angrepne part. Medienes karakterdrap skjer ikke bare gjennom urettmessig omtale, men også gjennom proporsjonene av beskyldningene. Allern og Pollack peker på at offentlig kritikk er et positivt trekk ved demokratiske samfunn,

og at det derfor ikke er selve publiseringen av kritikken som er problemet (2009:205). Det problematiske er heller at dekningen blir et mediedrev, slik vi har sett at dekningen av ambulanseskandalen utviklet seg til å bli. I avisartiklene finnes det også eksempler på en nedvurdering av de kildene som faktisk forsvarte sjåførenes handling, som i Dagbladet-kommentator Trude Ringheims artikkel «Hvem er svinet her?». Ringheim skriver at en tillitsvalgt ved ambulansetjenesten har forsikret at Schjenken og Smith har kollegenes fulle støtte, men i stedet for å utforske denne påstanden, spør Ringheim: «Hvorfor snakker han ikke heller om Ali?» (Dagbladet 9. august 2007a).

Pressen bør også være oppmerksom på de skandalisertes muligheter til å forsvare seg selv i en mediert skandale. I kapittel 6 så vi at tolkningsrammene for ambulanseskandalen ble etablert svært raskt, og det er derfor grunn til å stille spørsmålet: Hvilke muligheter ville ambulansesjåførene hatt til å snu denne tolkningsrammen, dersom de for eksempel uttalte seg etter noen dagers massiv medieomtale? I Valla/Yssen-saken så vi at Gerd-Liv Vallas forsøk på å unnskyldes seg overfor Yssen bidro til å eskalere konflikten (Allern 2009:59-62), noe som er et kjent trekk ved medierte skandaler (der annengangsovertredelsen blir minst like skjebnesvanger). Antropolog Inger-Lise Lien mener sjåførene vanskelig kunne snudd den etablerte tolkningsrammen i ambulanseskandalen:

«Medier og politikere har kjørt en voldsom straffeprosess og forhåndsdomt dem. Stempler man noen som rasist for raskt, blir saken definert, og den som vil nyansere bildet, blir mistenkeliggjort. For hvordan motbeviser man det?» (Aftenposten 3. oktober 2008b).

Ambulanseskandalen skiller seg også ut fordi det i denne skandalen var to helt vanlige ambulansesjåførere som var i sentrum for pressens søkelys. Dette er for eksempel forskjellig fra skandaler der politikere er de skandaliserte. Politikere er offentlige personer som er nødt til å forvente seg et visst fokus på sin person og et enda større fokus på deres utførelse av sine politiske verv. Ambulanseskandalen er derimot en mediert skandale med to offentlig ansatte tjenestemenn som hovedpersoner, to menn som hadde valgt et yrke som normalt unngår medienes søkelys på enkeltpersoner.¹⁰² De fleste informantene i denne studien legger vekt på nettopp dette. Det gjør også lederne i VG, men det er bare de som eksplisitt uttrykker at offentlige tjenestemenn må regne med mediefokus. Øystein Milli i VG sier:

«Samtidig må alle som er offentlig tjenestemann/har offentlig godkjenning og utfører et viktig oppdrag på vegne av befolkningen regne med at det kan rettes fokus mot måten arbeidet utføres på.»

¹⁰² Heller ikke den andre parten i skandalen, Ali Farah og Kohinoor Nordberg, har søkt rampelyset. Nordberg er artist og har dermed i noen grad søkt rampelyset, men dette kan for eksempel ikke sammenliknes med å ha et offentlig verv.

Ellen Limstrand i VG er enig i denne vurderingen:

«En politiker som har søkt offentlighet må naturligvis regne med et større mediepress - og bør være forberedt på det. Ambulansesjåførene ble aldri identifisert i VG nettopp på grunn av dette. Samtidig må personer som jobber med å redde liv, være forberedt på medieomtale dersom det stilles spørsmål ved om de har gjort feil som kunne ha vært katastrofale.»

7.3 Konsekvenser av medienes karakterdrap

At medierte skandaler kan ha dramatiske konsekvenser for de involverte, er ingen nyhet. Men det er nettopp dette trekket ved skandaler som gjør skandaleforskning særlig viktig. Mediene har et selvpålagt samfunnsoppdrag som formidlere av informasjon og som vakthund overfor maktinstitusjonene. Vær Varsom-plakatens punkt 1.5 beskriver dette ansvaret slik: «Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre» (Norsk Presseforbund).

Men hva med pressens egne forsømmelser? Blant de private foretakene som kan forsømme enkeltmennesker og grupper, finner vi nettopp mediene selv. Også pressen kan begå overgrep: I noen medierte skandaler blir mediedrevet så sterkt at det ikke bare går ut over omdømmet til de skandaliserte, men også deres fysiske og/eller mentale helse. I 2007 ble en ny diagnose født: Medieoffersyndromet (MOS) (Dagens Medisin nr. 08/07). Tidligere NRK-journalist Marit Christensen, medieforsker Ragnar Waldahl og psykiater Lars Weisæth har gjennomført et forskningsprosjekt om hvilke følger massiv, negativ medieomtale kan ha for enkeltpersoner. Marit Christensen har selv kjent mediepresset på kroppen,¹⁰³ og har følgende å si om MOS-diagnosen: «Medieoffersyndromet er en form for psykisk traumatisering forårsaket av negativ medieomtale som likner mye på posttraumatisk stress (PTSD). (...) Det som skiller medieoffersyndromet fra posttraumatisk stress-syndrom er at medieofferet ikke har vært utsatt for en fysisk dødsstrussel, men de får isteden en sosial dødsangst i form av redsel for tap av yrke, stilling eller anseelse, og det kan være like alvorlig» (VG 24. mars 2007).

Om medieoffersyndromet faktisk bør godkjennes som en diagnose eller ikke, er det uenighet om i det medisinske fagmiljøet.¹⁰⁴ Men fenomenet er alvorlig nok. Sjefredaktør i Dagens

¹⁰³ Etter å ha blitt utsatt for mye negativ medieomtale i forbindelse med «smykkesaken» mot sin eksmann, hadde Christensen et åtte måneders opphold på en psykiatrisk institusjon og to selvmordsforsøk.

¹⁰⁴ Mens for eksempel lege Per Helge Måseide i en leder i Tidsskrift for den Norske Legeforening klart gir uttrykk for at MOS ikke bør bli en diagnose (nr. 24 2007), mener sjefredaktøren i Dagens Medisin, Liselotte Folge, at MOS er et problematisk tema og en sykdomstilstand (nr. 08/07).

Medisin, Lottelise Folge, skriver følgende om MOS: «At mennesker som har blitt utsatt for et sterkt, negativt mediefokus, opplever dette som belastende, er ikke nytt. Det nye er omfanget av oppslagene og tendensen blant journalister til å jage i flokk. Utfallet er en 'trøkk' som bare de som har opplevd det, kan forstå virkningen av» (Dagens Medisin nr. 08/07).

At medienes demonisering av ambulansesjåførene fikk dyptgående konsekvenser både for Schjenken og Smith, er det ingen tvil om. I boken *Jeg er ingen rasist* skriver Schjenken:

«I løpet av vinteren hadde jeg lest Norsk Presseforbunds rapport *Tre uker i desember*, som omhandlet pressens rolle i Tore Tønne-saken fra 2002. Jeg hadde tenkt mye på Tore Tønne og hans tragiske selvmord. Jeg husker jeg så inderlig gjerne skulle ha pratet med ham, delt erfaringer med ham. Jeg hadde mange ganger de siste månedene lurt på hvorfor jeg skulle utsette meg selv for en ny dag. Hvorfor i det hele tatt stå opp når jeg visste dagen ville avstedkomme nye angrep mot min person? Nye beskyldninger om rasisme fra mennesker som ikke engang visste hva jeg het. Jeg følte at saken min hadde mange likhetstrekk med Tore Tønnes. Begge ble beskyldt for noe vi ikke kjente oss igjen i. Den store forskjellen var at jeg fortsatt var i live. Jeg kunne fortsatt gjøre noe. Har pressen lært noe? tenkte jeg, etter å ha lest rapporten fra den gang. Rapporten ga i hvert fall et klart signal om at pressen skal være forsiktig i sin forhåndsdomming» (2009:111).

Også Espen Smith hevder han var nær ved å ta sitt eget liv:

«Det raknet helt for meg. Jeg stoppet på en parkeringsplass og gikk i bagasjerommet for å hente tauet og henge meg i skogen. Men tauet lå ikke der. Jeg var så langt nede at det ikke går an å forestille seg» (Drammens Tidende 16. mars 2009).

Begge sjåførene mener psykiater Øivind Ekeberg ved Ullevål var redningen. Til A-magasinet har Ekeberg uttalt følgende: «Schjenkens tilstand var så alvorlig at han kunne kontakte meg til alle døgnets tider. Det er bare et spørsmål om tid før en slik eksponering i pressen fører til selvmord» (Aftenposten 3. oktober 2008b).

Pressens rolle som vaktbikkje må derfor balanseres mot ansvaret for å *la være* å trykke informasjon som bidrar til en mediedekning som får dyptgående konsekvenser for de involverte. Dersom vi igjen stiller Ekecrantz og Olssons spørsmål: Hvordan ville virkeligheten sett ut dersom journalistene ikke hadde skrevet om denne saken? Det blir naturligvis spekulasjoner, men det er nærliggende å tro at dette (med liten eller ingen mediedekning) hadde endt opp som en intern personalsak. Kanskje hadde de mistet jobben, kanskje ikke. Men de hadde etter all sannsynlighet ikke tenkt på å ta sine egne liv.

KAPITTEL 8: KONKLUSJON

I denne studien har jeg undersøkt følgende problemstilling: *Hvordan ble ambulanseskandalen mediert i VG, Dagbladet, Dagsavisen, Aftenposten og Aften i 2007 og 2008?*

Dette spørsmålet har blitt utforsket gjennom tre hypoteser; om avisenes iscenesettende makt, deres tendens til å gå i flokk og hvorvidt de begikk karakterdrap på de to ambulansesjåførene Espen Smith og Erik Schjenken. Gyldigheten til disse tre hypotesene for avisenes dekning av ambulanseskandalen har blitt vurdert gjennom en kvantitativ analyse av 506 artikler i perioden 7. august 2007 til 31. desember 2008, i tillegg til kvalitative intervjuer med nyhetslederne i de fem avisene.

8.1 Et skjebnesvangert rutineoppdrag

To ambulansesjåfører nekter å ta med seg en pasient fra Sofienbergparken i Oslo. Mediedekningen av saken er en av årsakene til at de selv blir pasienter i helsevesenet noen måneder senere. Hva skjedde?

Iscenesettelsen av ambulanseskandalen

I kapittel 5 så vi at dramaet i parken ble omtalt og iscenesatt som en begivenhet der Ali Farah var helten og ambulansesjåførene skurkene. Til sammen dannet avisenes bruk av vinkel, tendens, bilder og kilder et inntrykk av at sjåførene var syndebukkene i en alvorlig helsefaglig skandale – og til dels at handlingen deres var rasistisk motivert. Kritikken ble i all hovedsak rettet mot Erik Schjenken og Espen Smith, mens Ullevål universitetssykehus for det meste slapp unna medienes kritiske søkelys.

Det var først og fremst VG, Dagbladet og Dagsavisen som iscenesatte ambulanseskandalen, mens Aftenposten og Aften hadde en beskjedne dekning i forhold til de andre avisene denne første uken. VG utmerket seg som den avisen som hadde aller mest fokus på rasisme, mens Dagsavisen i større grad vinklet på at sjåførene hadde brutt normen – men at det ikke nødvendigvis hadde med rasisme å gjøre.

Rasismeaspektet var nesten ikke å se på avisenes forsider denne uken. På kommentarplass var imidlertid tonen en annen. Der formidlet både Dagsavisen, Dagbladet, VG og Aftenposten relativt hardtslående kommentarer om hva som var problemet i ambulanseskandalen: Sjåførenes rasistiske oppførsel. Denne tolkningsrammen ble styrket av de bombastiske kildeutsagnene fra både vitnene til episoden og sentrale politikere, i tillegg til den sterke symboleffekten i «Årets bilde 2007». Selv mener nyhetslederne i avisene (informanter i studien) at det i stor grad var nyhetsverdiene som avgjorde hva de valgte å fokusere på i

ambulanseskandalen, men de fremhever også den sterke påvirkningen fra kildene. I dette klimaet skulle avisene oppfylle sin rolle som samfunnets «moralske voktere», samtidig som de skulle forsøke å opptre varsomt overfor ambulansesjåførene. Analysene viser at de i liten grad lyktes med denne balansegangen i iscenesettelsen.

Flokktrendenser i ambulanseskandalen

I kapittel 6 ble medienes dekning av ambulanseskandalen i *hele* analyseperioden undersøkt, slik at flokkdyrhypotesens gyldighet for de fem avisenes dekning kunne vurderes. Det viktigste funnet er at tolkningsrammene som ble lansert i iscenesettelsen også preget dekningen det neste året: Ambulansesjåførene ble utpekt som syndebukkene i store deler av dekningen. I første rekke er det avisenes valg av vinklinger og tendens i artiklene som danner grunnlaget for denne konklusjonen, men også den utstrakte bruken av «Årets bilde 2007», bilder av – og uttalelser fra – Nordberg og Farah, og rasismefokuset på forsiden. Det måtte et intervju med Erik Schjenken i A-magasinet til for at avisenes dekning skulle endre seg: Etter 3. oktober 2008 var det plutselig sjåførenes versjon av episoden som fikk mest spalteplass, mens det var Ali Farah som (til tider) ble stilt de kritiske spørsmålene. Rasismefokuset var imidlertid stort både før og etter dette intervjuet.

Det er særlig to spor avisene i utvalget ser ut til å ha «glemt» å undersøke i denne saken; ambulansesjåførenes versjon og en eventuell ukultur i AMK eller på Ullevål sykehus, altså ansvarsrammen og sjåførrammen. De ble ikke totalt oversett, men de måtte i stor grad vike for andre innramminger av skandalen. Det var først og fremst Dagbladet, VG og Dagsavisen som formidlet en historie der ambulansesjåførene var skurkene og Ali Farah helten. Også Aftenposten formidlet i stor grad en slik virkelighetsbeskrivelse, men skiller seg ut med en nesten like stor formidling av den «motsatte» tolkningsrammen; der sjåførenes versjon av episoden er hovedfokuset. I likhet med i iscenesettelsen, var også den videre kommentarjournalistikken i stor grad vinklet på rasisme, og det samme gjelder for debattstoffet. Mye av årsaken til sistnevnte resultat finnes nok i rasismedebatten våren 2008. Interessant å se er det at ambulansesjåførene ble utpekt som syndebukkene også i store deler av dette stoffet – og ofte i en rasistisk kontekst. Debattantene var imidlertid ikke alene om å tildele sjåførene skurkerollen; godt over halvparten av dekningen med denne tolkningsrammen var å finne på nyhetsplass.

Demoniseringen av ambulansesjåførene

I det siste analysekapitlet ble medienes eventuelle karakterdrap på ambulansesjåførene diskutert. På bakgrunn av analysene i de to foregående kapitlene, i tillegg til hvilke tolkningsrammer, bilder og kilder som *ikke* fikk slippe til eller dominere i dekningen av

denne skandalen, ble det slått fast at avisene demoniserte sjåførene – i alle fall i de 14 månedene før A-magasinet intervju med Erik Schjenken. Totalt sett var nesten halvparten av dekningen vinklet kritisk i forhold til sjåførenes opptreden i Sofienbergparken. Vi så imidlertid at dette endret seg noe etter A-magasinet intervju. Ny Tids publisering av Ali Farahs kronikk ser også ut til å ha nyansert sjåførenes omdømme.

Avisenes nedprioritering av sjåførenes versjon utgjør et særlig stort problem, fordi den «motsatte» tolkningsrammen i så stor grad stemplet sjåførenes handling som rasistisk. Den beskjedne bruken av ansvarsrammen bidro også til dette karakterdrapet; det var i all hovedsak ambulansesjåførene som ble utpekt som representanter for eventuelle rasistiske holdninger i ambulansetjenesten. Det gjorde heller ikke situasjonen bedre at avisene kan ha valgt *ikke* å trykke et bilde som viser en annen side av virkeligheten; nemlig at Ali Farah sto oppreist da ambulansen reiste fra parken (dersom de hadde tilgang til det). I seg selv behøver ikke dette bildet å ha hatt en avgjørende betydning for sjåførenes omdømme, men det var et sjelden uttrykk for en annen beskrivelse av hendelsen enn den «Årets bilde 2007», Ali Farah, Kohinoor Nordberg, vitnene i parken og sentrale politikere ga uttrykk for. Sjåførenes arbeidsgiver, Ullevål sykehus, må imidlertid ta noe av ansvaret for karakterdrapet; ikke bare ga de sjåførene munnkurv, men de sørget heller ikke for å forsvare sjåførenes handling i offentligheten. Denne mangelen på kilder som sympatiserte med Schjenken og Smith, i tillegg til at sjåførene ikke fikk uttale seg, førte til at behovet for varsomhet fra medienes side var ekstra stort. Likevel ble dekningen av ambulanseskandalen i stor grad redusert til en kamp mellom det onde – representert ved sjåførene, og det gode – representert ved Ali Farah og Kohinoor Nordberg.

Medieringen av ambulanseskandalen

Hvordan ble egentlig ambulanseskandalen mediert av de fem avisene i 2007 og 2008?

Hendelsen i Sofienbergparken ble rammet inn som en sak der rasisme var stridsspørsmålet, ambulansesjåførene syndebukkene og Ali Farah helten. Avisredaksjonene må ta på seg mye av ansvaret for at det var denne virkelighetsbeskrivelsen som dominerte i mediene. Men ansvaret for denne tolkningsrammen, og særlig etableringen av den, ligger også hos vitnene, Kohinoor Nordberg og politikerne. I tillegg ser det ut til at ambulansesjåførenes taushet og Ullevåls vinglende uttalelser hadde en rammesettende funksjon. I den videre dekningen ser det imidlertid ut som om definisjons- og premissmakten i stor grad befant seg i avisenes korridorer. Riktignok var Farah og Nordberg viktige kilder gjennom hele analyseperioden, og «Årets bilde 2007» et hyppig brukt bilde, men verken vitnene eller politikere var sentrale hovedkilder etter at tolkningsrammene hadde blitt etablert. Det var derfor i all hovedsak

journalistene, til en viss grad sammen med Farah, Nordberg og Ullevål, som opprettholdt beskrivelsen av skandalen som en hendelse der sjåførene var syndebukkene og Farah helten. Heller ikke de mange «renvaskingene» fra rasismeanklagene fra ulike statlige organer ser ut til å ha hatt nevneverdig påvirkning på avisenes beskrivelser av skandalen. Det var ett enkelt intervju som rev ned den virkelighetsbeskrivelsen som hadde dominert i fem store aviser i 14 måneder, noe som er et talende eksempel på hvor mye makt én publikasjon kan ha. Det viser at det *er* mulig å gå motstrøms, også for enkeltjournalister – man kan til og med sette dagsorden!

Både hypotesen om avisenes tendens til å gå i flokk, og påstanden om deres demonisering av skandalens hovedpersoner, blir styrket gjennom analysene i denne studien. Når det gjelder hypotesen om avisenes sterke iscenesettende makt, er det ingen tvil om at også denne påstanden har gyldighet for de fem avisenes dekning av ambulanseskandalen. Men tolkningsrammene i denne saken ble i stor grad også etablert av kildeaktørene, og journalistenes dramaturgiske makt i ambulanseskandalens aller første dager må derfor ikke overvurderes.

At rasisme ble utpekt som problemet i ambulanseskandalen, er ikke nødvendigvis kritikkverdig i seg selv. Det var rasismespørsmålet som utgjorde stridstemaet i denne saken, og det var derfor avisenes plikt å rette søkelyset mot dette. Men det var *hvordan* avisene skrev om rasisme som var avgjørende, både for flokktendensene og demoniseringen av ambulansesjåførene. Ansvar for skandalen kunne i mye større grad ha blitt rammet inn som et institusjonelt problem, der Ullevål ble utpekt som den ansvarlige part. I stedet ble skandalen rammet inn på en måte som bidro til at begge sjåførene vurderte å ta sitt eget liv.

Dekningen i avisene var imidlertid ikke bare problematisk. Som flere av informantene påpeker; det *ble* vinklet på mange ulike sider ved skandalen i løpet av disse 17 månedene. Aftenposten skiller seg ut med noe mer «sjåførvennlige» prioriteringer enn de andre avisene, søkelyset *ble* også rettet mot Ullevåls institusjonelle ansvar, og sist – men absolutt ikke minst – den rådende tolkningsrammen *ble* revet ned.

Den omfattende og ensidige dekningen av ambulanseskandalen hadde heller ikke bare negative konsekvenser. I studien har vi sett at Ullevål brukte skandalen som en rettesnor i arbeidet med nye retningslinjer for ambulansetjenesten, og at politikerne satte fokus på rasisme i offentlig sektor. Dekningen førte også til «Norges største rasismedebatt» (ifølge debattredaktør Knut Olav Åmås i Aftenposten); en nødvendig diskusjon om holdningene i et land der innvandringen øker og integrering er et av de viktigste politiske stridstemaene.

8.2 Et kritisk blikk på studien

Hvor gyldig er denne studien for deknningen av ambulanseskandalen, og for medierte skandaler generelt? De metodiske problemene ved denne studien er allerede nevnt i kapittel 3, og jeg vil derfor her fokusere på de viktigste ankepunktene mot denne studiens gyldighet. For det første er det fullt mulig at deknningen i nettmedier, tv og radio og andre aviser kan ha formidlet andre beskrivelser av virkeligheten enn det VG, Dagbladet, Aftenposten, Dagsavisen og Aften i all hovedsak gjorde. Studien er kun en undersøkelse av fem avisers mediering av ambulanseskandalen, og har derfor begrenset gyldighet ut over seg selv. Likevel: Studien viser hvordan landets største aviser (unntatt Dagsavisen) har mediert skandalen. Andre studier har vist hvordan det er de store avisene som fører an i mediedrev (Fladmoe 2008, Allern 2009, Bjerke 2009), og studien av de fem avisenes dekning bør derfor utgjøre et godt nok grunnlag for å si at mediedrevet i ambulanseskandalen var sterkt og at sjåførene ble demonisert.

For det andre er dette en studie av deknningen av en skandale, som på mange måter er et unntak fra den daglige journalistikken. Men, som Tor Midtbø skriver i *Skandaler i norsk politikk*, er den tiden forbi da skandaler er «unormal» journalistikk (Midtbø 2007:14). Siden slutten av 1980-tallet begynte skandalene å innfinne seg oftere og oftere i spaltene, og det er derfor ingen grunn til la de være utforsket – særlig ikke med tanke på den sterke dramaturgiske makten som finnes i slik journalistikk, i tillegg til hvilke konsekvenser de kan ha.

For det andre er analysene i stor grad basert på *tolkninger*, til tross for at den viktigste analysemetoden er kvantitativ. Kriteriene for hva som skal regnes som en tolkningsramme, hvilke artikler som formidler disse rammene, og i hvilken grad dette er en styrking eller svekking av hypotesene, er basert på subjektive vurderinger. Kriteriene for hvilke artikler som skulle kodes med rasismevinkel og negativ tendens har imidlertid vært «streng» (jf. kapittel 3), og det virker derfor rimelig å anta at enda større deler av deknningen kan ha formidlet en beskrivelse av at det var sjåførene som var syndebukkene – og at rasisme var problemet.

Studiens validitet styrkes imidlertid ved at den går inn i rekken av mediefaglige undersøkelser som slår fast at journalister har konstruksjonsmakt og at de «jager» i flokk (jf. kapittel 2 om forskningen på medierte skandaler). I sin masteroppgave om skandalisering som politisk maktmiddel konkluderer Audun Fladmoe imidlertid med at flokkdyrhypotesen må nyanseres, fordi han fant store variasjoner i avisenes dekning. Dette er et interessant funn, særlig fordi det utgjør en motsats til de mange studiene som nettopp konkluderer med

at pressen «jager» i flokk. Ekstra interessant er det at Fladmoes utvalg av aviser er nesten det samme som i denne studien, med unntak av én avis (Romsdals Budstikke). Aftenpostens tendens til å ha en noe annen dekning enn de andre avisene, stemmer også godt overens med det Målfrid Bye Haugen fant i sin studie om flokktendenser i landets store aviser og Bente Gundelsbys studie av flokktendensene i kommentarjournalistikken.

Når de fleste studiene slår fast de samme tendensene i mediedekningen av skandaler; hva er da poenget med enda en studie som bekrefter disse hypotesene? Svaret må ligge i konsekvensene av medierte skandaler. Denne studien føyer seg inn i rekken av undersøkelser og rapporter som fastslår at karakterdrap er et resultat av massiv og ensidig medieomtale. Listen over norske skandaler de siste årene der én eller flere personer har blitt skandalisert, er lang. Vi har Tore Tønne-saken, som endte med at hovedpersonen tok sitt eget liv. Vi har Valla-saken, der Gerd-Liv Valla opplevde å bli truet på livet og sykmeldt i månedsvis, og der mediedrevet endte med at hun valgte å gå av som LO-leder. Vi har UDI-skandalen, der UDI-direktør Trygve Nordby ble utsatt for krass kritikk og følte seg utsatt for «en Kafka-prosess» (Aftenposten 27. mai 2006). Og vi har Thorbjørn Jagland, Kjell Magne Bondevik, Eivind Reiten, Victor Norman, Terje Rød-Larsen, Manuela Ramin-Osmundsen, Per Ditlev-Simonsen, Per Sandberg og Åslaug Haga. Og ambulansesjåførene Espen Smith og Erik Schjenken. Er virkelig demonisering av enkeltindivider prisen vi må betale for å opprettholde en fri og demokratisk presse?

8.3 Hvor går veien for skandalejournalistikken?

Som beskrevet i kapittel 1 ønsket Erik Schjenken å klage den samlede dekningen av ambulanseskandalen inn for PFU. Men da han ble oppringt av Per Edgar Kokkvold med beskjed om at klagen måtte rettes mot konkrete medieoppslag, følte han det «nærmest urettferdig å klage på enkelte medier fremfor andre, da alle i utgangspunktet skrev det samme» (Schjenken 2009:113). Dermed ble det ingen PFU-klage. I stedet har nå Schjenken stevnet Dagbladet for ærekrenkelser, noe som betyr at presseetikken vil bli vurdert av domstolene, i stedet for av pressens eget klageorgan. Er dette en ønsket utvikling?

Det største problemet med medierte skandaler, er at de grunnleggende etiske dilemmaene ved dekningen av dem ikke kan diskuteres i de institusjonaliserte foraene (Bjerke 2009). Riktignok kan enkeltoppslag i mediedrev formelt klages inn til Pressens Faglige Utvalg (PFU), men – som nevnt – i skandaler er det ofte den samlede dekningen, og ikke oppslagene hver for seg, som utgjør problemet. PFU behandler ikke mediedrev; utvalget ser bare på hver enkelt artikkel isolert, og ikke på sammenhengen den inngår i (ibid:187). I PFUs

vedtekter står det imidlertid at utvalget har «til formål å overvåke og fremme den etiske og faglige standard i norsk presse» (ibid:186). PFU har altså *muligheten* til å vurdere etikken i mediedrev – men de gjør det ikke. Ansvar for denne innskrenkingen av PFUs arbeid ligger hos Norsk Presseforbund, fordi det er de som har oppnevnt dette etikkutvalget.

Den samlede skandalejournalistikken befinner seg altså på siden av den institusjonaliserte presseetikken. Det avgjørende spørsmålet her er hvem som da skal ha det moralske ansvaret for de medierte skandalene: Hvem skal vokte vokterne? Skal for eksempel hvert enkelt medium ha ansvaret for hele den samlede dekningen? Hvordan skal det i så fall gjennomføres i praksis, og hvordan vil dette påvirke pressefriheten?

Dette er komplekse spørsmål, og drøftingen av dem faller utenfor temaet for denne masteroppgaven. Det er imidlertid svært viktige spørsmål; spørsmål det bør forskes på. Informantene i denne studien ble imidlertid spurt om hvilke metoder for regulering av pressens makt de mener er mest hensiktsmessige. De ble blant annet forelagt følgende tiltak: Å opprette et eget medietilsyn (som har vært diskutert i offentligheten), utvide Vær Varsom-plakaten til også å gjelde den samlede dekningen (slik at PFU kan felle pressen for mediedrev), opprette en egen plakat for kilders rettigheter – en slags speilvendning av Vær Varsom-plakaten (foreslått i Journalisten 19. oktober 2007) og pålegg om at de store mediene er nødt til å ha en slags «djevelens advokat», en kald hjerne som kan rope «stopp» når desken roper «mer». De fleste informantene mener en utvidelse av Vær Varsom-plakaten er det beste alternativet, slik at pressens vurderinger avgjøres i PFU – og ikke av «makten mediene er satt til å vokte», altså myndighetene – som ville vært resultatet av et medietilsyn. Flere stiller seg imidlertid sterkt kritiske til at PFU skal regulere den samlede dekningen. To av informantene åpner opp for at en kildeplakat kunne vært nyttig, mens én mener løsningen ligger i en offentlig og åpen debatt om medienes vurderinger.

Hva er fremtiden for skandalejournalistikken? I en tid der økonomien i mediehusene er stadig mer presset, og nedbemanningen oftere er regelen enn unntaket, er det grunn til bekymring for at stadig større deler av journalistikken vil bli produsert innenfor de allerede etablerte tolkningsrammene, og at mediene vil bekrefte og referere hverandres nyheter. Når tiden er knapp og kravene til produktivitet er store, er det lett å ty til de lettest tilgjengelige kildene og de kjappe sitatsakene. De store avisenes publiseringsstrategi, der nettavisene tar seg av den løpende hendelsesjournalistikken og papiravisene tar seg av «dybden», gir imidlertid håp om at *noen* journalister vil få tid til å sjekke andre spor, intervju andre kilder og ta andre bilder enn det kollegene gjør. Det kan være nyttig i et samfunn der *antallet* medier blir stadig høyere: Når for eksempel både VG, VG Nett og VGTV jakter de samme

vinklene, bildene og kildene, er det ingen tvil om at det samlede presset blir stort. Samtidig kan det stadig økende omfanget av sosiale medier, som for eksempel blogger og Twitter, utgjøre et nødvendig korrektiv til mediernes sterke definisjonsmakt.

Med tanke på utviklingen av opplags- og lesertallene for papiravisene bør også mediene selv være interessert i at journalistikken er av god kvalitet, og at den ikke har skjebnesvangre konsekvenser, fordi *tilliten* til mediene utgjør selve kontrakten mellom avisen og leseren. Til slutt bør det også være av interesse for mediene å gå inn i en åpen og konstruktiv diskusjon om pressens metoder og makt, og ikke innta en skyttergravsposisjon når slike temaer kommer opp i offentligheten.

Kanskje man ved neste korsvei kan skrive: *De neste dagene eksploderer saken i pressen. En mediert skandale er født. Men det ble ikke begått karakterdrap på skandalens hovedpersoner.*

LITTERATURLISTE

- ABC Nyheter 24. oktober 2007: «Myteknuserne». Tilgjengelig: <http://www.abcnyheter.no/node/54291> [Lastet 10. mai 2010].
- Aftenposten 27. mai 2006: «– En Kafka-prosess». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1331374.ece> [Lastet 10. februar 2010].
- Aftenposten 10. august 2007: «Tragedien i parken». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1929583.ece> [Lastet 14. desember 2009].
- Aftenposten 11. august 2007: «Ullevål gjør retrett».
- Aftenposten 30. august 2007: «En til ut av tjeneste».
- Aftenposten 7. februar 2008: «Slipper med refs».
- Aftenposten 5. mars 2008: «Finnmark falt i smak».
- Aftenposten 8. april 2008: «Hva som skjedde i Sofienbergparken». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2354435.ece> [Lastet 15. januar 2010].
- Aftenposten 6. august 2008: «Syv lange minutter».
- Aftenposten 3. oktober 2008a: «Burde gjort mer for å få frem den 'andre siden'». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2690728.ece> [Lastet 7. oktober 2009].
- Aftenposten 3. oktober 2008b: «En stemplet mann». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/amagasinet/article2688456.ece> [Lastet 7. oktober 2009].
- Aftenposten 24. november 2008: «Lærdommer fra parken». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2787118.ece> [Lastet 4. februar 2010].
- Aftenposten 6. februar 2009: «– Schjenken handlet ikke rasistisk». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2911470.ece> [Lastet 23. januar 2010].
- Aftenposten 28. april 2009: «Riksadvokaten frikjente ambulansesjåfør». Tilgjengelig: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3049111.ece> [Lastet 23. januar 2010].
- Aftenposten 11. desember 2009: «Hun vil gjøre leserne klokere». Tilgjengelig: http://www.aftenposten.no/kul_und/litteratur/article3417268.ece [Lastet 25. januar 2010].
- Aftenposten Aften 9. august 2007: «Hårreisende feilvurdering».
- Aftenposten Aften 14. oktober 2008: «Ambulansens nye rutiner».
- Allern, Sigurd (1997): *Når kildene byr opp til dans*. Pax forlag A/S, Oslo.
- Allern, Sigurd (2001a): *Flokkdyr på Løvebakken? Søkelys på Stortingets presselosje og politikken medierammer*. Pax forlag A/S, Oslo.
- Allern, Sigurd (2001b): «Journalistiske og kommersielle nyhetsverdier. Nyhetsbedrifter som informasjonsforvaltere og markedsaktører». Paper til den 15. nordiske konferansen for medie- og kommunikasjonsforskning, Reykjavik, Island 11.-13. august 2001.
- Allern, Sigurd (2001c): *Nyhetsverdier. Om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. 3. opplag. IJ-forlaget, Kristiansand.
- Allern, Sigurd (2001d): «Kildene og mediemakten», i Martin Eide (red.): *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Allern, Sigurd (2007a): «Nyhetsmediene – en politisk institusjon?» Forelesning ved Institutt for medier og kommunikasjon ved Universitetet i Oslo, 28.02.07. Tilgjengelig: <http://www.uio.no/studier/emner/hf/imk/JOUR4428/v07/undervisningsmateriale/Nyhetsmediene-%20en%20politisk%20institusjon.ppt> [Lastet 15. mars 2010].
- Allern (2007b): «I stormens øye. En analyse av hvordan seks Oslo-aviser dekket konflikten mellom Valla/LO og Ingunn Yssen i perioden 11. – 31. januar 2007». Tilgjengelig: <http://www.uio.no/studier/emner/hf/imk/JOUR4428/v07/undervisningsmateriale/Valla.ppt> [Lastet 15. april 2010].

- Allern, Sigurd (2009): «Flokkjakt med anfører», i Sigurd Allern og Ester Pollack (red.): *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Allern, Sigurd og Ester Pollack (2007): «After the fall of the party press: Are journalists a new type of political actors? Case studies of two recent political scandals in Scandinavia». Artikkel presentert ved the 26th Conference of the International Association for Media and Communication Research (IAMCR) in Paris, France, July 23-26, 2007, Political Communication Research Section.
- Allern, Sigurd og Ester Pollack (red.) (2009): *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Andenæs, Ivar (2008): «Pressens dekning av Ramin-Osmundsen-saken og Haga-saken. En sammenligning». Presentasjon av rapport nr. 2 ved Institutt for Journalistikk: «Når pressen tar strupetak. Pressedekningen av to statsrådsavganger», på RAM-konferansen 11. november 2008. Radisson Blu Hotel Plaza, Oslo.
- Bergens Tidende 16. mai 2009: «Gransker pressens karakterdrap». Tilgjengelig: <http://www.bt.no/kultur/media/Gransker-pressens-karakterdrap-848219.html> [Lastet 29. mars 2010].
- Bergstöm, Göran og Kristina Boréus (2000): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskapelig text- og diskursanalys*. Studentlitteratur, Lund.
- Bjerke, Paul (2001): «Fortsatt partipresse? Norske avisers holdning til regjeringsskiftet i mars 2000». Forskningsrapport nr. 46, Høgskulen i Volda/Møreforsking Volda.
- Bjerke, Paul (2008): «Refleks eller refleksjon? En sosiologisk analyse av journalistisk profesjonsmoral». Avhandling for PhD-graden, Høgskulen i Volda/Universitetet i Oslo.
- Bjerke, Paul (2009): «Skandaler og presse-moral», i Sigurd Allern og Ester Pollack (red.): *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Boyd-Barrett, Oliver (2007): «Alternative reframing of mainstream media frames», i Daya Kishan Thussu (red.): *Media on the Move: Global Flow and Contra-flow*. Routledge, London og New York.
- Cook, Timothy (2005): *Governing with the News. The news media as a political institution*. 2. utgave. The University of Chicago Press, Chicago og London.
- Dagbladet 7. august 2007: «Ambulansen kjørte uten blødende småbarnsfar». Tilgjengelig: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/08/07/508114.html> [Lastet 11. desember 2009].
- Dagbladet 9. august 2007a: «Hvem er svinet her?»
- Dagbladet 9. august 2007b: «Fastholder rasismeanklager».
- Dagbladet 9. august 2007c: «Han er så utrolig positiv».
- Dagbladet 10. august 2007a: «Legeforeningen kritiserer Ullevål».
- Dagbladet 10. august 2007b: «– Uakseptabelt».
- Dagbladet 11. august 2007a: «Vi er mennesker selv om vi har en tøff jobb».
- Dagbladet 11. august 2007b: «Skrekk og avsky».
- Dagbladet 21. august 2007: «Ullevål skjerper rutinene». Tilgjengelig: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/08/21/509604.html> [Lastet 15. august 2010].
- Dagbladet 24. august 2007: «Heksejakt?»
- Dagbladet 26. august 2007: «– Ullevål har aldri spurt oss». Tilgjengelig: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/08/26/510030.html> [Lastet 11. desember 2009].
- Dagbladet 29. august 2007: «– Klart diskriminerende oppførsel, og som kan forstås med rasistiske overtoner». Tilgjengelig: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/08/29/510414.html> [Lastet 12. september 2010].
- Dagbladet 30. august 2007: «Kohinoor vant første omgang».
- Dagbladet 3. mars 2008: «Kommentariatets diktatur».
- Dagbladet 12. oktober 2008: «Slik Ali ser det».

Dagbladet 3. mars 2009: «Når offeret blir sydebukk».

Dagbladet 3. januar 2010: «– Ambulansen snudde og gjemte seg bak gatehjørnet». Tilgjengelig: <http://www.dagbladet.no/2010/01/03/nyheter/innenriks/dodsfall/politi/ambulanse/9761472/> [Lastet 17. april 2010].

Dagens Medisin nr. 08/07: «MOS». Tilgjengelig: <http://www.dagensmedisin.no/ledare/2007/04/12/mos/index.xml> [Lastet 7. februar 2010].

Dagsavisen 9. august 2007: «Opplever mer diskriminering».

Dagsavisen 12. august 2007a: «Lyden av noe som rakner».

Dagsavisen 12. august 2007b: «Rasistiske overtoner».

Dagsavisen 12. august 2007c: «Slagrammet ventet i ni timer på ambulansen».

Dagsavisen 4. desember 2008: «Schjenken frifunnet i ambulanse-saken». Tilgjengelig: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article385049.ece> [Lastet 23. januar 2010].

Dagsavisen 23. oktober 2009: «Strand lover stø kurs».

Drammens Tidende, 16. mars 2009: «Ambulansesjåføren snakker ut». Tilgjengelig: <http://dt.no/nyheter/ambulansesjaforen-snakker-ut-1.3103198> [Lastet 12. september 2009].

Eide, Martin (2001): «Journalistisk makt. Et oppslag», i Martin Eide (red.): *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Ekecrantz og Olsson (1994): *Det redigerade samhället. Om journalistikens, beskrivningsmaktens och det informerade förnufts historia*. Carlsson bokförlag AB, Stockholm.

Enli, Gunn Sara (2009): «– Statsråd, du lyver!», i Sigurd Allern og Ester Pollack (red.): *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Fagbokforlaget, Bergen.

Entman, Robert M. (1993): «Framing. Toward Clarification of a Fractured Paradigm», i *Journal of Communication* 43. Oxford University Press, New York.

Fladmoe, Audun (2008): «Machiavellis disipler. Om skandalisering som politisk maktmiddel». Masteroppgave i statsvitenskap. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

Fædrelandsvennen 14. august 2007: «Ullevål-gransking starter til uka». Tilgjengelig: <http://www.fvn.no/nyheter/innenriks/article503740.ece> [Lastet 15. desember 2009].

Gentikow, Barbara (2005): *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. Revidert utgave, IJ-forlaget, Kristiansand.

Gundelsby, Bente Hessenschmidt (2008): «Kampen om definisjonsmakten. Politiske kommentatorers tolkningsrammer i 'Valla-saken'». Masteroppgave i statsvitenskap. Universitetet i Oslo, Oslo.

Haugen, Målfrid Bye (2009): «En statsråds fall. En casestudie av mediestormen rundt Åslaug Hags avgang i juni 2008». Masteroppgave i statsvitenskap. Universitetet i Oslo, Oslo.

Hellevik, Ottar (2003): *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget, Oslo.

Hernes, Gudmund og Martin Eide (1987): *Død og Pine! Om massemedia og helsepolitikk*. Fagbevegelsens senter for forskning, utbedring og dokumentasjon (FAFO), Oslo.

Hillesund, Terje (1994): *Står det noe nytt? Innføring i analyse av aviser og nyheter*. Institutt for journalistikk, Fredrikstad.

Hjeltne, Guri, Henrik Syse og Svein Brurås (2003): «3 uker i desember. En kritisk gjennomgang av medienes rolle i den såkalte Tønne-saken». Norsk Presseforbund, Oslo.

Holme, Idar Magne og Bernt Krohn Solvang (1996): *Metodevalg og metodebruk*. 3. utgave. Tano Aschehoug, Oslo.

Journalisten 19. oktober 2007: «Vil ha plakater for kildene». Tilgjengelig: <http://www.journalisten.no/story/48693> [Lastet 5. februar 2010].

Journalisten 27. februar 2009: «Kraftig ned i Norge». Tilgjengelig: <http://www.journalisten.no/story/56916> [Lastet 8. mai 2010].

Journalisten 15. januar 2010: «Navn: Kadafi Zaman, journalist».

Journalisten 23. september 2010: «– Ikke mediekjøret som feller statsråder». Tilgjengelig: <http://www.journalisten.no/story/62495> [Lastet 25. september 2010].

Klassekampen 29. mars 2007: «– Ekstremt ensidig». Tilgjengelig: <http://www.klassekampen.no/44764/article/item/null/-ekstremt-ensidig> [Lastet 23. august 2010].

Klassekampen 4. oktober 2008: «– Er ikke stemplet».

Kolstad, Tine (2002): *Det var en mørk og stormfull dag...* 2. utgave. IJ-forlaget, Kristiansand.

Krogh, Thomas (2003): *Historie, forståelse og fortolkning. De historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter*. 4. utgave. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Kvam, Bjarne (2002): *Krimjournalisten*. IJ-forlaget, Kristiansand.

Likestillings- og diskrimineringsnemnda sak 31/2008: «Vedtak». Tilgjengelig: <http://www.diskrimineringsnemnda.no/sites/d/diskrimineringsnemnda.no/files/319660664.pdf> [Lastet 23. januar 2010].

Lov 1999-07-02 nr 64: Lov om helsepersonell. Tilgjengelig: <http://www.lovdato.no/all/nl-19990702-064.html> [Lastet 23. mars 2010].

Lov 2005-06-03 nr 33: «Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. (diskrimineringsloven)». Tilgjengelig: <http://www.lovdato.no/all/hl-20050603-033.html> [Lastet 23. mars 2010].

Lull, James og Stephen Hinerman (1997): *Media scandals. Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Coloumbia University Press, New York.

McNair, Brian (1998): *The Sociology of Journalism*. Arnold, London.

Midtbø, Tor (2007): *Skandaler i norsk politikk*. Universitetsforlaget, Oslo.

Midtfjeld, Ellen (2005): «Jaglands fall. Mediemord eller rapport fra virkeligheten?» Hovedoppgave i medievitenskap. Universitetet i Oslo, Oslo.

Morgenbladet 6. mars 2009: «Den tredje mann». Tilgjengelig: <http://www.morgenbladet.no/apps/pbcs.dll/article?AID=2009271820024&NL=1> [Lastet 1. februar 2010].

Norsk Presseforbund (2008): «Vær varsom-plakaten». Tilgjengelig: http://presse.no/Pressens_Faglige_Utvalg_PFU/Var_Varsom-plakaten/ [Lastet 6. mars 2010].

Norges offentlige utredninger (NOU) (2000): «Pressepolitikk ved et tusenårskifte». Nr. 15.

Norges offentlige utredninger (NOU) (2009): «Et ansvarlig politi. Åpenhet, kontroll og læring». Nr. 12.

NRK Østlandssendingen 27. mars 2008: «– Ali Farah ble diskriminert». Tilgjengelig: <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostlandssendingen/1.5222140> [Lastet 9. mars 2010].

Ny Tid 9. oktober 2008: «Slik jeg ser det». Tilgjengelig: http://www.nytid.no/meninger/artikler/20081009/kronikk_slik_jeg_ser_det/ [Lastet 25. januar 2010].

Pressens Faglig Utvalg, PFU-sak 140/08: «Arntzen de Besche Advokatfirma v. advokat Nils Ole Bay (p.v.a. klient) mot TV2». Tilgjengelig: <http://www.pfu.no/case.php?id=2080> [Lastet 28. januar 2010].

Sayer, R. Andrew (1992): *Method in social science: A realist approach*. 2. utgave. Routledge, London.

Se og Hør nr. 21 2009: «Marerittet tar aldri slutt».

Schjenken, Erik (2009): *Jeg er ingen rasist*. Aschehoug, Oslo.

Schudson, Michael (1995): *The Power of News*. Harvard University Press, Cambridge.

Slaatta, Tore (2003): *Den norske medieorden. Posisjoner og privilegier*. Gyldendal Akademisk, Oslo.

Thompson, John B. (2002): *Den politiske skandale. Magt og synlighet i mediealderen*. Dansk utgave. Hans Reitzels Forlag AS, København.

Tidsskrift for Den norske legeforening, nr. 24 2007: «I medienes søkelys». Tilgjengelig: <http://pdf.tidsskriftet.no/tsPdf.php> [Lastet 6. februar 2010.]

Todal Jenssen, Anders og Audun Fladmoe (2009): «Ti bud for den som vil skandalisere», i Sigurd Allern og Ester Pollack (red.): *Skandalenes markeds plass. Politikk, moral og mediedrev*. Fagbokforlaget, Bergen.

Tuchman, Gaye (1978): *Making news*. The Free Press, New York.

TV2 9. april 2008: «Hør lydopptakene her». Tilgjengelig: <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/hoer-lydopptakene-her-1746550.html> [Lastet 12. desember 2009].

TV2 12. august 2010: «Ambulansesjåfør saksøker Dagbladet for rasismebeskyldninger». Tilgjengelig: <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/ambulansesjaafoer-saksoeker-dagbladet-for-rasismebeskyldninger-3264733.html> [Lastet 23. august 2010].

Ukeavisen Ledelse 29. mars 2007: «Støttet Valla, kom ikke på trykk».

Utrop 22. juni 2008: «Farah påvirket av hasj».

VG 24. mars 2007: «Moskva-Marit bak ny studie».

VG 6. august 2007: «Slått til blods – fikk ikke være med ambulansen». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=158035> [Lastet 12. september 2009].

VG 7. august 2007: «Brustad reagerer på at voldsoffer ble forlatt». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=175538> [Lastet 12. desember 2009].

VG 8. august 2007a: «Tatt ut av tjeneste».

VG 8. august 2007b: «– Tok to timer før han fikk behandling». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=175587> [Lastet 16. januar 2010].

VG 9. august 2007a: «Den skjulte rasismen».

VG 9. august 2007b: «– Kunne dette skjedd en hvit mann i Frognerparken?» Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=174557> [Lastet 12. desember 2009].

VG 9. august 2007c: «– Ali ble ikke undersøkt».

VG 9. august 2007d: «– Stoler ikke på myndighetene».

VG 14. august 2007: «Skal kartlegge offentlig rasisme». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=194837> [Lastet 12. mai 2010].

VG 30. august 2007: «Ambulansesjåfør med fortid i Boot Boys».

VG 15. september 2007: «AMK-ansatt brøt ikke loven». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=163422> [Lastet 24. juni 2010].

VG 6. februar 2008: «Kohinoor: – De burde mistet jobben». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=503680> [Lastet 15. januar 2010].

VG 4. desember 2008: «Ali Farah: – Jeg har tilgitt Schjenken». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=549100> [Lastet 12. februar 2010].

VG 18. mars 2009: «Sivilombudsmannen avslutter Ali Farah-saken». Tilgjengelig: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=541606> [Lastet 25. juni 2010].

VG (udatert): «Slik skjedde ambulanseskandalen». Tilgjengelig: <http://flash.vg.no/grafikk/ambulanseskandalen/tidslinje.html> [Lastet 12. desember 2009].

Waldahl, Ragnar (2007): *Opinion og demokrati*. Universitetsforlaget, Oslo.

Østbye, Helge, Karl Knapskog, Knut Helland og Leif Ove Larsen (2002): *Metodebok for mediefag*. 2. utgave. Fagbokforlaget, Bergen.

Østli, Kjetil (2008): «SKUP 2008 - 42 Ambulansesaken/Ali Farah-saken». Metoderapport til SKUP. Tilgjengelig: <http://www.skup.no/Metoderapporter/2008> [Lastet 18. desember 2009].

Øy, Nils E. (1996): «God, kritisk journalistikk skal ikke straffes. Om krenkelser i norske medier». IJ-rapport 8/962, reviderte utgave. Institutt for journalistikk, Fredrikstad.

Aardal, Bernt, Anne Krogstad, Hanne Marthe Narud og Ragnar Waldahl (2004): «Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet», i Bernt Aardal, Anne Krogstad og Hanne Marthe Narud (red.): *I valgkampens hete*. Universitetsforlaget, Oslo.

VEDLEGG 1: KODEINSTRUKSJONER

V1: Avis

I hvilken avis står artikkelen på trykk?

1 = Dagbladet (inkl. Magasinet, FREDAG, SØNDAG og Sportmagasinet).

2 = VG (inkl. VG Helg og VG7).

3 = Dagsavisen (inkl. Inne & Ute).

4 = Aftenposten Morgen (inkl. A-magasinet).

5 = Aftenposten Aften (inkl. Oslopuls).

V2: Dato

Hvilken dato står artikkelen på trykk?

V3: Artikkel-ID

Hvilket nummer i rekken er artikkelen?

Hver artikkel i materialet får et nummer. Dersom det er flere artikler på en avisside, nummereres disse i tilfeldig rekkefølge.

V4: Sidetall

Hvilken side starter artikkelen på?

Dersom det er ekstra bilag eller flere seksjoner i en avis, og dersom artiklenes sidetall da blir det samme, vil side 1 i første bilag/seksjon få sidetallet 101, side 1 i andre bilag/seksjon få sidetallet 201 osv.

V5: Tidsfase

Hvilken fase tilhører artikkelen; før eller etter A-magasinet intervju med Erik Schjenken 3. oktober 2008?

1 = Tidsfase 1 (f.o.m. 7. august 2007 t.o.m. 2. oktober 2008).

2 = Tidsfase 2 (f.o.m. 3. oktober 2008 t.o.m. 31. desember 2008).

V6: Areal

Hvor mange cm² måler artikkelen?

Arealet artikkelen utgjør, inkludert bilder, tekst og elementer som faktabokser, ingress, titler, bildetekster osv. Høyde og bredde måles, arealet regnes ut og noteres på hver artikkel. Fordi artiklene er printet ut i A4-størrelse er arealet blitt multiplisert med 1,9 – slik at arealet blir riktig i forhold til virkelig størrelse. Artikler fra «gamle» Dagbladet Magasinet blir multiplisert med 1,417. Artikler fra perioden etter at Dagbladet Magasinet ble relansert

på glanset papir blir multiplisert med 1,489. A-magasinet har samme størrelse som A4-ark. Forsidehenvisninger regnes ikke med.

V7: Forsidehenvisning

Har artikkelen forsidehenvisning?

- 1 = Artikkelen er hovedoppslaget på forsiden.
- 2 = Artikkelen har en mindre henvisning på forsiden.
- 3 = Artikkelen er ikke nevnt på forsiden.

V8: Journalistisk sjanger

Hvilken journalistisk sjanger er artikkelen skrevet i?

Se kapittel 3 for en definisjon av sjangrene. Debattartikler skrevet av faste bidragsytere (som for eksempel Haddy N'jie i Dagbladet) kodes som verdi 4, fordi disse personene ikke er fast ansatt i avisen og derfor bør regnes som eksterne skribenter.

- 1 = Nyhetsartikkel.
- 2 = Featureartikkel.
- 3 = Ledere og redaksjonelle kommentarer.
- 4 = Debattartikler, leserbrev og «eksterne» kronikker.
- 5 = Annet.

V9: Tema

Er ambulanseskandalen hovedtema eller bitema i artikkelen?

Dersom artikkelen i stor grad handler om Ali-saken – og spesielt dersom Ali-saken er nevnt i tittel og/eller ingress, kodes den med dette som hovedtema. Terskelen for å kode Ali-saken som bitema er høy. Det er kun når Ali-saken er nevnt én eller to ganger og det er helt tydelig at hovedtemaet er noe annet (for eksempel generelt om rasisme i samfunnet) at artikkelen skal kodes med Ali-saken som bitema.

- 1 = Hovedtema.
- 2 = Bitema.

V10: Vinkel

Hvordan er artikkelen vinklet?

Når saken har *både* tittel og ingress, kodes artikkelen bare etter innholdet i tittelen og ingressen. Når saken bare har tittel *eller* ingress *eller* ingen av delene, kodes artikkelen etter tittelen *eller* ingressen, *i tillegg til* etter sentrale kildeutsagn (i nyhets- og featureartikler) eller argumentasjon (i kommentarer og debattartikler).

1 = Rasisme: Ambulanseskandalen knyttes til rasisme/ambulansesjåførene har opptrådt rasistisk.

Artikkel eksempel: «Fastholder rasismeanklager». Ingress: «Venner og øyenvitner som var til stede er opprørt over uttalelsene fra Ullevål sykehus som benekter at Ali Farah (37) ble utsatt for rasisme». (Dagbladet 9. august 2007.)

2 = Normbrudd: Rasisme er ikke nevnt, men sjåførene brøt normen om å hjelpe mennesker i nød, for eksempel fordi de har gjort en dårlig helsefaglig vurdering eller diskriminert rusede personer.

Artikkel eksempel: «- Ali ble sett på som et ordensproblem». Ingress: «Ambulansesjåførene mente at Ali var et ordensproblem, ikke at hans liv og helse var i fare.» (Dagsavisen 11. august 2007.)

3 = Sjåførenes versjon: Ambulansesjåførene er ofre, noen gir støtte til ambulansesjåførene eller ambulansesjåførenes versjon av saken.

Artikkel eksempel: «'Det får være grenser for hva vi skal finne oss i. Mannen virker ruset på stoff.'» Ingress: «Dette er historien til ambulansefolkene som forlot Ali i Sofienbergparken, slik den har kommet fram under den interne granskningen ved Ullevål.» (Dagbladet 16. august 2007.)

4 = Gjerningsmannen: Fokus på den siktede 23-åringens gjerninger i parken eller på rettsforfølgelsen av ham.

Artikkel eksempel: «Tidligere voldsdømt». Ingress: «Den siktede voldsmannen som skal ha slått ned familiefaren Ali er tidligere dømt for vold mot offentlig tjenestemann.» (VG 11. august 2007.)

5 = Politiets rolle: Fokus på politiets rolle i ambulanseskandalen.

Artikkel eksempel: «Politiet raser mot ambulansen». Ingress: «Politiet ble stående med en illsint folkemasse da ambulanspersonalet forlot Sofienbergparken.» (VG 10. august 2007.)

6 = Ullevål/Legevakten/AMKs rolle: Fokus på Ullevål universitetssykehus/Legevakten/AMKs rolle i ambulanseskandalen.

Artikkel eksempel: «Legeforeningen kritiserer Ullevål». Ingress: «Legeforeningen mener Ullevål universitetssykehus var for raske til å konkludere med at Ali Farah (37) ble godt nok undersøkt da han lå i Sofienbergparken med hjerneblødning.» (Dagbladet 9. august 2007.)

7 = Farah/Nordbergs situasjon: Fokus på Ali Farahs helsetilstand og/eller Kohinoor Nordbergs situasjon.

Artikkel eksempel: «'Han er så utrolig positiv». Ingress: «Ali Haji Mohamed Farah (37), som ligger hardt skadd på Ullevål sykehus etter at han ble forlatt av en ambulanse i en park i Oslo, beskrives som 'superonkel' og 'verdens beste far'». (Dagbladet 9. august 2007.)

8 = Farah har opptrådt feilaktig: Ali Farah får kritikk for sine handlinger.

Artikkel eksempel: «- Ali brøt loven». Ingress: «Ali Farah brøt norsk lov da han tisset i Sofienbergparken. Derfor forlot ambulansesjåførene den hjerneskadete 37-åringen – og overlot ansvaret til politiet». (VG 18. august 2007.)

9 = Mediedekningen: Fokus på mediedekningen av ambulanseskandalen.

Artikkeleksempel: «Lærdommer fra parken». Ingress: «Mange sviktet. Ali Farah ble hardt skadet og ambulansesjåførene syke. Men hvilken rolle spilte de som tolket episoden i Sofienbergparken?» (Aftenposten 24. november 2008.)

10 = Annen vinkel: Artikkelen er vinklet på en annen måte.

Artikkeleksempel: «Hårreisende justismord». Ingress: «Obiora-saken: Riksadvokatens feige håp var nok at henleggelsen av politidrapet på min venn Eugene Obiora skulle drukne i julestria. Det skal ikke skje.» (Dagbladet 30. desember 2007.)

V11: Hovedbilde/hovedillustrasjon

Hva er motivet på det største bildet?

Det bildet/den illustrasjonen som er størst i areal kodes. Også utsnitt av de ulike bildene kodes som det bildet det i utgangspunktet er (finnes for eksempel mange beskjærte varianter av «Årets Bilde 2007»).

1 = «Årets Bilde 2007» (eller den nesten helt like versjonen av det, der politiet, Kohinoor og andre sitter ved siden av Ali Farah i stedet for å stå).

2 = Bildet der Ali Farah står oppreist med sekk på ryggen.

3 = Andre bilder fra selve hendelsen i Sofienbergparken.

4 = Reportasjebilde/portrett av Ali Farah og/ eller Kohinoor Nordberg (med eller uten datteren Shadia og andre familiemedlemmer).

5 = Reportasjebilde/portrett av ambulansesjåførene.

6 = Reportasjebilde/portrett av representanter for Ullevål universitetssykehus eller Legevakten eller miljøbilder fra Ullevål universitetssykehus eller Legevakten.

7 = Bilde av vitner til hendelsen.

8 = Bilde av politi.

9 = Bilde av politikere.

10 = Bilde av eksperter/fagpersoner (leger, sykepleiere, prester, analytikere, filosofer, økonomer, advokater, lektorer osv., ikke ledere, ansatte eller medlemmer i organisasjoner).

11 = Grafikk eller illustrasjon.

12 = Annet.

13 = Ikke bilde, grafikk eller illustrasjon.

14 = Ikke mulig å avgjøre hva som er hovedbilde og støttebilde.

V12: Støttebilde/støtteillustrasjon

Hva er motivet på det nest største bildet?

Det bildet/den illustrasjonen som er nest størst i areal kodes.

Samme verdier som variabel 11.

V13: Hovedkilde

Hvem er den mest sentrale kilden i artikkelen?

Dersom det er vanskelig å avgjøre hvem som er hovedkilden, kodes den kilden som er nevnt først. Dersom kilden uttaler seg om noe annet enn det som er hans/hennes fagområde, kodes ikke kilden som «ekspert/fagpersoner», men som «andre». Artikler som på variabel 8 (journalistisk sjanger) er kodet med verdi 4 (debattartikler, leserbrev og «eksterne» kronikker) kodes ikke.

1 = Ali Farah og/eller Kohinoor Nordberg, venner, familie eller offisielle representanter for dem.

2 = Ambulansesjåførene eller offisielle representanter for dem (advokater el.likn.).

3 = Politiet (Spesialenheten for politisaker kodes som verdi 7).

4 = Vitner til hendelsen i Sofienbergparken.

5 = Ledelse ved Ullevål universitetssykehus eller Legevakten i Oslo.

6 = Statens helsetilsyn eller Fylkeslegen i Oslo.

7 = Ekspert/fagpersoner (leger, sykepleiere, prester, analytikere, filosofer, økonomer, advokater, lektorer osv., ikke ledere, ansatte eller medlemmer i organisasjoner).

8 = Politikere.

9 = Den siktede 23-åringen eller offisielle representanter for ham (advokat el.likn.).

10 = Andre kilder.

11 = Andre medier eller nyhetsbyråer.

100 = Kodes ikke.

V14: Tendens

Er artikkelens tendens positiv, nøytral eller negativ i forhold til ambulansesjåførens opptreden i Sofienbergparken?

Dersom ambulanseskandalen er hovedtema: Er saken gjennom tittel og ingress vinklet på én av følgende måter? Dersom ambulanseskandalen er bitema: Er saken gjennom det som står skrevet om ambulanseskandalen vinklet på én av følgende måter?

1 = Positiv tendens: Artikkelen er vinklet positivt i forhold til ambulansesjåførenes opptreden i Sofienbergparken (sjåførene får støtte/sympatierklæringer eller sjåførenes versjon av saken kommer tydelig frem).

Artikkeleksempel: «- Det gjelder å få dem til sykehuset». Stikktittel: «Ambulansearbeideren som nektet å ta med Ali i bok om yrket». Ingress: «En av sjåførene som forlot en blødende Ali Farah har reflektert over yrkets utfordringer i en bok om døden.» (Dagbladet 25. august 2007.)

2 = Negativ tendens: Artikkelen er vinklet negativt/kritisk i forhold til ambulansesjåførenes opptreden i Sofienbergparken (konkrete beskyldninger eller kritikk mot sjåførene).

Artikkeleksempel: «- Uakseptabelt». Ingress: «Helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad er bekymret for tilliten til helsevesenet, og kaller det 'totalt uakseptabelt' at Ali Haji Mohamed Farah ikke fikk hjelp.» (Dagbladet 10. august 2007.)

3 = Nøytral tendens: Artikkelen er vinklet som en nøytral fremstilling av episoden i Sofienbergparken (formidles både støtte til og kritikk mot sjåførene).

Artikkeleksempel: «Kan bli straffet for svak selvkritikk». Ingress: «Ambulansearbeiderne mener fremdeles de gjorde gode nok undersøkelser av Ali Farah i parken. Det kan føre til at reaksjonen mot dem blir tøffere.» (Dagbladet 30. august 2007.)

4 = Ikke tatt stilling: Artikkelen er ikke vinklet på sjåførenes opptreden i Sofienbergparken).

Artikkeleksempel: «Ingen får se Ali-rapporten». Ingress: «Rapporten fra Ullevål universitetssykehus er klar, men ingen andre enn Helsetilsynet får vite hva som står i den.» (Dagbladet 22. august 2007.)

V15: Antall kilder

Kun eksplisitte (aktør)kilder kodes, altså kilder som gjennom handling eller ord blir direkte eller indirekte sitert i artikkelen. Både skriftlige og muntlige kilder (personer som er direkte eller indirekte sitert) kodes – når det eksplisitt kommer fram at dette er kilden (ifølge, dokumentet viser, en konkret statistikk forteller osv). Artikler som på variabel 8 (journalistisk sjanger) er kodet med verdi 4 (debattartikler, leserbrev og «eksterne» kronikker) kodes ikke.

1 = Én.

2 = To.

3 = Tre eller flere.

4 = Ingen.

100 = Kodes ikke.

V16: Anonyme kilder

Er kilden(e) i artikkelen anonym(e)?

Personer som ikke er navngitt, kodes som anonyme kilder (for eksempel «et vitne forteller»). Institusjonelle kilder som «sykehusledelsen mener» og «regjeringen har bestemt» er ikke anonyme kilder – selv om ingen konkrete personer er navngitt. Her gjelder for øvrig det samme kravet til eksplisitte aktørkilder som for variabel 15. Artikler som på variabel 8 (journalistisk sjanger) er kodet med verdi 4 (debattartikler, leserbrev og «eksterne» kronikker) kodes ikke.

1 = Ja, bare anonym(e) kilde(r).

2 = Ja, både anonym(e) og identifisert(e) kilde(r).

3 = Nei, ingen anonym (e) kilde(r).

100 = Kodes ikke.

VEDLEGG 2: OVERSIKT OVER INFORMANTENE

Ola Bernhus: Nyhetsredaktør i Aftenposten frem til 15. januar 2008 (Ole Erik Almlid overtok etter ham). Intervjuer gjennomført 4. og 7. mai 2010.

Skjalg Engebø: Jobbet som redaksjonssjef i nyhetsavdelingen i Aftenposten i hele studiens analyseperiode. Intervjuer gjennomført 27. april og 27. mai 2010.

Alexandra Beverfjord: Jobbet som daggående redaksjonssjef i nyhetsavdelingen i hele analyseperioden, og er nå nyhetsredaktør i avisen. Intervjuer gjennomført 12. og 19. mai 2010.

Øystein Milli: Nyhetsavdelingen i VG ledes av to reportasjesjefer. Øystein Milli hadde den ene stillingen frem til 31. desember 2007, da han overtok jobben som nyhetssjef i avisen. Intervjuer gjennomført 3. og 9. mai 2010.

Ellen Limstrand: Den andre reportasjesjefen i VG i var Ellen Limstrand, som hadde denne stillingen i hele analyseperioden. Intervjuer gjennomført 12. mai og 1. juni 2010.

Trine Kjus: Konstituert som nyhetsredaktør i Dagsavisen fra august 2007 til april 2008, men hadde formelt stillingen som avisens nyhetsleder fra 2006 til 2009. Intervjuer gjennomført 4. og 7. mai 2010.

Jon Martin Larsen: Jobbet som nyhetsleder i Dagsavisen fra august 2007 til august 2008. Intervjuer gjennomført 5. og 8. mai 2010.